

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

5
2021

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA RUKOPIŠŮ

REDAKCE PŘIJÍMÁ POŽADAVKY SPOLU SE ZASLANÝMI ČLÁNKY NA E-MAILOVÉ ADRESE redakce@uur.cz. GRAFICKÉ PŘÍLOHY VĚTŠÍHO ROZSAHU JE MOŽNO ZASLAT PROSTŘEDNICTVÍM SERVERU USCHOVNA.CZ. ZASLANÝ PRŮVODNÍ DOPIS MUSÍ OBSAHOVAT PLNÉ JMÉNO, ADRESU PRACOVISTĚ A KONTAKTNÍ ÚDAJE (E-MAILOVÁ ADRESA, TELEFONNÍ ČÍSLO). PŘI ŽÁDOSTI O ZAŘAZENÍ ČLÁNKU DO RECENZNÍHO ŘÍZENÍ JE TŘEBA TUTO SKUTEČNOST V PRŮVODNÍM DOPISE VÝSLOVNĚ UVÉST. PODROBNĚJŠÍ INFORMACE NALEZNETE NA www.uur.cz V SEKCI ČASOPIS URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – RECENZNÍ ŘÍZENÍ.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

ROZSAH TEXTU BY MĚL ČINIT CCA 3–10 NORMOSTRAN (1 NORMOSTRANA = 60 ÚHOZŮ NA 30 ŘÁDKŮ), NEDOHODNETE-LI SE S REDAKCÍ JINAK. ZA KAŽDÝM TEXTEM PŘÍSPĚVKU MUSÍ BÝT UVEDENO JMÉNO AUTORA. STANDARDNÍMU PŘÍSPĚVKU BY MĚL PŘEDCHÁZET ZHRUBA DESETIŘÁDKOVÝ SOUHRN – ABSTRAKT (PRO RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY PLATÍ SAMOSTANÉ PRAVIDLO – VIZ NÍŽE), KTERÝ BUDE MOŽNO POUŽÍT TAKÉ PRO REDAKCI ZAJIŠTĚNÉ ANGLICKÉ SHRNUTÍ V HLAVNÍCH RUBRIKÁCH (NETÝKÁ SE INFORMACÍ). ZA NEDÍLNOU SOUČÁST PŘÍSPĚVKU JE POVAŽOVÁN SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A JEJICH DOSTUPNOST. BIBLIOGRAFICKÉ CITACE MUSEJÍ BÝT ZPRACOVÁNY PODLE NORMY ČSN ISO 690. TEXTOVÁ ČÁST JE VYŽADOVÁNA V TEXTOVÉM EDITORU WORD. GRAFICKÁ ČÁST SE ZÁSADNĚ POSÍLÁ SAMOSTATNĚ JAKO PŘÍLOHA S UVEDENÍM ZDROJŮ. POČÍTAČOVĚ ZPRACOVANÉ OBRÁZKY SE DODÁVAJÍ VE FORMÁTU TIFF (PŘÍP. JPG) V ROZLIŠENÍ MIN. 300 DPI; VEKTOROVÁ GRAFIKA VE FORMÁTU CDR, EPS, WMF A1. REDAKCE SI VYHRÁZUJE PRÁVO VÝBĚRU GRAFICKÉHO DOPROVODU TEXTU. ZA PŮVODNOST PŘÍSPĚVKU ODPOVÍDÁ AUTOR (VIZ PROHLÁŠENÍ AUTORA). RUKOPISY A GRAFIKU REDAKCE VRACÍ POUZE NA ŽÁDOST AUTORA.

AUTORIZACE

POKUD SE AUTOR NEVYJÁDŘÍ DO PĚTI DNŮ OD ODESLÁNÍ REDAKČNÍ ŽÁDOSTI O AUTORIZACI TEXTU, POVAŽUJE REDAKCE TEXT ZA ODSOUHLAŠENÝ A ZVEŘEJNÍ JEJ S PŘÍPADNÝMI REDAKČNÍMI ÚPRAVAMI.

RELEVANTNÍ PŘÍSPĚVKY JSOU RECENZOVÁNY (www.uur.cz – ČASOPIS – RECENZNÍ ŘÍZENÍ).

ŽADATELŮM O RECENZNÍ ŘÍZENÍ:

K RECENZOVANÝM PŘÍSPĚVKŮM POŽADUJE REDAKCE ŠIRŠÍ SHRNUTÍ V ČEŠTINĚ (V ROZSAHU CCA JEDNÉ NORMOSTRANY), KTERÉ BUDE V PŘÍPADĚ SCHVÁLENÍ REDAKČNĚ PŘELOŽENO DO ANGLIČTINY A K ČLÁNKU PŘIPOJENO. RECENZOVANÉ PŘÍSPĚVKY NEJSOU HONOROVÁNY.

NAZORY PUBLIKOVANÉ V ČLÁNCÍCH NEMUSEJÍ VŽDY VYJADŘOVAT STANOVISKO REDAKCE A ÚÚR.

VYDÁVÁ ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, ORGANIZAČNÍ SLOŽKA STÁTU,
ZŘÍZENÁ MINISTERSTVEM PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR.

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

5
2021

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

Urbanismus a územní rozvoj
Číslo 5/2021, ročník XXIV.
Vychází šestkrát ročně.
ISSN 1212-0855, MK ČR E 7021

Vydává:

Ústav územního rozvoje
Jakubské nám. 3, 602 00 Brno
www.uur.cz

Redakce:

E-mail: redakce@uur.cz
Mgr. Tamara Blatová (šéfredaktorka)
Tel.: 542 423 116; blatova@uur.cz
Hana Čechlovská (redaktor)
Tel.: 542 423 123; cechlovska@uur.cz
Ing. arch. Lubor Fridrich (externí redaktor)
Tel.: 542 423 121; fridrich@uur.cz

Redakční rada:

Ing. arch. Hana Bártová
Ing. Eva Fialová
prof. Ing. arch. Maroš Finka, PhD.
prof. Anna Geppert, Ph.D., Paříž, Francie
Dipl.-Ing. Peter Gero, Hamburg, Německo
prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Ing. arch. Milan Körner, CSc.
Ing. Zdeňka Kučerová (místopředsedkyně)
prof. Ing. Vítězslav Kuta, CSc.
Ing. Iveta Laštůvková
prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
doc. Dr. Otakar Máčel, Delft, Nizozemí
Ing. arch. Vladimír Matuš, Toronto, Kanada
Ing. arch. Jaroslav Sedlecký
Ing. Milota Sidorová, PhD., Bratislava, Slovensko
Ing. arch. Bernard Storch, Londýn, Velká Británie
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.
Mgr. Petr Tonev, Ph.D.
RNDr. Václav Tremel
Ing. arch. Martin Tunka, CSc. (předseda)
Ing. Roman Vodný, Ph.D. (místopředseda)
doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.
Ing. arch. Karel Wirth

Roční předplatné: 480 Kč + poštovné
E-mail: cechlovska@uur.cz

Sazba a tisk:

GRAFEX-AGENCY, s. r. o.
Helceletova 16, 602 00 Brno

Náklad: 1 400 výtisků

Úplný obsah čísel je zveřejněn s půlročním
zpožděním na webových stránkách ÚÚR.

Toto číslo vyšlo v říjnu 2021

Foto na titulní straně obálky:
Švédsko, Stockholm © flickr

OBSAH

**BYLA SCHVÁLENA AKTUALIZACE STRATEGIE
PŘÍZPŮSOBNOSTI SE ZMĚNĚ KLIMATU V PODMÍNKÁCH ČR
A NÁRODNÍHO AKČNÍHO PLÁNU ADAPTACE
NA ZMĚNU KLIMATU** / *Jakub Horecký, Karel Wirth*

3

Recenzovaný článek

**INTEGRACE INFORMAČNÍ PODPORY
ÚZEMNÍHO A STRATEGICKÉHO PLÁNOVÁNÍ**

/ *Karel Maier, Daniel Franke, Jiří Hájek, Tomáš Peltan, Štěpán Vizina*

5

Recenzovaný článek

**OBČANSKÁ VYBAVENOST MALÝCH OBCÍ
DIAGNÓZA, STANDARDY, PLÁNOVÁNÍ**

/ *Josef Bernard, Miroslav Joukl, Lucie Vítková*

22

ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ VE ŠVÉDSKU / *Irena Klingorová*

31

INTEGRACE CIZINCŮ V OBCÍCH

FAKTA A DOPORUČENÍ / *Marie Jelínková, Pavla Čerychová*

38

DÍKY MĚSTSKÉMU PORTÁLU MŮŽE Z DAT TĚŽIT KAŽDÝ

/ *Martin Dvořák, Adam Estefányi, Eva Gregorová, Róbert Spál, Jan Zvara*

45

ZNEHODNOCENÍ POZEMKŮ V ÚZEMNÍM PLÁNU OBCE

/ *Marek Hanák*

49

CENA JIŘINY BERGATT JACKSON 2021

NEJLEPŠÍ DIPLOMOVÁ PRÁCE V OBLASTI ÚZEMNÍHO ROZVOJE

/ *Barbara Vojvodíková*

53

EVROPSKÁ KONFERENCE K POLITIKÁM ARCHITEKTURY

PŘI PŘÍLEŽITOSTI PORTUGALSKÉHO PŘEDSEDNICTVÍ V RADĚ EU

/ *Jakub Kotrla, Martin Marek*

54

7. ROČNÍK CELOSTÁTNÍ KONFERENCE BIM VE STAVEBNICTVÍ

/ *Jan Fibiger*

55

NOVÉ PUBLIKACE PROGRAMU ESPON / *Elena Fedrová, Lubor Fridrich*

58

CO PÍŠÍ JINDE

59

Pořizovatelská praxe

Stavebně správní praxe

Mimořádná příloha:

POLITIKA ÚZEMNÍHO ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY

(ve znění závazném od 1. 9. 2021)

A
D
I
S
K
U
S
E
N
Á
Z
O
R
Y

A
I
N
F
O
R
M
A
C
E
A
K
T
U
A
L
I
T
Y

P
Ř
Í
L
O
H
Y

SLOVO ÚVODEM

S nástupem podzimu se k vám dostává páté letošní číslo časopisu U&ÚR.

Jeho hlavní rubrika seznamuje s vládou ČR schválenou aktualizací Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách České republiky a s Národním akčním plánem adaptace na změnu klimatu.

Dva recenzované články najdete v rubrice Názory a diskuse. První z nich je věnován informační podpoře územního a strategického plánování a managementu regionálního rozvoje a její integraci do společné informační základny. Druhý recenzovaný článek pojednává o podrobné empirické analýze vybavenosti obcí, o návrhu konceptu běžného standardu vybavenosti a o navrhovaném nástroji – „kalkulačce vybavenosti“. V této rubrice se také podíváme do Švédska a seznámíme se se strukturou jeho územně plánovacího systému. Následující příspěvek se zabývá fakty a doporučeními souvisejícími s integrací cizinců v obcích České republiky. V dalším článku se dozvíte o aplikacích nově zprovozněné brněnské celoměstské datové platformy – hlavním zdroji informací o městě a užitečném pracovním nástroji promítajícím se do základních koncepčních a strategických dokumentů města. Rubriku Názory a diskuse uzavírá příspěvek z kanceláře veřejného ochránce práv věnovaný stížnosti vlastníka ve věci omezení jeho vlastnických práv pořízením a vydáním územního plánu a následnému postupu obce na konkrétním (zde anonymizovaném) příkladu.

Informační rubriku otevírá příspěvek o ceně Jiřiny Bergatt Jackson – nejlepších diplomových pracích v oblasti územního rozvoje. Další dva příspěvky informují o dvou konferencích: on-line evropské konferenci věnované politikám architektury a o sedmém ročníku konference zabývající se BIM (Building Information Modeling – informační model budovy) ve stavebnictví. Následuje informace o dvou nových publikacích programu ESPON přeložených do češtiny. Teze politik se zabývá změnami v postupně rušených uhelných pánvích. Významnou publikaci představuje nový Atlas pro územní agendu 2030 programu ESPON. Rubriku tradičně uzavírají pohledy do jiných mediálních zdrojů a tiskové informace Ministerstva pro místní rozvoj ČR.

Vedle stálých příloh najdete v čísle 5/2021 také přílohu mimořádnou – plné znění Aktualizace č. 4 Politiky územního rozvoje České republiky (ve znění závazném od 1. 9. 2021).

Příjemné čtení přeje

redakce U&ÚR

BYLA SCHVÁLENA AKTUALIZACE STRATEGIE PŘÍZPŮSOBNOSTI SE ZMĚNĚ KLIMATU V PODMÍNKÁCH ČR A NÁRODNÍHO AKČNÍHO PLÁNU ADAPTACE NA ZMĚNU KLIMATU

Jakub Horecký, Karel Wirth

Svým usnesením č. 785 ze dne 13. 9. 2021 schválila vláda ČR aktualizaci Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR a Národního akčního plánu adaptace na změnu klimatu. Koordinátorem obou dokumentů je Ministerstvo životního prostředí, příprava aktualizace však proběhla v široké meziresortní spolupráci, neboť se jedná o průřezové materiály, jejichž implementace se dotýká většiny resortů, včetně Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Článek oba dokumenty stručně představuje; závěr článku se specificky zaměřuje na úkoly, které z dokumentů vyplývají v oblasti územního plánování.

Aktualizací jsou nahrazeny předchozí verze obou materiálů. Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR (dále jen „Adaptační strategie“) určuje hlavní cíle, kterých má být dosaženo. Národní akční plán adaptace na změnu klimatu (dále jen „Akční plán“) je jejím implementačním dokumentem, který tyto cíle rozvádí do podoby konkrétních úkolů. Oba dokumenty lze nalézt na webu Ministerstva životního prostředí: https://www.mzp.cz/cz/adaptace_na_zmenu_klimatu.

Cílem Adaptační strategie a Akčního plánu je prostřednictvím navrhovaných opatření a úkolů zvýšit připravenost České republiky na změnu klimatu – snížit zranitelnost a zvýšit odolnost společnosti a ekosystémů vůči změně klimatu a omezit tak její negativní dopady. Hlavními oblastmi dopadů změny klimatu v ČR, na které se Strategie i Akční plán zaměřují, jsou lesní hospodářství, zemědělství, vodní režim v krajině a vodní hospodářství, biodiverzita a ekosystémové služby, zdraví a hygiena, urbanizovaná krajina, cestovní ruch, průmysl a energetika, doprava, kulturní dědictví a bezpečné prostředí.

Aktualizaci obou dokumentů koordinovalo Ministerstvo životního prostředí, přičemž vycházelo z odborných podkladů zpracovaných Českým hydrometeorologickým ústavem a CENIA – Českou informační agenturou životního prostředí za podpory Akademie věd ČR (zejm. CZECHGLOBE – Ústavu výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.) a řady výzkumných organizací. Oba aktualizované dokumenty jsou tak výsledkem široké meziresortní a mezioborové spolupráce s přímým zapojením více než 170 odborníků z veřejných, vědeckých a neziskových institucí. Oba dokumenty jsou též v souladu s Adaptační strategií EU.

Aktualizovaná Adaptační strategie reaguje na pokrok ve vědomostní základně a formuluje cíle k roku 2030 s vizí do roku 2050. Od původního dokumentu se liší svým členěním, které namísto sektorového pojetí sleduje významné projevy klimatu na území ČR, tj. dlouhodobé sucho, povodně a přívalem povodně, vydatné srážky, zvyšování teplot, extrémně vysoké teploty, extrémní vítr a požáry vegetace. Takovéto členění Strategie lépe odráží skutečnost, že jednotlivé projevy změny klimatu vyžadují komplexní přístup k řešení, neboť prostupují napříč různými oblastmi zájmu, resp. sektory.

Aktualizovaný Akční plán pokrývá období do roku 2025 a rozpracovává specifické cíle Strategie a rámec 108 adaptačních opatření do 322 konkrétních úkolů uložených příslušným ministerstvům, kterým přiřazuje termíny plnění, zdroje financování a předpokládané náklady do roku 2025. Ve srovnání s předchozí verzí bylo doplněno přes 60 nových úkolů, jiné však byly vypuštěny, takže celkově došlo ke snížení celkového počtu opatření a úkolů.

Aktualizace Akčního plánu lépe reaguje na nejnovější poznatky o negativních dopadech změny klimatu na území ČR – zejména v rámci projevů dlouhodobého sucha, zvyšování teplot a extrémně vysokých teplot. Navržené úkoly tak mj. reflektují tzv. „kúrovcovou kalamitu“, zhoršení klimatických podmínek ve městech a zaznamenanou suchou periodu.

Akční plán zároveň zohledňuje nové programové období EU, tedy i existenci či přípravu nových evropských finančních nástrojů. Budoucí financování z dotačních programů EU (OPŽP, SP SZP, IROP, OPTAK apod.) je stále předmětem vyjednávání a bude záležet na úspěšnosti zástupců ČR, nicméně s finanční podporou adaptačních opatření se v aktuálních návrzích počítá. Materiál již reflektuje schválený Národní program obnovy.

Z hlediska ekonomických souvislostí stojí za zmínku, že dle nedávno schválené Evropské adaptační strategie na úrovni Evropské unie již nyní přesahují ekonomické ztráty v důsledku změny klimatu 12 miliard eur ročně. Konzervativní odhady předpokládají, že vystavení dnešní ekonomiky EU očekávanému globálnímu oteplení o 3 °C nad předindustriální úroveň by mělo za následek ztráty 170 miliard eur ročně. Náklady na navržená opatření je tedy nutno posuzovat i v kontextu předpokládaných ekonomických důsledků jejich případného neprovedení.

Z agend v gesci Ministerstva pro místní rozvoj ČR (dále jen „MMR“) se úkoly stanovené v Akčním plánu nejvíce týkají územního plánování, stavebního řádu, cestovního ruchu a nastavení dotací. Celkově je MMR u 24 úkolů uvedeno jako jejich gestor a u dalších 25 úkolů je spolugestorem.

Dále stručně představíme obsah úkolů pro územní plánování. Přesné formulace úkolů byly pro potřeby tohoto textu vesměs zkráceny; pokud je použita přesná formulace, je označena kurzívou. Z hlediska územního plánování se má MMR věnovat zejména těmto tématům:

Územní studie krajiny

Akční plán požaduje nadále podporovat pořizování územních studií krajiny. Ze strany MMR bude podpora spočívat především v rovině metodické (připravuje se aktualizace metodického pokynu Zadání územní studie krajiny pro správní obvod obce s rozšířenou působností). Finanční podpora územních studií krajiny bude nově zajištěna z Operačního programu Životní prostředí. Rovněž se požaduje zajistit podporu opatření navrhovaných dle územních studií krajiny z dotačních programů, tento požadavek však již směřuje mimo rámec územního plánování.

Zelená infrastruktura a ekosystémové služby

Akční plán ukládá zpracovat metodiku vymezování zelené infrastruktury v územně plánovací dokumentaci a zahrnutí konceptu ekosystémových služeb do územního plánování. Obojí by měl řešit probíhající výzkumný úkol iniciovaný MMR a financovaný Technologickou agenturou ČR. Dále Akční plán požaduje do roku 2024 prověřit dostatečnost stávající právní úpravy z hlediska zelené infrastruktury a ekosystémových služeb a případně navrhnout potřebné změny. Pojem zelené infrastruktury zavádí do územního plánování nový stavební zákon; půjde tedy především o to vyhodnotit, jak se definice zelené infrastruktury v novém stavebním zákoně a její provádění s dalšími ustanoveními zákona osvědčí.

Tepelný ostrov

Akční plán ukládá MMR „stanovit obecně platné urbanistické požadavky na ochranu před městským tepelným ostrovem (resp. tepelným stresem) a navrhnout způsoby zohlednění městského tepelného ostrova prostřednictvím nástrojů územního plánování.“ Jedná se o aktualizaci a upřesnění úkolu formulovaného již předchozím Akčním plánem, který však pro nedostatek personální kapacity na straně MMR nebyl zatím realizován. Dále se požaduje připravit katalog příkladů řešení uličních profilů pro různé šířky ulic, obsahující především příklady profilů s uliční zelení, infrastrukturou pro pěší a cyklisty a se zklidněným dopravním režimem, který by zohlednil též aktuální poznatky o tepelném ostrově.

Aktualizace či zpracování dalších metodik

Požaduje se „aktualizovat metodický návod *Vyhodnocení účelového využití zastavěného území a vyhodnocení potřeby vymezení zastavitelných ploch*“ (aktualizaci MMR připravuje) a „zpracovat metodický pokyn k problematice zohlednění plánů pro zvládání povodňových rizik v územním plánování.“

Precizace a rozšíření regulačních nástrojů v územním plánování

Tímto směrem vedou dva úkoly, jednak úkol na prověření optimální konstrukce regulativů stanovujících podíl nezpěvněného povrchu či vegetační plochy, jednak úkol požadující prověřit možnosti ekonomicko-regulačních nástrojů v územním plánování.

Prověření možnosti zavedení krajinného plánování

Akční plán dále ukládá MMR „prověřit potřeby a možnosti zavedení hierarchického krajinného plánování v kontextu územního plánování a dalších zavedených plánovacích procesů a nástrojů.“ K tomu je nutno doplnit, že přínosy případného formálního zavedení krajinného plánování jakožto samostatného institutu by byly přinejmenším sporné. MMR se obává vzniku řady nežádoucích duplicít k již existujícím agendám (primárně k územnímu plánování, ale i k plánování v oblasti vod, lesnickému plánování, pozemkovým úpravám aj.). Smyslem úkolu by tedy mělo být především prodiskutovat potřebnost a všechny klady i zápory případného zavedení krajinného plánování, jakož i alternativní možnosti. Další postup by měl vyplývat teprve z výsledku této diskuse.

Z hlediska reálných možností praktického plnění navržených úkolů je stěžejní, že součástí schváleného usnesení vlády je též úkol pro členy vlády i vedoucí ostatních ústředních správních úřadů „zajistit každoročně v letech 2021 až 2030 v rámci sestavování rozpočtů jimi řízených kapitol finanční prostředky a personální kapacity potřebné ke koordinaci a plnění úkolů vyplývajících ze Strategie a Akčního plánu a k zajištění odborné podpory adaptace na změnu klimatu na národní úrovni ve své gesci.“ Bude jistě zajímavé sledovat, jak se v příštích letech podaří tento bod usnesení vlády realizovat.

RNDr. Jakub Horecký, Ph.D.
Odbor obecné ochrany přírody a krajiny
Ministerstvo životního prostředí
Ing. arch. Karel Wirth
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

ENGLISH ABSTRACT

Strategy of Climate Change Adaptation in the Conditions of the Czech Republic and Action Plan of Adaptation to Climate Change have been updated, by Jakub Horecký & Karel Wirth

By Decree 785 dated 13 September 2021, the Government of the Czech Republic approved the updated versions of *Strategy of Climate Change Adaptation in the Conditions of the Czech Republic* and *Action Plan of Adaptation to Climate Change*. The coordinating body for both documents was the Ministry of the Environment, but this update was prepared in a broad interdepartmental collaboration as cross-sectional materials, relevant for many other sections including the Ministry for Regional Development. This article is a brief presentation of both documents. In conclusion, specific tasks emerging from these documents for spatial planning are described.

INTEGRACE INFORMAČNÍ PODPORY ÚZEMNÍHO A STRATEGICKÉHO PLÁNOVÁNÍ

Karel Maier, Daniel Franke, Jiří Hájek, Tomáš Peltan, Štěpán Vizina

Nástup informačních technologií je velkou příležitostí pro plánování rozvoje a rozhodování v území založené na kvalitních informacích o stavu a probíhajících změnách v území. Institucionální oddělení územního plánování, strategického plánování a managementu regionálního rozvoje bylo doposud spojeno s vytvářením vlastních databází, které se často obsahově překrývaly. Navržená společná informační základna je založena na již existujících datech soustavně shromažďovaných různými subjekty veřejné správy a z těchto dat vytváří soustavu rámcových indikátorů pro použití ve všech oblastech prostorového plánování. Pomocí těchto indikátorů lze vyhodnocovat stav a trendy bez dodatečných nákladů na ad hoc opatřování dat a jejich jednotný obsah umožňuje srovnávat stav a trendy v různých územních celcích.

Klíčová slova: prostorové plánování, indikátory, informační databáze

Úvod

Činnosti zahrnované v evropských zemích pod společný pojem prostorové plánování jsou v České republice začleněny do navzájem oddělených systémů územního plánování, strategického plánování a managementu regionálního rozvoje. Přitom zejména v analytické fázi plánovacích činností se pracuje s velmi podobnými daty a provádějí se do značné míry obdobné analytické práce. V praxi tak dochází k řadě duplicitních činností například při opatřování dat a při jejich zpracování do relevantních informací. Vytvořením podmínek pro sdílené využívání základního okruhu dat o území potřebných pro analýzy pro územní plánování, strategické plánování a management regionálního rozvoje lze tyto duplicity odstranit. Společná, průběžně udržovaná a dostupná databáze se může stát základem pro kvalifikované a směřované vyhodnocení udržitelnosti rozvojových trendů.

Rozbory a vyhodnocení vztahující se k udržitelnosti rozvoje na podkladu dat o území se provádějí pro územní plánování v Rozboru udržitelného rozvoje území, což je součástí územně analytických podkladů (ÚAP). K rozboru sloužily jako metodické pomůcky materiály Metodické sdělení OÚP MMR k aktualizaci ÚAP, části „Rozbor udržitelného rozvoje území“ a Doporučení ke zpracování a příklady aktualizace rozboru udržitelného rozvoje v územně analytických podkladech obcí s rozšířenou působností (oba tyto materiály

jsou k dispozici na internetových stránkách ÚÚR jako neaktuální; aktualizované verze budou zpřístupněny během nejbližších měsíců na stránkách MMR i ÚÚR). V pomůckách se hodnotí stav územních podmínek v jednotlivých pilířích v kategoriích „dobrý“ a „špatný“. Hodnocení tedy nezohledňuje někdy rozporný stav jednotlivých složek, které jsou zahrnuty pod jednotlivé pilíře, nepostihuje dynamiku vývoje v trendech a nedává návod, jak zjištěné skutečnosti ve vyhodnocení interpretovat. Někdy se používají pro vyhodnocení udržitelného rozvoje v ÚAP kvantifikovatelné indikátory, ale pro jejich interpretaci ve vyhodnocení chybí metodická pomoc.

Cíle

Cílem prezentované práce bylo vytvořit podmínky pro sdílené využívání základního okruhu dat o území potřebných pro analýzy pro územní plánování, strategické plánování a management regionálního rozvoje a jejich vyhodnocování pro posuzování udržitelnosti stavu a trendů rozvoje v území. Ke splnění tohoto cíle byla navržena vzorová sada dat o území a na jejím základě vytvořen rámcový datový model pro interoperabilitu a integraci dat. Pro posuzování udržitelnosti trendů rozvoje v území byla sestavena sada rámcových indikátorů využívající vybraná data o území, které umožní soustavně vyhodnocovat udržitelný rozvoj území, se zohledněním typu posuzovaného území a jeho územního rozsahu. Systém společných

rámcových indikátorů je určen pro expertní hodnocení na základě kvantitativních indikátorů. Je budován jako otevřený, umožňující postupné doplňování podle potřeby a podle možností rozvoje datové základny. Umožňuje též v případě odůvodněné potřeby doplnit sadu indikátorů dalšími, reflektujícími místní podmínky.

Dalším cílem bylo pilotně ověřit aplikaci vybraných rámcových indikátorů. K tomu byly vypracovány grafické karty indikátorů obsahující porovnání hodnot stavu a trendů ve formě kartogramů, sloupcových grafů a tabulek, a dále příklady vyhodnocení udržitelného rozvoje za některá témata vyjádřená pomocí rámcových indikátorů.

Rešerše

Ukazatele udržitelného rozvoje zaznamenaly stejně jako celý koncept udržitelného rozvoje vývoj „od úzce sektorových indikátorů (např. makroekonomických, lesnických, energetických) k indikátorovým rámcům, které uvádějí do příčinné souvislosti jevy v různých sektorech (například produkci primární energie a kvalitu ovzduší či intenzitu dopravy a hluk)“ [Mezřický 2005: 80].

Pro sledování míry udržitelnosti rozvoje jsou zapotřebí ukazatele / indikátory, které by tuto míru kvantifikovaly a objektivizovaly. Zřejmě nejsme schopni stanovit absolutní hodnoty, které by vyjadřovaly prahy udržitelnosti pro dílčí kritéria; koneckonců by

tyto hodnoty zřejmě neměly ani praktický smysl, vzhledem ke komplexní podstatě udržitelnosti a ke specifickým podmínkám jednotlivých území a různých časových období. Podle Václava Mezříckého „pravidelným sledováním a vyhodnocováním lze sledovat posun společnosti k udržitelnosti či od ní“ [Mezřícký, 2005: 78]. Proto směřuje úsilí o vznik a užívání ukazatelů udržitelného rozvoje spíše k možnosti indikovat a hodnotit vývojové trendy pro jednotlivá sledovaná území a k srovnávání stavu a trendů mezi jednotlivými územími (městy, státy, regiony) navzájem.

Obecné požadavky na ukazatele používané pro hodnocení udržitelnosti rozvoje území (měst a regionů) stanovila Virginia McLaren [1996] takto:

- ukazatele integrují vztahy mezi ekologickým, ekonomickým a sociálním rozměrem udržitelnosti; často se může jednat o kompozitní ukazatele – například index lidského rozvoje užívaný UNDP (United Nations Development Programme) agreguje ukazatele očekávané délky života při narození, gramotnost dospělé populace, průměrnou dobu školní docházky a hrubý domácí produkt na obyvatele;
- ukazatele se orientují do budoucna – buď postihují trendy, nebo vyjadřují prognózu; je žádoucí, aby takovéto ukazatele byly vztaženy k referenčním hodnotám – ty mohou být cílové (kam směřujeme) nebo prahové (standardy, normativy);
- ukazatele postihují rozložení / distribuci – vyjadřují, jak jsou jevy (například znečištění prostředí) rozloženy v prostoru, kde jsou jejich zdroje (ve sledovaném území nebo mimo něj) anebo do jaké míry jsou které sociální skupiny obyvatelstva dotčeny;
- ukazatele jsou utvářeny nebo dotvářeny za účasti místní komunity – zvláště ukazatele vyjadřující sociální stránku udržitelnosti.

Parris a Kates [2003] a van Oudenhoven et al. [2018], cit. dle Janoušková et al. 2021. In: Urbanismus a územní rozvoj č. 4/2021 uvádějí jako požadavky na indikátory použitelné pro hodnocení rozvoje

- relevantnost, tedy významnost pro rozhodovací proces;

- věrohodnost, konceptuální a metodická správnost;
- legitimitu, tj. zahrnutí všech podstatných hledisek.

Mimoto musí indikátory být srozumitelné uživatelům a data pro ně musí být dostupná a vyhovující kvality.

Příklady používaných indikátorů

V průběhu posledního cca čtvrtstoletí vznikla řada různých indikátorových soustav různého určení, pro různá územní měřítka a s různým určením a očekávaným rozsahem užívání.

„Lisabonské“ indikátory udržitelného rozvoje (strukturální)

Tyto indikátory vznikly v roce 2001 v souvislosti s tzv. lisabonskou strategií z roku 2000 usilující o dosažení větší konkurenceschopnosti zemí Evropské unie jako celku vůči hlavním světovým ekonomickým rivalům.

Konkurenční výhodou Evropy by se ve 21. století měla stát udržitelná ekonomika založená na informacích a společnost vzdělání a vědění. Tomu odpovídají následující strukturální ukazatele (indikátory):

- emise skleníkových plynů
- míra nezaměstnanosti
- dlouhodobá nezaměstnanost
- biodiverzita
- ohroženost chudobou
- rozptyl regionální zaměstnanosti
- integrace trhu
- hrubý domácí produkt (HDP) na osobu
- doprava
- zaměstnanost starších pracovníků
- výdaje na lidské zdroje
- produktivita práce
- energetická náročnost hospodářství
- informační a komunikační technologie

Indikátory měly sloužit k monitoringu plnění cílů lisabonské strategie členskými státy EU a jejich regiony. Aby bylo možno získat srovnatelná data za všechny sledované územní jednotky, byl počet omezen na minimální počet „profilových“ indikátorů, které jsou všeobecně dosažitelné. K cílo-

vému roku 2020 byly stanoveny normativní hodnoty, které měly členské země dosáhnout.

Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje

Cílem iniciativy Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni [European Common Indicators, ECI] bylo podpořit evropské místní komunity v zavedení společných indikátorů, které umožní sledovat a měřit zaznamenaný pokrok k udržitelnému místnímu rozvoji. Iniciativa byla oficiálně vyhlášena na Třetí Evropské konferenci o udržitelných městech v Hannoveru v únoru 2000.

Společný soubor integrovaných indikátorů, kde jednotlivé indikátory odrážejí vzájemné působení mezi hledisky ekonomickými, společenskými a environmentálními, umožňuje sběr srovnatelných informací o dosaženém pokroku směrem k udržitelnosti rozvoje na místní úrovni v rámci celé Evropy za podmínky, že se iniciativy sledování zúčastní velký počet místních úřadů. Pomocí indikátorů se sleduje přibližování se či vzdalování se od udržitelné úrovně rozvoje, a z rozsahu změn za určitý časový úsek se určují trendy a směry vývoje.

Společné evropské indikátory jsou myšleny jako doplňkové k indikátorům definovaným na národní či místní úrovni. Evropské místní úřady jsou povzbuzovány k zapojení se do iniciativy sledování přijetím společných evropských indikátorů a jejich integrací do stávajících systémů řízení samosprávy a k tomu, aby aktivně přispívaly k dalšímu rozvoji tohoto souboru dobrovolně přijatých indikátorů po dobu trvání testovacího období, které bude následovat.

Za pomoci takto získaných indikátorů se posuzují jednotlivé tematické okruhy vyjadřující udržitelný rozvoj měst:

1. Spokojenost občanů s místem, kde žijí – indikátory kvalita životního prostředí, bezpečnost, rekreační a kulturní možnosti, hromadná doprava, zdravotní služby, školy, bydlení, pracovní příležitosti a možnost ovlivňovat rozvoj města a rozhodování o něm.

2. Místní podíl na globálních klimatických změnách – indikátory emisní zátěží CO₂, NO₂, PM₁₀, CO a O₃.
3. Místní mobilita a osobní doprava – podíl cest individuální dopravou, čas strávený v dopravě v pracovní den, počet cest za pracovní den a průměrná denní cestovní vzdálenost.
4. Dostupnost veřejných prostranství a občanského vybavení – podíl obyvatel bydlících ve vzdálenosti do 300 m od veřejných prostranství, základního občanského vybavení, stanice hromadné dopravy a místa pro separovaný sběr tuhého komunálního odpadu.
5. Kvalita ovzduší – indikátory počtu dní v roce s překročeními hygienickými hodnotami pro ovzduší pro jednotlivé sledované polutanty.
6. Doprava dětí do školy – podíly dětí, které dojíždějí do školy pěšky a jednotlivými mody dopravy.
7. Udržitelnost v managementu místní správy a podniků – indikátor procento organizací, které provádějí ekologický / sociální management.
8. Hluk vyjádřený procentem obyvatel vystavených nadměrnému hluku v noci.
9. Udržitelné využití území – indikátory podíl nezastavitelného území, podíl zpevněných a zastavěných ploch, hustota obyvatel / ha urbanizovaného území a plocha brownfieldů a kontaminovaných ploch.
10. Užívání ekologických výrobků – indikátor podíl obyvatel kupujících ekologické produkty.

Část indikátorů lze zjišťovat z veřejných databází, další je třeba získat specifickým šetřením buď terénními průzkumy, nebo sociologickým výzkumem. V praxi to vede k tomu, že města sledují jen část indikátorů, které jsou snáze dostupné.

Indikátory udržitelného rozvoje ve Velké Británii

Britské prostorové plánování si v první dekádě 21. století vytvořilo velmi komplexní systém kvantifikovatelných indikátorů pokrývajících celé spektrum témat udržitelného rozvoje ve všech třech pilířích. Systém se utvářel na základě velmi robustní databáze sledovaných

dat. Záhy se ukázalo jako nezbytné diferencovat indikátory sledované na vyšší územní úrovni (konkrétně za celé Spojené království anebo Anglii) a indikátory pro místní úroveň (konkrétně distrikty nebo města). Indikátory sledované za vyšší územní úroveň byly v konečné podobě publikovány v roce 2013 pod hlavičkou Ministerstva pro životní prostředí, výživu a venkov [DEFRA 2013, DEFRA 2015]. Ve všech pilířích udržitelného rozvoje se pro jednotlivé indikátory hodnotí krátkodobá změna za posledních pět let a dlouhodobá změna zpravidla od roku 1990 do současnosti. Přitom mohou nastat tři možnosti hodnocení změny: zlepšení, stabilní stav s minimálními výchyly a zhoršení; v případě nedostupnosti dat je hodnocení nulitní. Celkové hodnocení v pilířích se provádí prostým porovnáním součtů výskytu jednotlivých hodnot. Soustava indikátorů je tvořena dvanácti „titulkovými“ (*headlines*) indikátory – po čtyřech za každý pilíř a dalšími 22 doplňkovými (po šesti až devíti za pilíř udržitelného rozvoje).

- **Ekonomika** – titulkové indikátory Ekonomická prosperita, Dlouhodobá nezaměstnanost, Dětská chudoba, Lidský kapitál; plus doplňkové indikátory Demografie obyvatelstva, Veřejný dluh, Penzijní zabezpečení, Fyzická infrastruktura, Výdaje na vědu a výzkum, Podíl nízkouhlíkových a ekologických produktů a služeb.
- **Společnost** – titulkové indikátory Délka života, Sociální kapitál (obyvatelé zúčastňující se participace, dobrovolníci, péče o blízké), Sociální mobilita (podíl ekonomicky aktivních pocházejících z nižších vrstev působících v profesionálních anebo manažerských pozicích), Bytová výstavba; plus doplňkové indikátory Úmrtnost, Obezita, Zdravý životní styl (podíl kuřáků, podíl pěších a cyklistických cest a cest veřejnou dopravou, spotřeba ovoce a zeleniny), Zdraví kojenců, Kvalita ovzduší, Hluková zátěž, Energetická nouze domácností.
- **Životní prostředí** – titulkové indikátory Emise skleníkových plynů (podle ekonomických sektorů), Spotřeba surovin, Divoce žijící ptáci, Spotřeba vody; plus doplňkové indikátory Emise CO₂ podle ekono-

mických sektorů, Energie z obnovitelných zdrojů, Energeticky úsporné bydlení, Hospodaření s odpady a recyklace, Funkční využití území, Původ potravin, Kvalita vody v řekách, Udržitelný rybolov, Ochrana ohrožených druhů a území.

Ukazatele udržitelného rozvoje regionu MŽP 2001 [ÚÚR 2006]

Ukazatele byly vytvořeny pro celostátní porovnávání regionů ČR a pro případné srovnání s dalšími evropskými zeměmi tam, kde jsou příslušná data k dispozici. U dlouhodobě sledovaných dat byly zpracovávány retrospektivní řady, které měly umožnit vysledování vývojových trendů jednotlivých jevů a posouzení jejich udržitelnosti.

Ukazatele jsou seříděny podle pilířů udržitelnosti:

Environmentální

- těžba nerostných surovin: těžba neobnovitelných surovin
- zemědělství: rozloha zemědělské půdy a ekologické zemědělství, ohrožení a poškození zemědělské půdy
- lesy: rozloha lesů s rozlišením druhové skladby
- voda: intenzita využití vody, biologický součinitel kyslíku (BSK) ve vodách
- ovzduší a klima: index kvality ovzduší
- biologické prostředí: biodiverzita, funkčnost ÚSES
- ochrana přírody a krajiny: rozloha chráněných území
- zastavěná plocha
- fragmentace krajinného území lineárními infrastrukturami
- odpadové hospodářství: recyklace odpadů, čištění odpadních vod
- zastavěné území: podíl zastavěných ploch, poměr mezi výstavbou v zastavěném území a na „zelené louce“

Sociální

- obyvatelstvo: střední délka života, věková struktura obyvatelstva, migrace, ekonomická aktivita obyvatel, vzdělání, hustota zalidnění
- sociální kvalita prostředí: dostupnost vyššího vybavení
- sociální infrastruktura: sociální vybavení (regionální komplexita), bydlení

- instituce: institucionální kapacita, důvěra v instituce, jejich autorita
- hospodářská charakteristika: příjmy obyvatel, daňová výtěžnost
- pracovní trh: pracovní místa a pracovní síla, nezaměstnanost
- lidský potenciál: vzdělanost, podnikavost, mobilita (prostorová, sociální)
- investice: výdaje na ochranu ŽP,
- výdaje na sociální a dopravní infrastrukturu

Metodika hodnocení udržitelného rozvoje měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21

Příkladem hodnocení udržitelných měst založeného na principu sebehodnocení využívajícího vnitřní kapacitu obce i externí odbornou spolupráci je česká „Metodika hodnocení udržitelného rozvoje měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21“ (dále Metodika) [Janoušková, Hák, Švec 2017]. Metodika vychází z Aalborských závazků a představuje systém témat, oblastí, návodných otázek a indikátorů pro tvorbu tzv. Auditů udržitelného města. Jedná se o dobrovolný, široce využitelný nástroj pro hodnocení udržitelnosti na úrovni města odpovídající standardům podobných nástrojů v zahraničí. Metodika hodnotí stav a vývoj obcí, aniž však existuje obecně přijatelný či přijatý referenční model udržitelné obce – struktura témat, oblastí, návodných otázek a indikátorů obsažených v Metodice tak zároveň definuje to, co je udržitelnou obcí myšleno [Hák, Janoušková, Moldan 2018]. Metodika reflektuje různé typy obcí v ČR – existují varianty pro města, městské části, malé obce, místní akční skupiny a kraje. Všechny varianty vycházejí ze stejného konceptu a mají stejný základní rámec (témata); liší se počet a do určité míry i charakter indikátorů, což reflektuje např. nedostupnost některých dat v městských částech nebo menší kapacitu pro zpracování Auditů v malé obci.

Indikátory pro prostorové plánování a územní soudržnost

Dokladem společného evropského úsilí o měřitelné indikátory týkající se prostorového plánování a územní soudržnosti pro prověření, zda a do jaké míry se daří dosahovat strategických cílů

Evropy 2020, jsou Indikátory pro prostorové plánování a územní soudržnost [González et al. 2015]. Indikátory jsou seskupeny do tematických okruhů politik EU: Ekonomická konkurenceschopnost a resilience, Integrovaný prostorový rozvoj, Sociální soudržnost a kvalita života a Management environmentálních zdrojů. Byly určeny pro sledování plnění cílů Evropy 2020, mají tedy jednorázový charakter, přičemž se řada sledovaných indikátorů referuje k počátečnímu stavu roku 2010.

V českém prostředí byla jako výstup výzkumného projektu „Uplatnění principů udržitelného rozvoje v územním plánování“ zpracovaného v letech 2005–2006 vyvinuta sada indikátorů udržitelného rozvoje území, která byla vydána formou certifikované metodiky pod názvem „Metodická pomůcka k aktualizaci rozboru udržitelného rozvoje území v ÚAP obcí“. Informace o metodice byla publikována v časopisu Urbanismus a územní rozvoj [Maier et al. 2007], poznatky z jejího praktického uplatnění pak v témž časopisu podala Šindlerová et al. [2013].

V praxi územního plánování se užívají různé indikátory zejména pro rozboru udržitelného rozvoje území v územně analytických podkladech. Volba sestavy indikátorů zpravidla závisí na zhotoviteli: některé firmy, které se zpracovávají ÚAP věnují, si vytvořily vlastní indikátorové soustavy pro rozboru udržitelného rozvoje území v úplných aktualizacích.

Indikátory pro Cíle udržitelného rozvoje OSN

Valné shromáždění OSN v roce 2015 schválilo jako součást Agendy 2030 Cíle udržitelného rozvoje (*Sustainable Development Goals – SDGs*). Pro každý z jednotlivých 17 cílů se vymezilo 8–12 dílčích cílů; ty jsou stanoveny buď jako žádoucí výstupy v kvantifikovatelné podobě, nebo jako prostředky implementace, kde je indikátor vyjádřen nepřímou, například výdaji na dosažení příslušného cíle. K vyhodnocení plnění každého dílčího cíle jsou stanoveny příslušné indikátory v počtu jeden až čtyři. Časový horizont pro dosažení cíle byl stanoven různě: mezi

roky 2020 a 2030. Vzhledem k potřebě globálního monitoringu dosahování cílů prostřednictvím indikátorů bylo nutno přizpůsobit indikátory rozdílné úrovni sledovatelnosti v jednotlivých zemích. Přesto bylo nutno po počátečních zkušenostech s aplikací cílů a dosažitelnosti dat pro indikátory v roce 2017 celý systém upravit, aby byl akceschopnější. Dalším zásahem do SDGs je pandemie covid-19, která zřejmě povede k revizi priorit.

Z uvedeného stručného přehledu vyplynulo pro utváření indikátorových systémů pro hodnocení udržitelného rozvoje, které byly použity jako vstupní kritéria pro integrovanou informační základnu prostorového plánování, několik následujících poznatků:

- klíčovým požadavkem je trvalá a soustavná dosažitelnost vstupních dat; k udržitelnosti celého systému se musí jednat především o data, jež jsou sledována nezávisle na jejich využití pro indikátory;
- indikátory nemohou pokrýt celou komplexnost problematiky udržitelného rozvoje, měly by ale mít dostatečný rozsah pro postižení základních problémů;
- indikátory musí rozlišovat různé územní úrovně, za něž jsou sledovány;
- pro hodnocení indikátorů je třeba vyvinout jednoduchou metodu, která na jedné straně zachová informace představované indikátorem, přitom ale poskytne potřebné informace v podobě, která je pro uživatele dostatečně validní a srozumitelná; proto je třeba přizpůsobit hodnocení cílovému uživateli, jeho potřebám a kapacitě.

Metodika

Použitý postup při vyhledávání a vytváření indikátorů byl obdobný, jako byl postup vytváření již zmíněných standardizovaných indikátorů pro prostorové plánování a územní soudržnost [González et al. 2015]. Obdobně jako González et al. [2015], i v případě indikátorů pro integraci informační podpory územního a strategického plánování byla základem rešerše již existujících a používaných, respektive použitých indikátorů z různých zdrojů a výběr

těch, které odpovídaly výše uvedeným vstupním kritériím. Vzhledem k obecnému určení indikátorů bez vazeb na konkrétní politiky bylo zvoleno členění do témat podle pilířů udržitelného rozvoje, přičemž některá témata přesahují mezi jednotlivými pilíři.

Do environmentálního pilíře tak byla zařazena témata **Funkční využívání území** (přesah do sociálního pilíře), **Hygiena prostředí, Přírodní dědictví – biota, Udržitelné zemědělství a lesnictví** (přesah do ekonomického pilíře) a **Využívání vody a vodní režim území** (přesah do ekonomického pilíře).

Do sociálního pilíře spadají témata **Bezpečnost jedince a sociopatogenní jevy, Osídlení území, Struktura a charakter populace, Technická, komunikační a environmentální infrastruktura** (přesah do ekonomického pilíře), **Veřejné zdraví, Funkční využívání území** (přesah do environmentálního pilíře), **Vybavenost veřejnými službami, Bydlení** (přesah do ekonomického pilíře), **Dopravní infrastruktura a obsluha** (přesah do ekonomického pilíře), **Potenciál inovace** (přesah do ekonomického pilíře), **Prosperita domácností** (přesah do ekonomického pilíře), **Vzdělanost** (přesah do ekonomického pilíře) a **Zaměstnanost** (přesah do ekonomického pilíře).

V ekonomickém pilíři se sledují témata **Energetické zdroje a spotřeba, Finanční zdroje a ekonomická prosperita hospodářství, Hospodaření obcí, Podnikatelský stav, Potenciál inovace, Potenciál rekreace a cestovní ruch, Technická, komunikační a environmentální infrastruktura** (přesah do sociálního pilíře), **Bydlení** (přesah do sociálního pilíře), **Prosperita domácností** (přesah do sociálního pilíře), **Zaměstnanost** (přesah do sociálního pilíře), **Udržitelné země-**

dělství a lesnictví (přesah do environmentálního pilíře) a **Využívání vody a vodní režim území** (přesah do environmentálního pilíře).

Databáze – zdroje, dostupnost

Datová základna potřebná pro tvorbu rámcových indikátorů byla sestavena přednostně z existujících dat sledovaných veřejnými subjekty, včetně údajů o území, jejichž poskytování pro potřeby územního plánování je upraveno § 27 odst. 3 a 4 stavebního zákona. Pouze výjimečně, v případech, kdy byl zjištěn prokazatelný zvláště významný veřejný zájem na sledování vývoje předemné skutečnosti v území, byla použita data dosud nedostupná v pravidelných šetřeních veřejnými orgány. Tato vstupní data vyžadují primární účelový sběr; indikátory vytvořené s jejich využitím jsou zvláště označeny.

Data byla uspořádána do datových sad, které obsahují soubory dat poskytované tímž zdrojem a se stejnou periodicitou aktualizace. Jedná se především o data z územně analytických podkladů obcí, vybraná data ČSÚ a data shromažďovaná dalšími ústředními orgány státní správy a jimi zřizovanými institucemi. V některých případech je třeba veřejně dostupná data upravit pro účely indikátorů pomocí analytických nástrojů software GIS.

Z toho, že byla sekundárně vyživána data z existujících databází, vyplývá, že aktualizace indikátorů závisí na periodicitě aktualizace těchto databází. Z pravidelně aktualizovaných dat využívaných pro rámcové indikátory má nejdelší periodicitu sčítání lidu, domů a bytů (SLDB), a to 10 let. Protože řada dat SLDB je pro potřeby indikátorů unikátní (data o vzdělání, o vyjíždě za prací včetně z toho odvozených

údajů o počtu pracovních příležitostí v pracovních centrech a o stavu domovního a bytového fondu), je reálná periodičita aktualizace indikátorů odvozených z těchto dat desetiletá. Další skupinou jsou data územně analytických podkladů. Pro účely sledování a vyhodnocování udržitelného rozvoje území prostřednictvím rámcových indikátorů jsou rozhodně úplné aktualizace dat územně analytických podkladů, které jsou v současné době pořizovány každé 4 roky. Pořizování nebo aktualizace ostatních dat probíhá v kratších intervalech, zpravidla ročních.

Z uvedeného je patrné, že z nestejnorodé periodicity pořizování či aktualizace vstupních dat vyplývá různá periodičita i pro sledování rámcových indikátorů a zjišťování trendů jejich vývoje. Za základní periodicitu aktualizace považuje metodika čtyřleté intervaly platné pro úplnou aktualizaci územně analytických podkladů.

Data, jejichž hodnoty podléhají výrazným konjunkturálním vlivům nebo nahodilým výkyvům, jako například investice vynaložené obcí nebo porodnost, se zprůměrováním jednotlivých ročních údajů za delší časové období převádějí na klouzavé průměry.

Indikátory – kritéria výběru, pokrytí témat, územní úrovně

V prvním kroku výběru indikátorů byly shromážděny některé z dostupných indikátorových sad určených pro monitoring nebo ex-ante hodnocení udržitelného rozvoje území ve strategických anebo územně plánovacích materiálech (plánech, strategiích, územně analytických podkladech), které jsou užívané anebo teoreticky navržené v Česku i v dalších zemích. Jedná se o následující indikátorové sady (Tabulka 1):

Tabulka 1: Zdroje pro výběr indikátorů

zdroj	počet indikátorů v sadě
Catalogue of OECD Indicators	264
EEA Indicators 2014	136
Evropa 2020 (Europe 2020), 2010	13
Globální indikátorový rámec pro Cíle udržitelného rozvoje Agendy 2030 (2017)	244
Indikátory – EKOTOXA – Petr Bučina	34

Tabulka 1: Zdroje pro výběr indikátorů

zdroj	počet indikátorů v sadě
RURÚ SO ORP Plzeň, 4. úplná aktualizace, 2016	20
Indikátory SRR 2021+ (v návrhu, 2019)	182
Indikátory udržitelného rozvoje území FA ČVUT	14
Indikátory udržitelného rozvoje území Jihomoravský kraj 2009–2017	54
Informační systém statistiky a reportingu (ISSaR)	118
Metodika hodnocení udržitelných měst (verze 2017.1)	174
Metodika hodnocení udržitelných místních akčních skupin – MAS (verze 2018)	130
Rozbor udržitelného rozvoje území Libereckého kraje 2017	20
Sada klíčových indikátorů udržitelného rozvoje ORP (2018)	52
Sada online údajů pro analýzy a strategie	172
Strategický rámec Česká republika 2030 (2017)	191
Typologie obcí EKOTOXA (2012–2015)	128
ÚAP Praha: Indikátory udržitelnosti rozvoje (2014, 2016)	157
Strategie udržitelného rozvoje Libereckého kraje 2006–2020	38
další indikátory ze vzorku strategií měst a krajů ČR	395
celkem	2436

Při hlubší analýze byla zjištěna řada duplicit a překryvů mezi jednotlivými indikátory z různých datových sad. Očištěním těchto duplicit a překryvů a vypuštěním indikátorů, jejichž interpretace z hlediska hodnocení udržitelného rozvoje byla pochybná, se soustava indikátorů zúžila na celkový počet 490.

Pro tento výběr indikátorů byla rozlišena základní územní úroveň jejich sledování a použití – regionální a lokální. Pro takto stanovenou úroveň proběhl výběr do konečného souboru rámcových indikátorů podle následujících kritérií, která konkretizují obecná kritéria vyplývající ze závěru řešerše:

- míra komplexního pokrytí témat udržitelného rozvoje,
- dosažitelnost / dostupnost dat potřebných pro tvorbu indikátorů pro jednotlivé územní úrovně,
- dostupnost vstupních dat z pohledu dlouhodobé garance,
- aktuálnost / frekvence aktualizace vstupních dat,
- jednoduchost / složitost výpočtu indikátoru (zejména pro indikátory pro lokální úroveň).

Jako kritická se ukázala dostupnost a pravidelná aktualizace vstupních dat. Přestože vstupním požadavkem celé práce bylo uvažovat použití pouze veřejně do-

stupných a pravidelně aktualizovaných dat, nakonec bylo mezi výsledných 79 rámcových indikátorů zařazeno i šest tzv. „indikátorů budoucnosti“, které v současnosti toto kritérium nesplňují, ale na jejichž sledování je prokazatelný mimořádný veřejný zájem. Jedná se především o indikátory související s klimatickou změnou a sociální soudržností: Podíl ploch s pevným / tvrdým povrchem; Podíl obyvatel trvale bydlicích ve vyloučených lokalitách; Podíl bytů ve vlastnictví obce; Nakládání s dešťovými vodami; dále též indikátor Disponibilní příjem domácnosti.

V aplikační části projekt vytvořil interpretační rámec indikátorů s ohledem na specifické typy území a měřítko sledovaného území, a na příkladech dokládá možnosti aplikace pro vyhodnocování udržitelnosti rozvoje sledováním trendů a porovnáváním.

Některé indikátory jsou významné především pro sledování některých typů území, například pro metropolitní regiony a městské aglomerace nebo pro venkovské obce. Vedle základního rozlišení na regionální a lokální úroveň proto byly vymezeny ještě specifické indikátory takto:

- pro regionální územní úroveň
 - základní územní jednotka sledování kraj (R),

- specifické indikátory pro sledování v metropolitních územích Prahy, Brna a Ostravy (A),
- pro lokální územní úroveň
 - základní územní jednotka sledování obec / město (L),
 - specifické indikátory pro sledování v městech – regionálních centrech, tedy ve všech sídlech krajů (M),
 - specifické indikátory pro sledování ve venkovských obcích / sídlech (vesnicích) mimo rozvojové oblasti (V).

Územní jednotky, za které se rámcové indikátory sledují, odpovídají sledované územní úrovni. Jedná se tedy

- na regionální územní úrovni (R) o území krajů,
- pro specifickou územní úroveň (A) území základních územních jednotek (ZÚJ), tedy obcí a městských částí statutárních měst,
- na lokální územní úrovni (L) územní obvody obcí, popřípadě správní území obcí s rozšířenou působností, výjimečně též katastrální území, prostorově oddělená sídla nebo základní sídelní jednotky (ZSJ).

Systém společných rámcových indikátorů je vybudován jako otevřený, umožňující postupné doplňování podle potřeby a podle možností datové základny.

Umožňuje též v případě odůvodněné potřeby doplnit sadu indikátorů dalšími, reflektujícími místní podmínky.

Výsledky

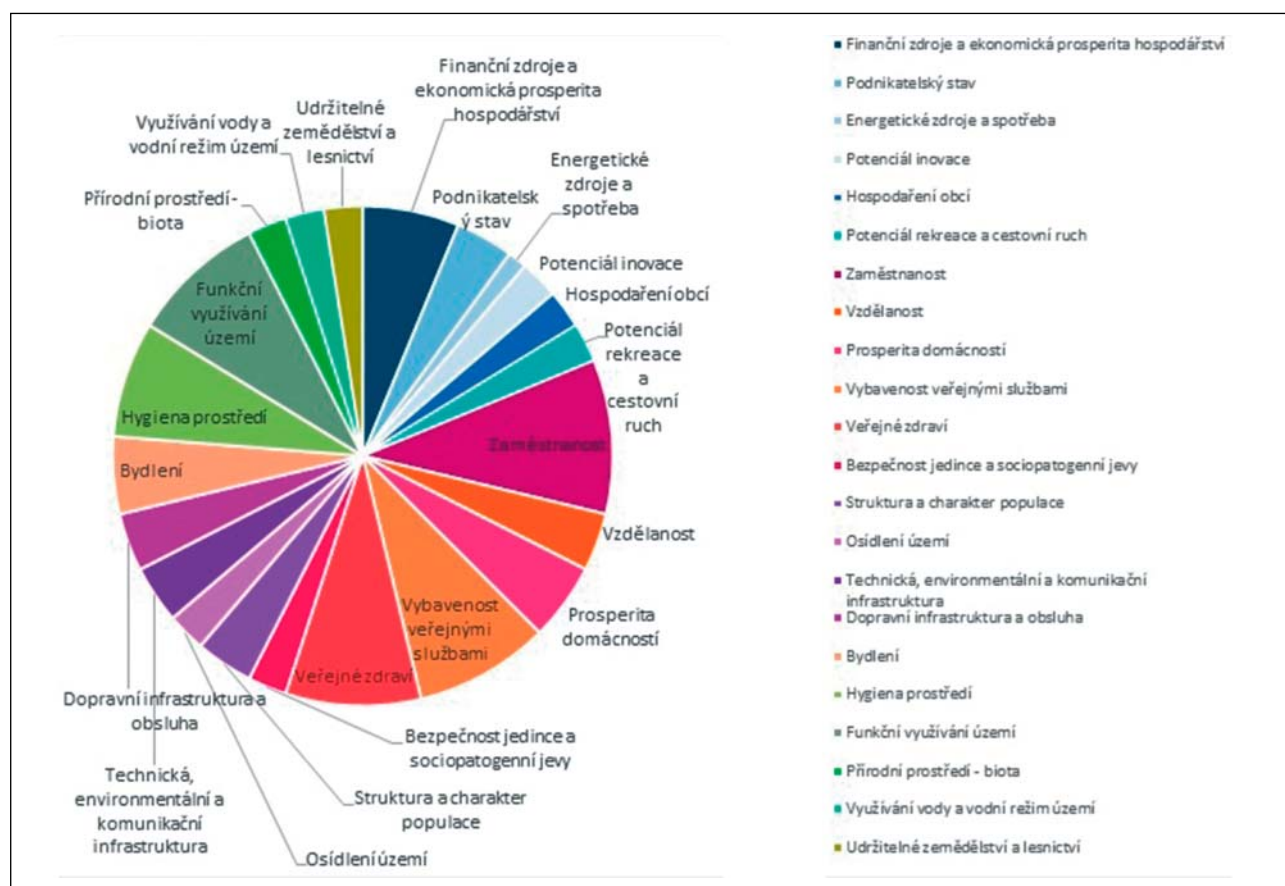
Databáze vstupních dat a rámcových indikátorů

Výsledná databáze obsahuje celkem 84 datových souborů vstupních dat, z toho v 21 případech se jedná o data ÚAP, 26 datových sad obsahuje data sledo-

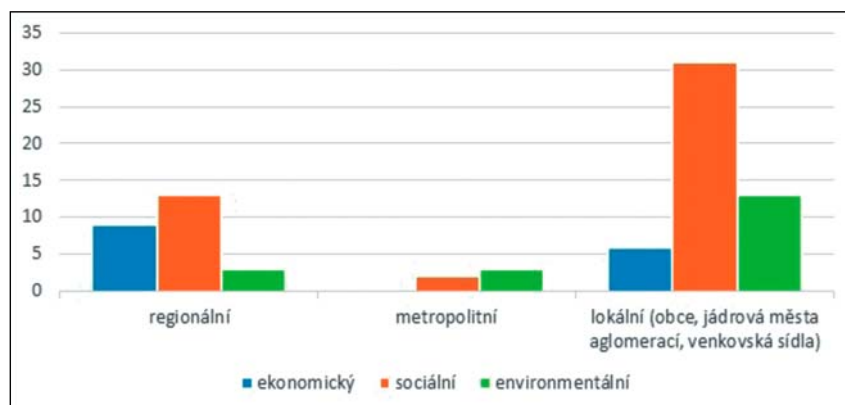
vaná ČSÚ a 27 datových sad pochází z resortních databází ministerstev práce a sociálních věcí, financí, průmyslu a obchodu, zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy, spravedlnosti a životního prostředí. Dalších 8 datových sad vyžaduje použití analytických nástrojů software GIS nad existujícími databázemi; jedná se o data pro regionální nebo metropolitní úroveň, kde lze předpokládat potřebné kapacity. Zbylá data vyžadují primární sběr, popřípadě je jejich poskytování v jednání.

Na těchto datových souborech je postaveno celkem 80 rámcových indikátorů. Z těchto rámcových indikátorů je šest (tedy necelá 3 %) zatím nepokryto dostupnou veřejnou databází, přestože se jedná o indikátory potřebné pro popis velmi závažných skutečností souvisejících s aktuálními urgentními výzvami týkajícími se udržitelného rozvoje (tzv. „indikátory do budoucna“). K zastoupení indikátorů podle témat a pilířů udržitelného rozvoje viz Graf 1, Graf 2 a Tabulka 2.

Graf 1: Přehled zastoupení indikátorů podle témat

Graf 2: Zastoupení pilířů udržitelného rozvoje v územních úrovních

Metadata vstupních dat

Hlavička metadatabáze datové sady vychází z požadavků na metadata dle metadatového profilu ČR verze 4.2 a je doplněna o položky nezbytné pro aplikaci této metodiky. Skládá se z následujících položek:

- OZNAČENÍ DATOVÉ SADY – unikátní označení datové sady
- NÁZEV DATOVÉ SADY
- ZDROJ – poskytovatel dat
- INTERNETOVÝ ODKAZ – hypertextový odkaz na stažitelná data, po-

- kud taková data existují
- DATOVÝ MODEL – odkaz na převzatý datový model
- OZNAČENÍ DATOVÉ VRSTVY – seznam datových vrstev obsažených v datové sadě
- ATRIBUTY DATOVÝCH VRSTEV – označení atributů, které jsou nezbytné pro výpočet indikátorů
- HODNOTA ATRIBUTŮ DATOVÝCH VRSTEV – hodnoty, kterých mohou nabývat jednotlivé atributy, jako seznam výrazů atribut = typ hodnot, kde typ hodnot může být:
 - výčet hodnot nominální proměnné – příklad: {hodnota1; hodnota2; ... hodnotaN}
 - nominální proměnná definovaného významu (typicky klíče pro propo-
- jení databázi nebo definované kódy) – příklad: {kód obce}
- výčet hodnot ordinální proměnné, kdy hodnoty jsou seřazeny od nejmenší do největší a v závorkách jsou uvedena přirozená čísla pro jejich kódování – příklad: {hodnotaA (1); hodnotaB (2);...}
- interval reálných čísel, kde reálné číslo reprezentuje desetinné číslo s plovoucí řádovou čárkou; ve vyznačení intervalu hranatá závorka značí uzavřený, kulatá otevřený interval – příklad: [0; 1)
- interval přirozených čísel vymezený hranicemi (včetně hraničních hodnot) – příklad: [0 ... 50]
- procenta – znak procento v kulaté závorce, tj. (%)
- pokud hodnota nabývá reálných čísel bez omezení (například u rozlohy), nebo pokud atribut vyjadřuje počet a nabývá přirozených čísel bez omezení (např. počet obyvatel), není u atributu nutné specifikovat typ hodnoty (ale je nutné uvést jednotku, viz další bod), případně se do kulaté závorky uvede typ čísla, jímž se hodnota kvantifikuje – příklad: (přirozené číslo)
- u číselných proměnných se dále uvede jednotka v hranatých závorkách, např. [tisíc Kč], [bezrozměrný]/[-], [počet obyvatel]
- POUŽITÍ PRO INDIKÁTORY – označení rámcových indikátorů, které data využívají.
- POZNÁMKA

Tabulka 2: Seznam indikátorů

KÓD INDIKÁTORU	NÁZEV TÉMATU	NÁZEV INDIKÁTORU
KRAJE		
RHH001	Finanční zdroje a ekonomická prosperita	Hrubý domácí produkt na obyvatele
RHH002	Finanční zdroje a ekonomická prosperita	Míra ekonomické aktivity obyvatel
RHH003	Finanční zdroje a ekonomická prosperita	Produktivita práce
RHH004	Podnikatelský stav	Podíl podnikajících fyzických osob z ekonomicky aktivních obyvatel
RHH005	Podnikatelský stav	Tvorba hrubého fixního kapitálu na obyvatele
RHH006	Podnikatelský stav	Přímé zahraniční investice
RHH007	Potenciál inovace	Příjmy národních výzkumných pracovišť od podnikatelského sektoru vztahené k počtu obyvatel
RHS008	Potenciál inovace	Podíl účetní přidané hodnoty na zaměstnance pro progresivní obory
RHH009	Energetické zdroje a spotřeba	Náročnost hrubé přidané hodnoty z hlediska spotřeby energie
RSH101	Zaměstnanost	Obecná míra nezaměstnanosti
RSS102	Zaměstnanost	Medián mzdy
RSS103	Zaměstnanost	Rozdíly ve mzdách
RSH104	Prosperita domácností	Čistý disponibilní důchod na obyvatele
RSS105	Vybavenost veřejnými službami	Lůžka v zařízeních seniorů
RSS106	Veřejné zdraví	Standardizovaná úmrtnost celkem
RSS107	Veřejné zdraví	Mortalita – nádorová onemocnění
RSS108	Veřejné zdraví	Naděje dožití – střední délka života při narození
RSS109	Veřejné zdraví	Naděje dožití – střední délka života ve věku 65 let
RSS110	Veřejné zdraví	Mortalita – kardiovaskulární choroby
RSS111	Veřejné zdraví	Morbidita – diabetes
RSS112	Veřejné zdraví	Morbidita – alergie a astmata
RSS113	Bezpečnost jedince a sociopatogenní jevy	Uživatelé drog
REE201	Hygiena prostředí	Měrné emise skleníkových plynů na plochu území
REE202	Hygiena prostředí	Množství komunálního odpadu uloženého na skládku na obyvatele
REE203	Funkční využívání území	Ekologická fragmentace nezastavěného území liniovými stavbami
(METROPOLITNÍ ÚZEMÍ)		
ASS121	Zaměstnanost	Dojíždka za prací do jádrového města městského regionu
ASS122	Vybavenost veřejnými službami	Kapacita předškolních a základních školských zařízení
AEE221	Hygiena prostředí	<i>Tepelný ostrov města*</i>
AEE222	Funkční využívání území	Naplněnost rozvojových ploch územního plánu s významným podílem bydlení
AEE223	Funkční využívání území	<i>Podíl ploch s pevným / tvrdým povrchem*</i>

Tabulka 2: Seznam indikátorů

KÓD INDIKÁTORU	NÁZEV TÉMATU	NÁZEV INDIKÁTORU
OBCE		
LHH031	Finanční zdroje a ekonomická prosperita	Daňová výtěžnost
LHS032	Finanční zdroje a ekonomická prosperita	Index hospodářského zatížení
LHH033	Hospodaření obcí	Investiční aktivita obcí
LHH034	Hospodaření obcí	Dluhová služba obcí
LHH035	Potenciál rekreace a cestovní ruch	Čisté využití lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních
LHH036	Potenciál rekreace a cestovní ruch	Zastoupení objektů individuální rekreace (druhého bydlení)
LSS131	Struktura a charakter populace	Přirozená měna obyvatelstva
LSS132	Struktura a charakter populace	Index stáří
LSS133	Struktura a charakter populace	Roční saldo migrace obyvatelstva vzhledem k počtu obyvatel
LSS134	Osídlení území	Komplexní velikost
LSS135	Osídlení území	Obytná hustota v obytných a smíšených plochách zastavěného území
LSH136	Zaměstnanost	Podíl nezaměstnaných osob
LSH137	Zaměstnanost	Dlouhodobá nezaměstnanost
LSS138	Zaměstnanost	Podíl daleko vyjíždějících do zaměstnání
LSS139	Zaměstnanost	Pracovní význam
LSH140	Vzdělanost	Podíl žáků s nedokončeným základním vzděláním
LSH141	Vzdělanost	Index vzdělanosti
LSH142	Vzdělanost	Podíl osob s vysokoškolským vzděláním
LSH143	Prosperita domácností	Podíl obyvatel s jednou nebo více exekucí
LSE144	Prosperita domácností	Podíl sociálně potřebných domácností v obci
LSH145	Technická, environmentální a komunikační infrastruktura	Podíl obyvatel ZSJ, které nemají připojení na vysokorychlostní internet
LSH146	Technická, environmentální a komunikační infrastruktura	Byty napojené na kanalizaci pro veřejnou potřebu
LSH147	Technická, environmentální a komunikační infrastruktura	Byty zásobované vodou z vodovodů pro veřejnou potřebu
LSH148	Dopravní infrastruktura a obsluha	Dostupnost regionálních center pozemními komunikacemi
LSH149	Bydlení	Intenzita bytové výstavby
LSH150	Bydlení	Neobydlenost bytů
LSS151	<i>Bydlení</i>	<i>Podíl bytů ve vlastnictví obce*</i>
LSS152	<i>Bydlení</i>	<i>Podíl obyvatel trvale bydlících v sociálně vyloučených lokalitách*</i>
LEE231	Přírodní prostředí – biota	Koeficient ekologické stability
LEE232	Přírodní prostředí – biota	Podíl plochy prvků ÚSES k založení
LEH233	Využívání vody a vodní režim území	Ohrožení zemědělským suchem
LEE234	<i>Využívání vody a vodní režim území</i>	<i>Nakládání s dešťovými vodami*</i>
LEH235	Udržitelné zemědělství a lesnictví	Velké bloky orné půdy
LEH236	Udržitelné zemědělství a lesnictví	Lesnatost
LEE237	Hygiena prostředí	Počet překročení maximálně přípustných denních koncentrací PM10
LEE238	Hygiena prostředí	Měrné emise oxidů dusíku na km ²
LEE239	Hygiena prostředí	Koncentrace prachových částic (PM10) na km ²
LEE240	Funkční využívání území	Omezeně využitelné území (územně technické vlivy a limity využití území)
LES241	Funkční využívání území	Zastoupení ploch zeleně v zastavěném území
LEE242	Funkční využívání území	Míra změny v území podle územního plánu
LES243	Funkční využívání území	Míra extenzivního územního rozvoje
(JÁDROVÁ MĚSTA AGLOMERACÍ)		
MHH061	<i>Prosperita domácností</i>	<i>Disponibilní příjem domácností*</i>
MSS161	Vybavenost veřejnými službami	Vybavenost mateřskými školami
MSS162	Vybavenost veřejnými službami	Vybavenost základními školami
MSS164	Bezpečnost jedince a sociopatogenní jevy	Index kriminality
(VENKOVSKÁ SÍDLA)		
VSS171	Vybavenost veřejnými službami	Dostupnost mateřské školky
VSS172	Vybavenost veřejnými službami	Dostupnost základní školy
VSS173	Vybavenost veřejnými službami	Dostupnost ordinace základních zdravotních služeb (praktický lékař)
VSS174	Dopravní infrastruktura a obsluha	Dostupnost obcí s rozšířenou působností pomocí veřejné hromadné dopravy

* *kurzívou* jsou označeny indikátory, pro něž zatím nejsou k dispozici relevantní data (pracovně: „indikátory budoucnosti“)

Metadata indikátorů

Pro každý indikátor jsou sledovány následující položky:

KÓD OZNAČENÍ INDIKÁTORU – označení indikátoru

NÁZEV INDIKÁTORU

- DEFINICE INDIKÁTORŮ – blíže objasňuje, jak je indikátor sestaven, popřípadě upřesňuje definice vstupních dat
- ODŮVODNĚNÍ INDIKÁTORU – zdůvodnění, proč byl indikátor do soustavy začleněn
- MOŽNÉ VYUŽITÍ PRO NADSTAVBOVOU INTERPRETACI – potenciální využití rámcového indikátoru pro nadstavbovou interpretaci

KATEGORIZACE INDIKÁTORU V RÁMCI UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

- NÁZEV PILÍŘE – základní pilíř udržitelného rozvoje, ke kterému indikátor přináší, popřípadě NÁZEV PILÍŘE 2 – další pilíř udržitelného rozvoje, ke kterému indikátor též přináší
- NÁZEV TÉMATU – název tématu udržitelného rozvoje, ke kterému se indikátor vztahuje

VSTUPNÍ DATA

- FREKVENCE AKTUALIZACE – období, po kterém se pořizuje nová sada hodnot indikátorů za účelem monitoringu trendů anebo benchmarkingu
- OBDOBÍ SLEDOVÁNÍ – období, za které jsou data pro indikátor sledována (například zjišťování přímých zahraničních investic za období jednoho roku); u jednorázového zjišťování se uvádí „stav k datu sledování“
- MĚRNÁ JEDNOTKA – měrná jednotka indikátoru
- ÚZEMNÍ JEDNOTKA SLEDOVÁNÍ – základní územní celek sledovaný indikátorem
- ÚZEMNÍ ÚROVEŇ, KTERÁ SLEDUJE – úroveň územního orgánu veřejné správy, na které se indikátor pořizuje a sleduje

ALGORITMUS VÝPOČTU

- VZOREC – zápis algoritmu výpočtu indikátoru
- ZPŮSOB VÝPOČTU – popis, jak se indikátor získá z dat

ZPŮSOB VYHODNOCENÍ

- TYP VYHODNOCENÍ – podle typu indikátoru se sleduje trend v čase

za jedno území nebo se porovnávají údaje indikátorů mezi různými územími (benchmarking) popřípadě se porovnává zjištěná hodnota s platným normativem

- ŽÁDOUCÍ STAV (PRO BENCHMARKING) – popisuje, jaká hodnota indikátoru má pozitivní, případně negativní význam
- ŽÁDOUCÍ TREND (PRO MONITORING) – vyjadřuje žádoucí trend nebo cílovou hodnotu indikátoru

Možnosti aplikace

Hodnocení udržitelnosti pomocí indikátorů

Pro porovnávání stavu mezi jednotlivými územími (benchmarking) pomocí rámcových indikátorů se porovnávají hodnoty dat o jednotlivých územích vztahující se k těmto obdobím. Porovnávat lze hodnoty za sledované území s hodnotami za větší celky – například hodnoty za obec se porovnávají s hodnotami za příslušný správní obvod ORP nebo kraj, nebo hodnoty za kraj se porovnávají s hodnotami za celé Česko (popřípadě za Česko s vymezením Prahy jako atypického kraje).

Porovnávat lze také hodnoty za sledované území s hodnotami za jiné srovnatelné referenční území – například hodnoty za krajské město s hodnotami za ostatní krajská města obdobné velikosti nebo hodnoty za rostoucí suburbium s hodnotami za jiná rostoucí suburbia v téže nebo jiné srovnatelné rozvojové oblasti. Tento postup je důležitý zejména u indikátorů, které mohou být ovlivněny buď velikostí sledovaného území (například relativní migrační saldo), nerovnoměrností rozdělení indikátoru v širším území (srovnání jádrových nebo naopak periferních oblastí s celým krajem), nebo nerovnoměrností rozdělení mezi různými velikostními kategoriemi obcí.

Porovnáním jednotlivých rámcových indikátorů se získá mozaika dílčích hodnocení. V části indikátorů bude sledované území vykazovat hodnoty příznivější nežli srovnávací území, v jiných indikátorech budou hodnoty sledovaného území méně příznivé. K získání synte-

tičtějšího porovnání stavu jednotlivých území lze aglomerovat dílčí hodnocení do hodnocení za jednotlivá témata, popřípadě i za pilíře udržitelného rozvoje, k nimž se indikátory a témata vztahují. Toto hodnocení spočívá v kategorizaci hodnocení rámcových indikátorů v jednotlivých tématech, popřípadě pilířích udržitelného rozvoje do hodnotících stupňů, například: „jednoznačně pozitivní“, „převážně pozitivní“, „srovnatelné“, „převážně negativní“, „jednoznačně negativní“, „rozporné“ a „velmi rozporné“; popřípadě je možno mezi sledovanými indikátory identifikovat ty z nich, jejichž hodnocení je ve srovnání s referenčním větším územním celkem zcela odlišné („outliers“).

Hodnocení „rozporné“ a „velmi rozporné“ vyžaduje podrobnější interpretaci. V některých případech se mohou rozporné hodnoty indikátorů v rámci témat částečně kompenzovat (například příznivý stav indikátoru sledující velikost půdních bloků může částečně kompenzovat problematickou hodnotu míry lesnatosti v téže tématu), v jiných případech může rozpornost signalizovat zatím skryté strukturální problémy (například nízká hodnota mediánu mezd a velké rozdíly ve mzdách mohou signalizovat problémy na trhu práce i v situaci, kdy indikátor míry nezaměstnanosti vykazuje velmi příznivé hodnoty).

Pro monitoring trendů v rámci jednoho území se porovnávají hodnoty dat o sledovaném území vztahující se k různým obdobím (typicky se porovnává současný stav s nějakým obdobím v minulosti). Monitoring trendu v území vycházející z rámcových indikátorů se zpravidla vyjadřuje relativně pomocí indexů změny. Zjištěné indexy změn je možno relativizovat porovnáním s hodnotou za větší celek – tedy například v případě regionálního měřítka Česko, v případě lokálního měřítka území kraje. Tím se porovná velikost trendu změny s obecnějším trendem v širším území. Je také vhodné index změny porovnat se srovnatelnými referenčními územími. Součástí interpretace trendů by mělo být také zohlednění vlivu nahodilých výkyvů ve srovnání s velikostí trendu.

Ze sledování trendů jednotlivých rámcových indikátorů lze odvodit obecnější

trendy týkající se témat, popřípadě pilířů udržitelného rozvoje ve sledovaném území. K tomu se porovnávají relativizované indexy změn a výsledek se může kategorizovat například do hodnotících stupňů trendů, například: „výrazně pozitivní“, „převážně pozitivní“, „neutrální“, „převážně negativní“, „výrazně negativní“, „rozporný“ a „velmi rozporný“.

V případě, že se sledovaná časová období pro některé rámcové indikátory zařazené pod totéž téma, respektive pilíř udržitelného rozvoje, liší, je vhodné sledovat delší časové období hodnot vstupních rámcových indikátorů, ideálně posledních 10 let.

Podmínkou pro kvalifikované sledování trendů je dostatečně dlouhá časová

řada kompatibilních dat potřebných pro indikátory. Proto je nezbytné standardizovat sledovaná data a zajistit jejich trvalou dostupnost. Přesto bude patrně nějakou dobu trvat, než se podaří vybudovat dostatečně robustní základnu pro posuzování trendů v jevech, které sice byly až doposud sledovány, ale jejichž standardizaci nebyla až donedávna věnována důsledná pozornost, což se týká například dat ÚAP obcí.

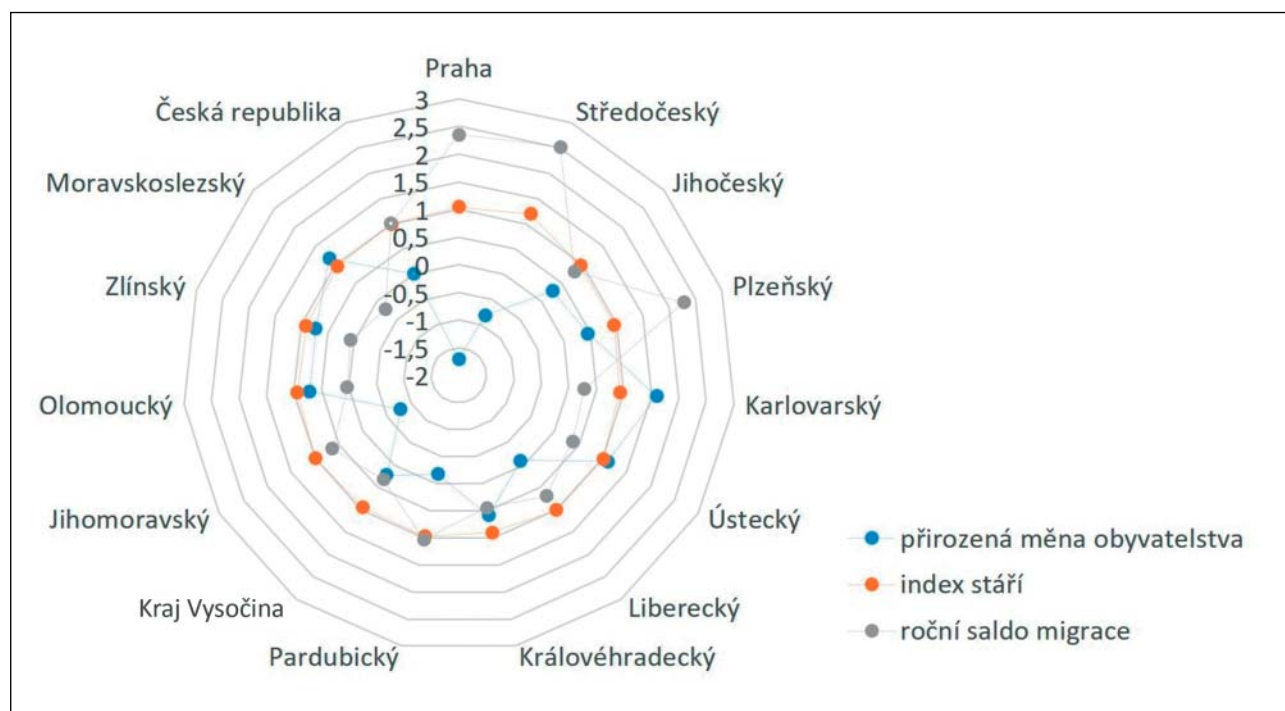
Příklady vyhodnocení trendů udržitelného rozvoje území

Následující příklady představují grafickou a interpretační prezentaci hodnocení udržitelného rozvoje pro vybraná témata: Struktura a charakter populace

jako součást hodnocení udržitelnosti v sociálním pilíři, Veřejné zdraví jako součást hodnocení udržitelnosti v sociálním pilíři, Funkční využívání území jako součást hodnocení udržitelnosti v sociálním a environmentálním pilíři a Finanční zdroje a ekonomická prosperita hospodářství jako součást hodnocení udržitelnosti v hospodářském pilíři.

Hodnotí se relativní odchylky jednotlivých krajů (formou indexů) od hodnot za celou Českou republiku: index za Českou republiku má ve všech sledovaných jevech hodnotu jedna; vyšší hodnoty mají pozitivní interpretaci.

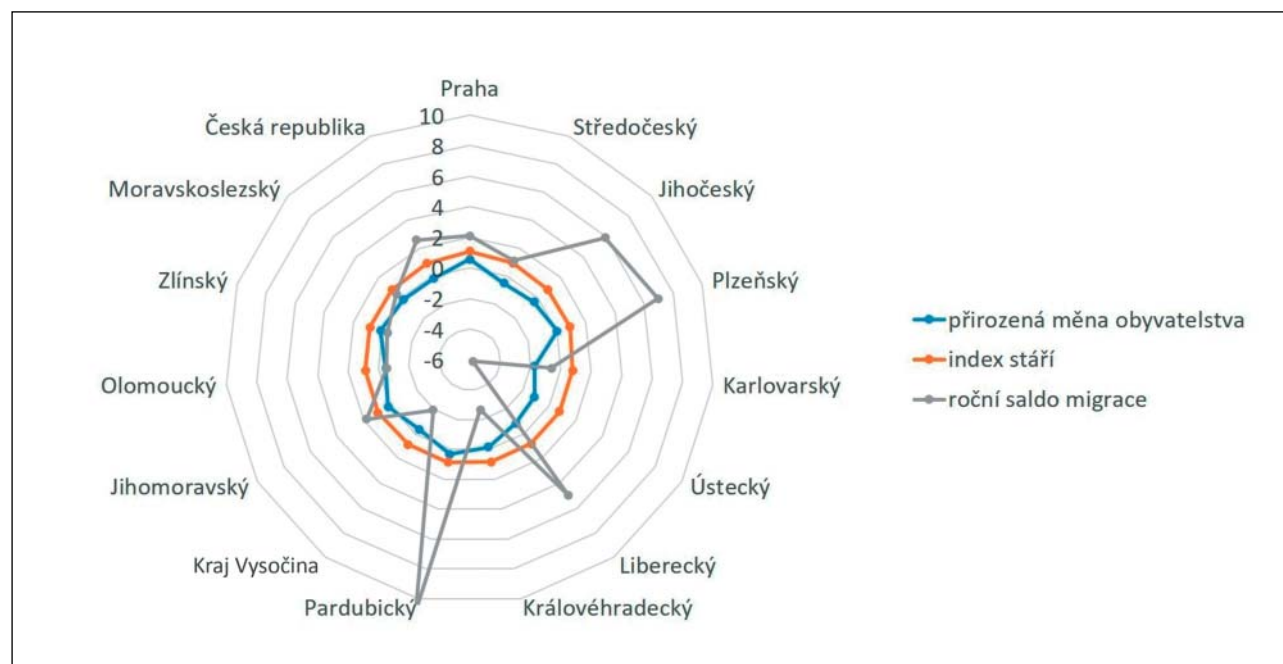
Graf 3: Struktura a charakter populace – porovnání indikátorů za kraje s celkem České republiky (2019)

Z hodnocení je patrné, že zejména index stáří se v jednotlivých krajích od celorepublikového průměru odchyluje jen velmi málo. Velké relativní rozdíly naopak vykazují ostatní jevy, tedy roční saldo migrace a přirozená měna obyvatelstva. Příkladem negativního hodnocení mohou být kraje Kraj Vysočina a Liberecký, ve spojení s neutrálními hodnotami i kraje Ústecký, Jihočeský a Moravskoslezský.

Celkové hodnocení je rozporné, což se týká zejména migrace a přirozené měny, které vykazují v některých krajích výrazně disparitní vývoj. Jedná se zejména o Prahu, Středočeský a Plzeňský kraj, kde pozitivních hodnot nabývá indikátor ročního salda migrace a negativních přirozená měna obyvatelstva. Opačný vzorec rozporného hodnocení je charakteristický například pro Karlovarský kraj s pozitivním hodnocením přirozené měny obyvatelstva, ovšem s negativním hodnocením ročního salda migrace. Tyto kraje by si zasluhovaly větší pozornost při celkovém hodnocení tématu struktury a charakteru populace, včetně podrobnějšího rozboru migračních a reprodukčních vzorců a jejich souvislostí.

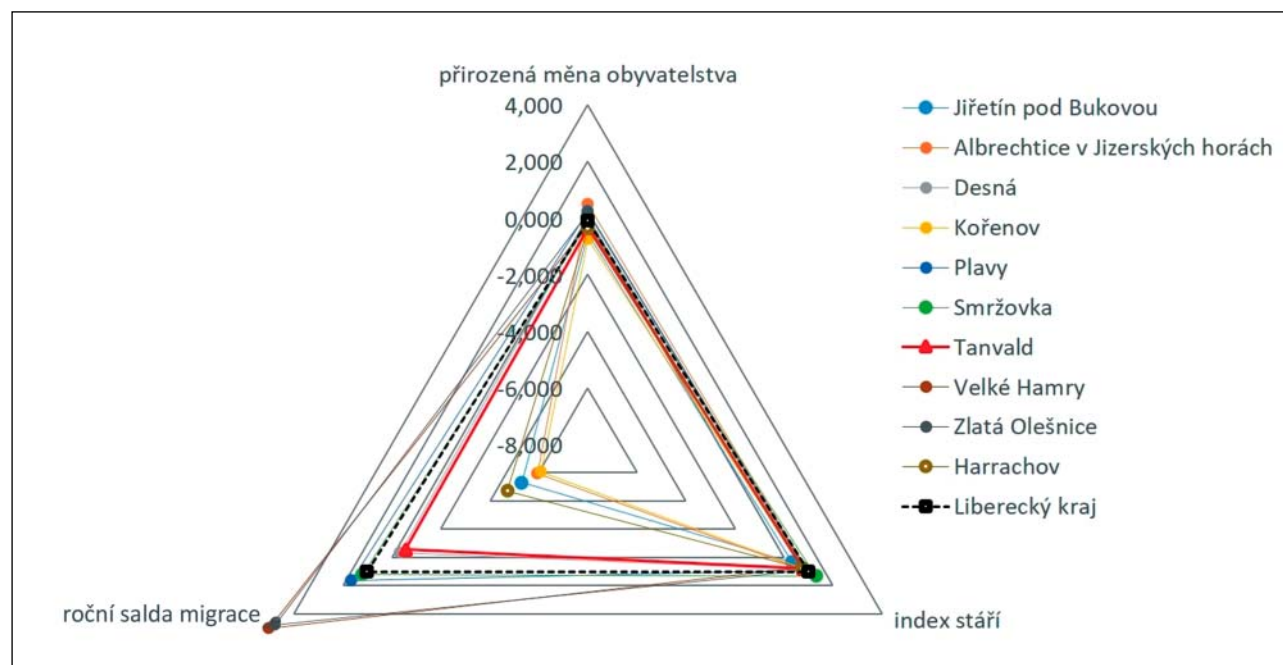
Graf 4: Struktura a charakter populace – porovnání vývoje za kraje (2011–2019)

Obdobně jako v předchozím případě se hodnotí relativní odchylky indexů změn pro jednotlivé kraje od hodnot indexů změn za celou Českou republiku: ty mají ve všech sledovaných jevech hodnotu indexu jedna. Záporné hodnoty znamenají zhoršení, kladné hodnoty zlepšení.

Celkové vyhodnocení – trend je rozporný u migrace, která vykazuje výrazně disparitní vývoj: Pardubický kraj, Plzeňský kraj, Jihočeský kraj a Liberecký kraj s výrazným nárůstem pozitivního migračního salda proti Karlovarskému kraji a Ústeckému kraji, kde se prohlubovaly migrační ztráty. V ostatních sledovaných indikátorech byl trend stabilizovaný.

Graf 5: Struktura a charakter populace – porovnání indikátorů za obce v ORP Tanvald s Libereckým krajem (2019)

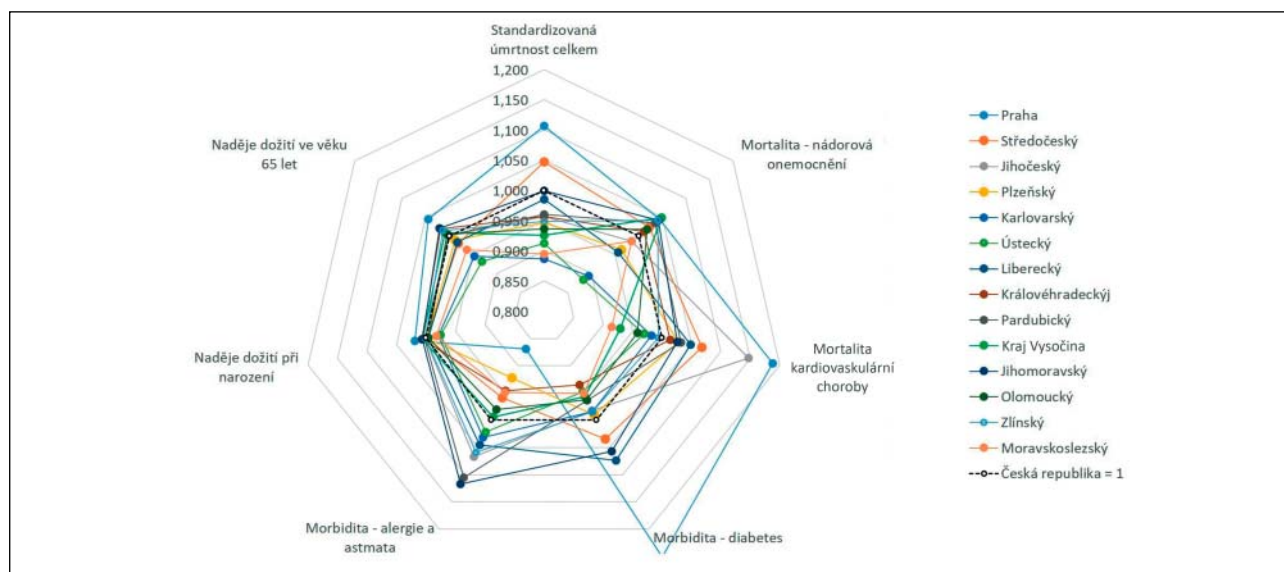

Hodnota nula odpovídá průměru Libereckého kraje; vyšší hodnoty mají pozitivní interpretaci.

Vyhodnocení – byly zjištěny jen malé rozdíly v indexu stáří a přirozené měně obyvatelstva; naopak výrazné meziobecní disparity jsou v migračních saldech.

Pro hlubší analýzu by bylo vhodné sledovat namísto jediného roku průměr za delší období, aby se vyloučily možné nárazové migrační vlny vyvolané nstěhováváním nových obyvatel do právě dokončovaných lokalit výstavby bytů v obcích.

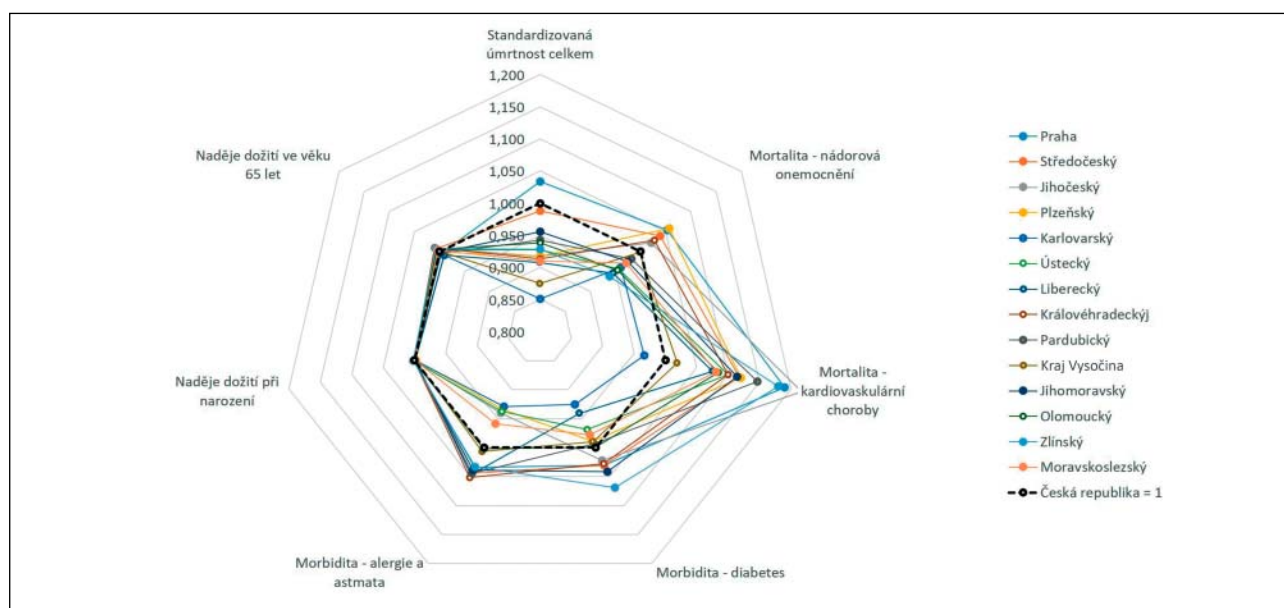
Graf 6: Veřejné zdraví – porovnání indikátorů za kraje (2019)

Hodnotí se relativní odchylky jednotlivých krajů od hodnot za celou Českou republiku: ta má ve všech sledovaných jevech hodnotu jedna; vyšší hodnoty mají pozitivní interpretaci.

Vyhodnocení – hodnocení je rozporné – výrazně lepší je hodnocení hlavního města Prahy kromě morbidity s alergiemi a astmaty; podobné hodnocení, byť ve výrazně umírněnější podobě, má také Středočeský kraj. Obecně podprůměrné hodnoty byly indikovány v Karlovarském kraji a Ústeckém kraji (u obou s mírně pozitivní výjimkou v kategorii morbidity s alergiemi a astmaty a naopak relativně nepříznivým hodnocením u morbidity na nádorová onemocnění).

Graf 7: Veřejné zdraví – porovnání trendů za kraje (2011–2019) s celkem České republiky

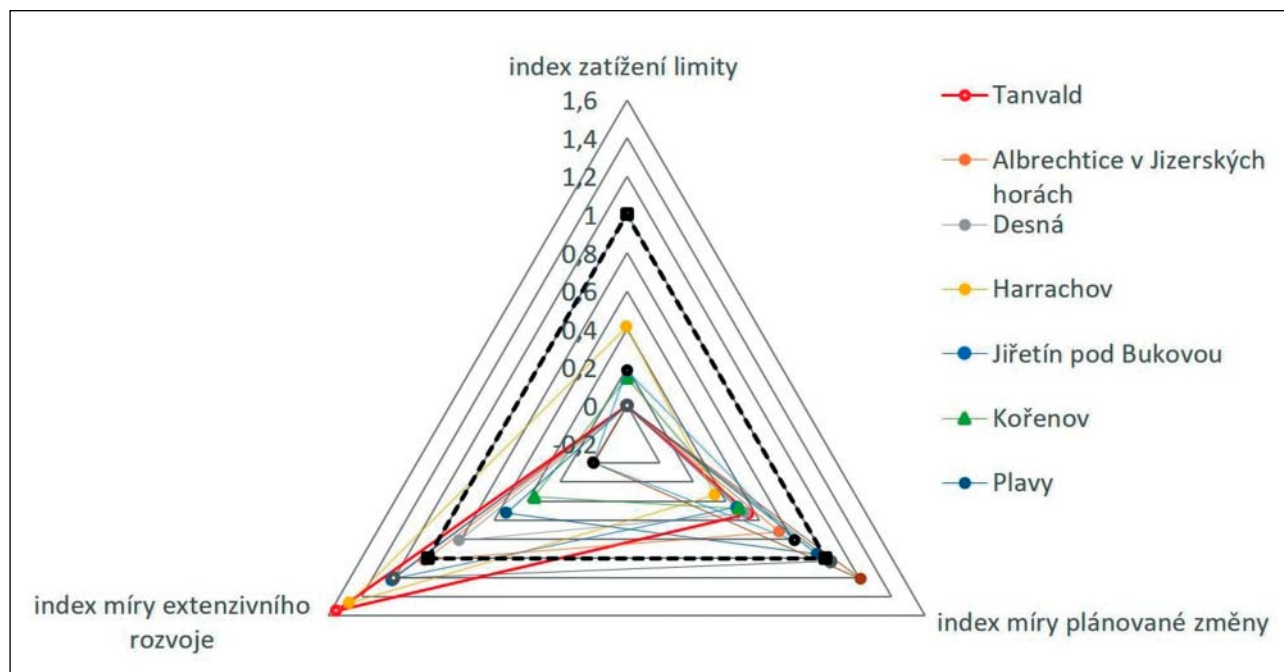

Hodnotí se relativní odchylky jednotlivých krajů od hodnot za celou Českou republiku: ta má ve všech sledovaných jevech hodnotu jedna; vyšší hodnoty mají pozitivní interpretaci.

Vyhodnocení – trendy v jednotlivých indikátorech jsou obecně pozitivní, zejména u kardiovaskulárních chorob; naopak výrazné zhoršení je zjištěno u alergií a astmat; vývoj standardizované úmrtnosti a morbidity diabetu je rozporný.

Pro další hodnocení je vhodné porovnat zjištěné trendy v Grafu 7 s porovnáním hodnot indikátorů v Grafu 6. Například u standardizované úmrtnosti vykazuje Praha pozitivní hodnoty i trend, naopak Karlovarský kraj vykazuje jak negativní trend, tak i negativní hodnoty. V takovém případě dochází k nárůstu disparit. V případě mortality na nádorová onemocnění vykazuje například Plzeňský kraj nepříznivou hodnotu indikátoru, ale s pozitivním trendem, naopak u indikátoru morbidity na diabetes vykazuje Liberecký kraj sice příznivé hodnoty indikátoru, ale nepříznivý trend vývoje.

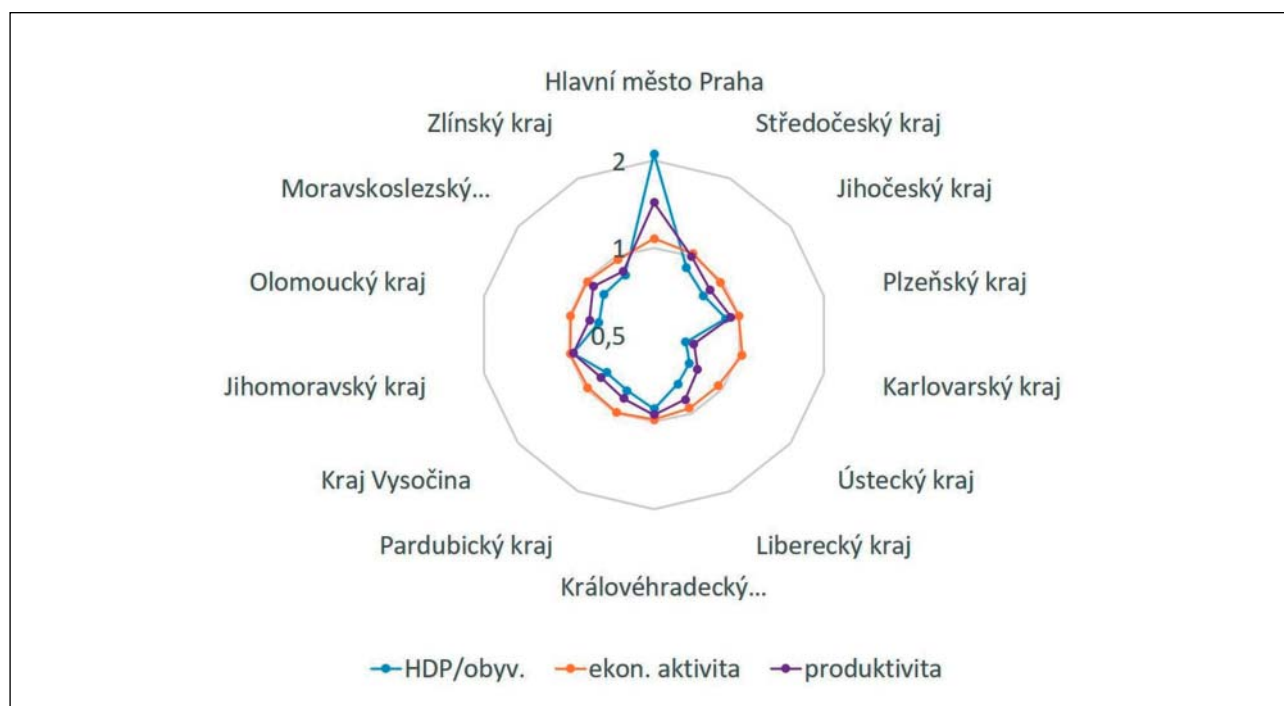
Graf 8: Funkční využívání území – porovnání indikátorů za obce v ORP Tanvald s Libereckým krajem (2019)

Hodnota nula odpovídá průměru Libereckého kraje; vyšší hodnoty odpovídají vyšší míře zátěže / změny.

Vyhodnocení – obce v ORP Tanvald vykazují výrazné odchylky oproti celokrajskému průměru. Území je relativně velmi málo zatíženo limity využití území; ukazují se velké rozdíly v mírách plánovaných změn v obcích a zejména v míře plánovaného extenzivního rozvoje (extrémně Tanvald, Harrachov).

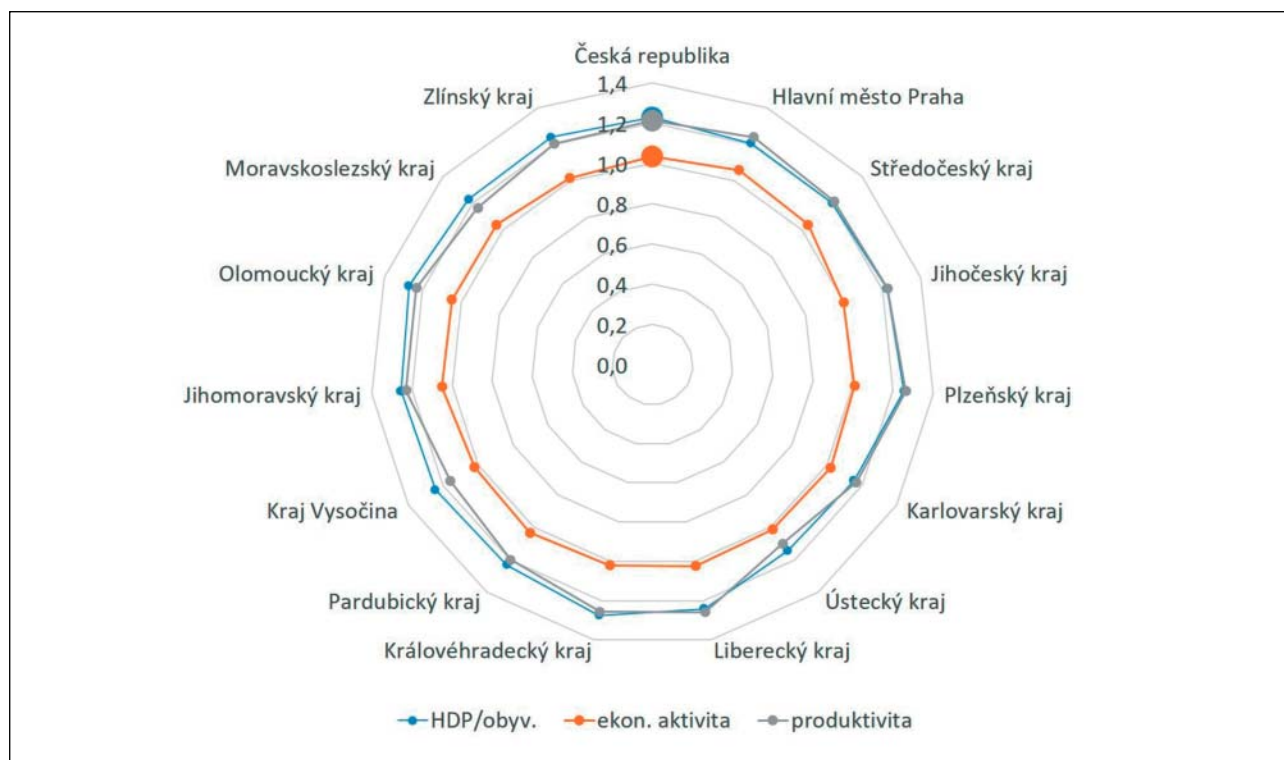
Graf 9: Finanční zdroje a ekonomická prosperita hospodářství – porovnání indikátorů za kraje s celkem České republiky (2018)

Hodnotí se relativní odchylky jednotlivých krajů od hodnot za celou Českou republiku: ta má ve všech sledovaných jevech hodnotu jedna; vyšší hodnoty mají pozitivní interpretaci.

Vyhodnocení – hlavní město Praha se od ostatních krajů odlišuje výrazně vyšším HDP na obyvatele a produktivitou. Výrazně pod průměrem České republiky je Karlovarský kraj. Odchylky od národního průměru v ekonomické aktivitě jsou minimální. Pro hlubší analýzu by bylo vhodné též porovnat hodnoty krajů s průměrem ČR bez Prahy jako extrémně odlehle hodnoty.

Graf 10: Finanční zdroje a ekonomická prosperita hospodářství – index porovnání trendů (2008–2018) za kraje s celkem České republiky

V tomto případě graf sleduje vývojový trend i za celou Českou republiku, jehož hodnoty jsou vyjádřeny zvýrazněnými body v horní části grafu. Hodnocení krajů je tedy vyjádřeno odchylkou od hodnocení za celou republiku.

Vyhodnocení – ekonomická aktivita vyjádřená podílem ekonomicky aktivních osob je ve všech krajích ve sledovaném období v podstatě stabilizována, jen velmi mírný nárůst je zaznamenán v Praze, ve Středočeském kraji a v moravských krajích. Vývojové trendy v ostatních ukazatelích byly vesměs pozitivní, zejména v HDP na obyvatele a v produktivitě práce. Za relativně ekonomicky neúspěšnější z hlediska vývojového trendu ve sledovaném období lze považovat kraje Plzeňský, Liberecký, Královéhradecký a hlavní město Prahu. Celkové hodnocení je pozitivní.

Diskuse

Předložený projekt indikátorů usiluje o naplnění kritérií pro integrovanou informační základnu prostorového plánování, jak byla definována v závěru rešerše pro indikátory obecně a upřesněna vzhledem k potřebám prostorového plánování. Od řady předchozích obdobných soustav indikátorů se odlišuje tím, že usiluje o vytvoření databáze indikátorů pro soustavné a opakované, tedy nikoliv jednorázové hodnocení, aby bylo umožněno nejen porovnávání stavu udržitelného rozvoje území (benchmarking), ale i průběžný monitoring. Tím se podobá Společným evropským indikátorům ECI a britským indikátorům udržitelného rozvoje [DEFRA 2013, DEFRA 2015]. Na rozdíl od ECI ale vychází z veřejných databází s předem stanovenou periodicitou sledování

a je vybaven přesnými algoritmy pro výpočet. Není tedy závislý na účelových šetřeních (s marginální výjimkou uvedenou výše). Od britských indikátorů udržitelného rozvoje se odlišuje jasným odlišením územních jednotek, za které se jednotlivé indikátory zjišťují, a také různou periodicitou zjišťování vstupních dat, což je mj. dáno striktním požadavkem na dostupnost sekundárních dat tak, jak jsou sledována.

Striktní trvání na dosažitelnosti vstupních dat z existujících veřejných zdrojů bez potřeby účelových šetření má samozřejmě dopad na jejich aktuálnost. Nejproblematictější je tato aktuálnost v případě dat sčítání lidu, domů a bytů, kde dlouhý desetiletý interval sčítání je ještě umocněn časovou prodlevou mezi uskutečněným sčítáním a zveřejněním výsledků. Ze stejného důvodu – tedy

reálné dostupnosti dat – nemohla být brána v potaz ani data sledovaná privátními internetovými a telekomunikačními společnostmi, jež by v řadě případů poskytovala prakticky online některá data, a to v lepší použitelnosti, nežli je tomu u dat sčítání (například data o bydlišti versus místo skutečného pobytu).

Relativně krátká doba sledování jiných dat například z ÚAP neumožňuje přinejmenším po nějakou dobu dlouhodobé sledování (monitoring) obdobné britské praxi.

Protože se jedná o systém určený především pro expertní hodnocení na základě kvantitativních indikátorů, liší se od bottom-up systémů, jako je například hodnocení udržitelného rozvoje měst MA21, které je určeno pro místní akční skupiny, což vyžaduje značnou

flexibilitu v užívaných vstupech, včetně kombinací kvantitativních a kvalitativních vstupů. Ze stejného důvodu není řešen ani požadavek na dotváření ukazatelů ve spojení s místní komunitou navrhovaný Virginii McLaren [1996].

Jakkoliv se práce zaměřovala především na vytvoření dostatečně relevantní, věrohodné a legitimní sestavy indikátorů, naznačuje také způsoby, jak lze s pomocí indikátorů přistupovat k hodnocení udržitelného rozvoje za jednotlivá témata. Záměrně se však spokojuje s hodnocením na úrovni témat, protože další aglomerace výstupů do celých pilířů udržitelného rozvoje hrozí ztrátou významných poznatků zjištěných na úrovni témat.

Otevřenou zůstává otázka správy databáze dat potřebných pro tvorbu indikátorů. To nebylo předmětem výzkumné práce, nicméně veškeré úsilí zpracovatelů směřovalo k tomu, aby indikátory byly postaveny ze soustavně zjišťovaných veřejně dostupných dat, respektive (jako druhá volba) z dat pořizovaných z veřejných prostředků, která by měla být veřejně dostupná. Pouze již zmíněné „indikátory budoucnosti“ zatím těmto podmínkám nevyhovují, podle názoru zpracovatelů ale jejich společenská potřebnost si zřejmě shromažďování relevantních dat dříve či později vynutí. Mechanismu a organizaci správy dat se bude věnovat navazující výzkumná činnost.

Závěr

Vytvoření společné trvalé informační databáze a z ní vycházejících společných indikátorů je základem úsilí o lepší propojení a koordinaci územního plánování, strategického plánování a managementu regionálního rozvoje. Předkládaný návrh vychází z reálně dostupných dat soustavně sledovaných různými subjekty a nad těmito daty nabízí sadu rámcových indikátorů, s jejichž pomocí lze sledovat stav a vývojové trendy v území z hlediska udržitelného rozvoje. Pro uživatele je k dispozici Metodika pro vyhodnocení trendů udržitelného rozvoje území s ohledem na typy charakteristických území a jako přílohy k ní též tabulkové sestavy metadata-

báze dat a indikátorů, karty jednotlivých indikátorů a grafické výstupy vyhodnocení jednotlivých indikátorů. Rozsah těchto příloh neumožňuje jejich publikaci v tomto článku, odkazujeme proto na webové stránky MMR, internetovou adresu <https://mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj>, popřípadě <https://mmr.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/stanoviska-a-metodiky>, kde by metodika měla být v nejbližší době uveřejněna.

Uvedené příklady vyhodnocení stavu a trendů udržitelného rozvoje v území jsou spíše ilustrativní a zajisté jsou pouze prvním vstupem do problematiky hodnocení udržitelnosti rozvoje na základě objektivních dat. Z dosavadního poznání a ze zkušenosti s hodnocením nicméně vyplývá, že nemá smysl pokoušet se o jakýsi univerzální celkový superindikátor udržitelnosti, protože k pochopení a popsání jevů a procesů v území je potřeba postihnout celé spektrum témat a problémů.

Použité zdroje:

- CEMAT (European Conference of Ministers responsible for Regional Planning), 2000: Guiding Principles for Sustainable Development on European Continent (Řídící principy trvale udržitelného rozvoje evropského kontinentu); český překlad ÚÚR Brno 2000.
- DEFRA 2013: Sustainable development indicators (SDIs) – Summary datasets. <<https://www.gov.uk/government/statistics/sustainable-development-indicators-sdis>>.
- DEFRA 2015: Sustainable Development Indicators: July 2015. <Sustainable Development Indicators – Office for National Statistics (ons.gov.uk)>.
- European Commission (EC) 2003: European Common Indicators (ECI). *AmbienteItalia*; <http://www.sustainable-cities.org/expert.html>. Česká verze Společné evropské indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni. <http://www.reccr.cz/projektys/indikator/indikator.html>.
- GONZÁLEZ, A., DALY, G., PINCH, P., ADAMS, N., VALTENBERGS, V., BURNS, M. C. and JOHANNESSEN, H. 2015. Indicators for Spatial Planning and Territorial Cohesion: Stakeholder-Driven Selection Approach for Improving Usability at Regional and Local Levels. In: *Regional Studies*, 49:9, s. 1588–1602.
- HÁK, T., JANOUŠKOVÁ, S. and MOLDAN, B., 2018. Chytré nebo udržitelné město? In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 21(1), s. 14–25.
- JANOUŠKOVÁ, S., HÁK, T., ŠVEC, P. (eds.), 2017. Metodika hodnocení udržitelných měst. Audit udržitelného rozvoje pro realizátory MA21 v ČR. 3. vydání. Praha: NSZM.

- JANOUŠKOVÁ, S., HÁK, T. a MOLDAN, B., 2021: Audit udržitelného rozvoje – efektivní nástroj hodnocení udržitelného rozvoje obcí a měst ČR. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, č. 21(4), s. 32–40.
- MAIER, K., ŘEZÁČ, V., VOREL, J., DODKOVÁ, A., 2007. Možné postupy v aplikování principů a ukazatelů udržitelného rozvoje v územním plánování. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 10(6), s. 7–13.
- McLAREN, Virginia, 1996: Urban Sustainability Reporting. In: *Journal of the American Planning Association* 62(2), s. 184–202.
- MEZŘICKÝ Václav et al., 2005. Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Portál Praha.
- Ministerstvo životního prostředí: Návrh strategie udržitelného rozvoje České republiky. Internetové stránky http://www.ceu.cz/SUR/SUR_zkracena_verze.asp.
- PARRIS, T. M. and R. W. KATES. 2003. Characterizing and measuring sustainable development. In: *Annual Review of Environment and Resources* 28:559–586.
- ŘÍHA, Josef, 2001. Nový fenomén – posuzování udržitelnosti. In: *Ochrana přírody* 56/2, s. 41–44.
- ŠINDLEROVÁ, V., VOREL, J., FRANKE, D., 2013. Praktická zkušenost se zpracováním indikátorů udržitelného rozvoje území. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 16(2), s. 10–20. Internetové stránky https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2013/2013-02/04_prakticka.pdf.
- ÚÚR 2006: Principy a pravidla územního plánování – A13 – Sledování a hodnocení udržitelnosti rozvoje. http://www.uur.cz/principy/pap/KapitolaA%5CA13_SledovaniHodnoceniUdrzitelnostiRozvoje_20061206.pdf.
- VAN OUDENHOVEN, Alexander P. E. 2018. Key criteria for developing ecosystem service indicators to inform decision making. In: *Ecological Indicators Volume 95*, Part 1: 417–426.

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ing. Daniel Franke, Ph.D.
Ing. arch. Tomáš Peltan, Ph.D.
Ústav prostorového plánování
Fakulta architektury ČVUT v Praze
Katedra plánování krajiny a sídel
Fakulta životního prostředí ČZU

Ing. Jiří Hájek
Katedra plánování krajiny a sídel
Katedra prostorových věd
Fakulta životního prostředí ČZU

Ing. Štěpán Vizina
Katedra vodního hospodářství
a environmentálního modelování
Fakulta životního prostředí ČZU

ENGLISH ABSTRACT

Integration of informational support for spatial and strategic planning, by Karel Maier, Daniel Franke, Jiří Hájek, Tomáš Peltan and Štěpán Vizina

The boom in information technologies offers a great opportunity to planners and decision-makers in spatial development. Disciplines such as spatial planning, strategic planning and management of regional development have hitherto had separate databases, although in many cases these overlap. The authors' proposal for a common information platform is based on data systematically collected by various subjects in public administration. A significant amount of input data is provided by the Czech Statistical Office (census), while information on spatial planning in the form of documents of spatial analysis is derived from the Ministries' sectional databases. All these data compose a system of framework indicators for all domains of spatial planning.

The framework indicators cover all three pillars of sustainable development. They are categorized in the following thematic fields: population in territories, structure and character of population, individual safety and socio-pathogenic phenomena, public health, level of education, employment rate, potential for innovation, prosperity of household, municipal economy, entrepreneurship, energy resources and consumption, financial resources and economic prosperity, public services, public facilities, housing, transportation infrastructure and services, technical, communications and environmental infrastructure, functional use of space, use of water and water regime in territories, sustainable agriculture and forestry, and potential for tourism. These indicators are monitored at regional and local level; other specific indicators have been designed for metropolitan areas, regional centres and rural municipalities.

The framework indicators can be used to assess tendencies in these thematic fields and pillars of sustainable development without additional cost for ad hoc procurement of data. The unified content of the data allows comparison of the state of and trends in various territorial units. The application part of the project provides an interpretation framework that takes into consideration specific types and scales of territories. Various examples are used to show how sustainability can be evaluated by observation of trends and comparison among territories.

Professional observation of trends requires an adequate time axis of compatible data. It is therefore necessary to standardize data and make them accessible continuously. It will probably take some time to build up an adequate basis for the observation of trends in phenomena that might have been observed earlier but were neglected in terms of standardization.

OBČANSKÁ VYBAVENOST MALÝCH OBCÍ DIAGNÓZA, STANDARDY, PLÁNOVÁNÍ¹⁾

Josef Bernard, Miroslav Joukl, Lucie Vítková

Občanská vybavenost malých obcí je důležitým tématem plánování rozvoje venkova a stává se též častým tématem kampaní na podporu venkova. Dosud ale v České republice nebyla zpracována podrobná empirická analýza reálné vybavenosti obcí a jejího vývoje v čase. Článek poskytuje základní kvantitativní evidenci o občanské vybavenosti malých obcí, její časové dynamice a základních faktorech, které vybavenost ovlivňují. Na základě těchto údajů autoři navrhuji koncept „běžného standardu vybavenosti“ jako nástroje umožňujícího hodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí a dále představují veřejně přístupný online nástroj „kalkulačka vybavenosti“ sloužící pro porovnání míry vybavenosti obcí mezi sebou.

Klíčová slova: občanská vybavenost, obce, standardy, analýza

Úvod

Vybavenost venkovských obcí různými typy služeb a infrastruktur je pravidelně důležitým tématem při plánování a strategickém rozvažování o rozvoji venkova. Výraznou pozornost věnuje otázce vybavenosti obcí aktuální státní Koncepce rozvoje venkova [MMR, 2019], ale rovněž Strategie regionálního rozvoje 2021+ [MMR, 2020]. Lamentování nad nedostatečnou, resp. upadající vybaveností venkovských obcí je nadto častým tématem kampaní na podporu venkova a proniká i do předvolební politické rétoriky [Bernard, 2019]. Potřeba zajištění žádoucího stupně vybavenosti venkovských sídel se zmiňuje ve dvou souvislostech. Zaprvé jako podmínka pro zajištění dostupnosti služeb pro obyvatele malých obcí tak, aby nebyli vylučováni z možnosti využívání služeb v takovém standardu, jaký je ve společnosti zvykem. Zadruhé jako součást snahy o ekonomické a sociální oživení obcí. Existence rozvinuté sítě služeb se dává do souvislosti s fungováním různých typů lokálních ekonomických a společenských aktivit. Dostatečně vybavené „živé obce“ se tak staví do protikladu s obrazem „nocleháren“, které se přes den vyliďňují a nevytvářejí příležitosti pro rozvoj lokální komunity a budování vazeb mezi obyvateli. Oba argumenty na podporu rozvoje či udržení vybavenosti malých obcí jsou obecně přesvědčivé. Bohužel se ale ne vždy

opírají o skutečnou znalost reálné vybavenosti obcí a jejího vývoje v čase. Cílem tohoto článku je nabídnout základní kvantitativní evidenci o občanské vybavenosti malých obcí, její časové dynamice a základních faktorech, které vybavenost ovlivňují. Na základě těchto údajů článek navrhuje koncept „běžného standardu vybavenosti“ jako nástroje umožňujícího hodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí a dále představuje veřejně přístupný online nástroj Kalkulačka vybavenosti sloužící pro porovnání míry vybavenosti obcí mezi sebou.

Vybavenost obcí: rozsah a významy

V aktuální Koncepci rozvoje venkova je infrastruktura a vybavenost venkovských sídel zmiňována jako podmínka „zajišťující kvalitní život obyvatel a vytvářející možnosti pro hospodářský rozvoj venkova“ [MMR, 2019: 1]. V analytické části rozděluje Koncepce vybavenost do tří kategorií: občanská vybavenost zahrnuje tržní a netržní zařízení služeb, jakými jsou např. školy, zařízení sociální péče, obchody. Technická vybavenost zahrnuje vodohospodářskou infrastrukturu, zásobování plynem a elektrickou energií, likvidaci komunálního odpadu a připojení k internetu. Dopravní vybavenost se týká stavu komunikací a veřejné dopravy. V článku se touto klasifikací volně

inspirujeme. Zaměříme se na problematiku určité části občanské vybavenosti malých obcí. Budeme se zabývat službami, které mohou obyvatelé obcí ve svém každodenním životě využít, a infrastrukturou, tedy budovami, které jsou k jejich poskytování potřebné. Do analýzy zařazujeme takové služby a související infrastrukturu, které kromě svého praktického významu mají rovněž potenciál stát se „místy setkání“ a součástí komunitního života v obci.²⁾ Přitom záměrně bereme v úvahu nejen veřejné služby, ale také služby soukromé, protože soukromé služby, stejně jako služby veřejné, mohou hrát podstatnou roli při zajišťování kvality života v místních komunitách. Analýzu omezuje na obce s méně než 3 000 obyvateli.

Rozsah občanské vybavenosti obcí v České republice a její vývoj není podchycen kvalitní evidencí, resp. je podchycen jen částečně. Systematická evidence o lokalizaci je k dispozici pouze pro některé veřejné služby (zdravotnická zařízení, školy a školky, pošty), zatímco řada dalších služeb (např. prodejny potravin, restaurace, tělocvičny, hřiště) systematicky evidována není. Údaje o vybavenosti obcí jsou ze strany státních orgánů sbírány spíše nahodile pomocí jednorázových průzkumů [např. ČSÚ, 2016]. Některé, zejména soukromé služby, jako např. prodejny potravin a restaurace, nejsou systematicky evidovány vůbec, nebo existuje jen evidence určená pro

1) Vznik článku byl podpořen grantem TAČR: TL02000161 – Změny vybavenosti venkovských obcí základními službami a dopady na jejich obyvatele.

2) Tim se odchyľujeme od dikce platného stavebního zákona, protože ke zkoumaným službám řadíme např. též sběrné dvory, které jsou v zákoně řazeny pod technickou infrastrukturu. Nezabýváme se technickou infrastrukturou síťového charakteru, jako jsou rozvody pitné a odpadní vody, energií a internetu.

kontrolní a inspekční účely. To otevírá široké pole možností pro různé spekulace o tom, jak se vybavenost obcí proměňuje v čase, zda služby z malých obcí mizí, popřípadě které regiony jsou ztrátou služeb nejvíce postiženy.³⁾ Může se zdát až překvapivé, jak intenzivně bývá úroveň občanské vybavenosti malých obcí spojována s otázkou kvality života na venkově, a jak často jsou tvrzení o úpadku služeb v malých obcích používána jako argumenty pro potřebu výraznější podpory venkova. Tomuto narativu, který proniká do prohlášení reprezentantů samospráv malých obcí, ale i politických stran [Bernard, 2019], nelze dobře porozumět, když budeme význam občanské vybavenosti malých obcí chápat jenom v rovině jejich primární funkce pro uspokojování každodenní poptávky obyvatel venkova. Tato funkce je důležitá, ne však jediná. Christiaanse a Haartsen [2017] ve svém článku o lokálních reakcích na uzavírání venkovských obchodů upozorňují na to, že služby a další prvky vybavenosti v malých obcích mají tři různé druhy významu. Jejich funkční význam spočívá v tom, že poskytují možnost uspokojit každodenní potřeby místního obyvatelstva. Sociální význam vyplývá z toho, že hrají podstatnou roli také jako místa setkávání, komunikace a budování sociálních vazeb. Jednotlivé prvky vybavenosti jsou ale také obdařeny symbolickým významem. Jejich existence je vnímána jako znak životaschopnosti obce a její úspěšné budoucnosti. Takové vnímání se silně uplatňuje nejen u škol, jejichž existence je spojována s možnostmi lokální socializace dětí a jejich identifikace s obcí [Autti, Hyry-Belhammer, 2014; Barakat, 2015], ale i u dalších služeb. Vědomí všech tří aspektů významu lokální vybavenosti umožňuje pochopit negativní reakce, které vyvolává uzavírání místních služeb, a to i v situaci, kdy jsou málo využívány [Elshof, Baliley, 2015; Christiaanse, Haartsen, 2020]. Propojuje totiž ohled na prostorovou vyváženost možností uspokojování potřeb s obrazy aktivních a živých komunit se silnou vnitřní soudržností

a pozitivní lokální identitou. Tyto obrazy tvoří důležitou součást společenských imaginací o žádoucí podobě a budoucnosti venkova [Pospěch et al., 2015; Chromý et al., 2011]. Problém současných českých debat o vybavenosti venkovských obcí ale spočívá v tom, že jsou jen zřídka opřeny o spolehlivá data, protože ta pro řadu služeb a infrastruktur nejsou snadno dostupná. Existuje sice metodika „Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury“ [Maier, 2016], ta je nicméně normativním textem doporučujícím mimo jiné určitou úroveň vybavenosti pro různé typy obcí a sídel. Není analýzou existujícího stavu. V tomto článku proto nabízíme 1) přehled existující datové základny o občanské vybavenosti malých obcí, 2) analýzu základních faktorů, které vybavenost ovlivňují, a přehled vývoje vybavenosti v čase, 3) návrh konceptu takzvaného „běžného standardu vybavenosti“ a využití online nástroje Kalkulačka vybavenosti, které umožní usuzovat na míru vybavenosti obcí ve srovnání se strukturálně podobnými sídly. Do analýzy jsme zahrnuli 17 různých služeb a infrastruktur, které se s větší nebo menší frekvencí objevují i v obcích s pouze několika stovkami obyvatel, a z jejichž existence mohou profitovat místní obyvatelé. Jedná se o následující skupinu služeb: Prodejny potravin, Restaurace/hospody, Pošty, Tělocvičny, Sportovní hřiště, Dětská hřiště, Ordinace praktického lékaře, pediatra, gynekologa, Zubní ordinace, Lékárny, Základní školy, Mateřské školy, Čerpací stanice, Bankomaty, Sběrné dvory a Policejní služebny.

Datová základna o občanské vybavenosti obcí

Vzhledem k absenci jednoho systematického zdroje dat o vybavenosti obcí jsme při posuzování vybavenosti a jejího vývoje využili data z různých zdrojů, která pokrývají celé území České republiky, ale navzájem se liší datem platnosti, způsobem sběru dat i mírou chybovosti. Data pocházejí od orga-

nizací státní statistické služby (Český statistický úřad a Ústav zdravotnických informací a statistiky), jiných státních orgánů (ministerstva, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Český úřad zeměměřický a katastrální) nebo veřejných institucí (Všeobecná zdravotní pojišťovna). Nejaktuálnější data o existenci prodejen potravin, čerpacích stanic a bankomatů byla převzata z veřejných mapových portálů. Specifickým zdrojem vybavenosti obcí je Svaz místních samospráv, který vybavenost obcí do 3 000 obyvatel zjišťoval vlastním terénním šetřením.

Vstupní data mají z hlediska územní lokalizace trojí povahu: 1) data vybavená prostorovými souřadnicemi, které přesně lokalizují polohu určité služby nebo infrastruktury (SMS, ÚZIS, ČÚZK, MP) – v tabulce zeleně; 2) data vybavená lokalizací ve formě poštovní adresy (VZP, SZPI, MZ, MŠMT, MVČR, historická data ÚZIS) – v tabulce modře; 3) data, v nichž je určena pouze obec, ve které se služba či infrastruktura nachází (ČSÚ) – v tabulce žlutě.

Datové zdroje, se kterými pracujeme, se výrazně liší svou kvalitou a zpravidla jsou do určité míry zatíženy chybami. Relativně jednodušší situace se týká chyb v zápisu adres, které bylo zpravidla možné odstranit ručním vyhledáním adresy. Obtížnější situaci představují chyby v záznamu o výskytu jednotlivých druhů služeb a infrastruktur (nezahrnutí služeb, které v provozu jsou, a obráceně zahrnutí služeb, které v provozu nejsou), tyto chyby nelze beze zbytku identifikovat ani odstranit. Zvoleným řešením proto bylo odhadnout chybovost jednotlivých zdrojů dat a využít pro analýzu ty zdroje, které mají chybovost nejnižší.

Odhad míry chybovosti datových zdrojů byl řešen dvěma způsoby.

Zprvu byla posouzena předpokládaná míra chybovosti podle informací o způsobu vzniku datového zdroje. Ve výzkumu pracujeme s datovými zdroji čtyř typů:

1. datové zdroje ověřované terénním šetřením (SMS);

3) Robustní evidenci o aktuální vybavenosti obcí poskytují územně analytické podklady. Údaje o vybavenosti v nich jsou ovšem pro různé obce zpracovány na základě různých datových zdrojů a v různém členění. Navíc nejsou dostupné ve formě souhrnných strojově čitelných dat, a tudíž jsou obtížně analyticky využitelné.

Prvky vybavenosti	1994	1999	2001	2009	2016	2018	2019	2020
Prodejna potravin	ČSÚ	ČSÚ		SZPI		SMS	SZPI	MP
Restaurace nebo hospoda	ČSÚ			MZČR		SMS	MZČR	
Pošta a Pošta partner	ČSÚ	ČSÚ		ČSÚ		SMS	ČÚZK	
Tělocvična	ČSÚ		ČSÚ		ČSÚ	SMS		
Sportovní hřiště	ČSÚ		ČSÚ		ČSÚ	SMS		
Dětské hřiště					ČSÚ	SMS		
Ordinace praktického lékaře		ÚZIS	ČSÚ	ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Ordinace pediatra		ÚZIS	ČSÚ	ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Ordinace gynekologa		ÚZIS		ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Zubní ordinace		ÚZIS		ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Lékárna		ÚZIS		ÚZIS		SMS	ÚZIS	
Základní škola	ČSÚ	ČSÚ		ČSÚ		SMS	MŠMT	
Mateřská škola	ČSÚ		ČSÚ			SMS	MŠMT	
Čerpací stanice						SMS	ČÚZK	MP
Bankomat						SMS		MP
Sběrný dvůr						SMS		
Policejní služebna							MVČR	

Tabulka 1: Zdroje dat a jejich územní lokalizace (zeleně souřadnicemi, modře adresou, žlutě obcí)

Pozn. ČSÚ: Český statistický úřad, SMS: Sdružení místních samospráv, ČÚZK: Český úřad zeměměřický a katastrální, MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, MZČR: Ministerstvo zdravotnictví, MVČR: Ministerstvo vnitra, VZP: Všeobecná zdravotní pojišťovna, SZPI: Státní zemědělská a potravinářská inspekce, ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, MP: mapové portály.

2. datové zdroje vzniklé dotazováním starostů s vysokou návratností (vybraná data ČSÚ);
3. datové zdroje pocházející z oficiálních databází státních a veřejných institucí (MŠMT, VZP, ÚZIS, MVČR, ČÚZK, vybraná data ČSÚ);
4. datové zdroje pocházející z neoficiálních databází státních a veřejných institucí, které slouží pro kontrolní a inspekční účely (SZPI, MZČR), a data získaná z veřejných mapových portálů.

První tři typy datových zdrojů považujeme za relativně validní. U čtvrtého datového zdroje předpokládáme možnost většího množství chyb, protože se jedná o neoficiální databáze. U jednotlivých nově vzniklých provozoven může docházet k prodlení se záznamem, ale především mohou v seznamech provozovny přetrvávat i nějakou dobu poté, co ukončily svou činnost.

Zadruhé, u dat vztažených k aktuálnímu období jsme porovnávali jednotlivé zdroje mezi sebou pro odhad míry jejich shody. Míra shody sice neumožní určit, který ze dvou porovnávaných datových

souborů je validnější, nicméně nízká míra shody je varováním a poukázáním na nutnost dalšího prověření dat. V případě více než dvou datových souborů vztažených k podobnému období je možné identifikovat, který soubor se nejvíce rozchází se zbývajících daty. Vzájemná porovnání jsme prováděli na datových souborech vztahujících se k letům 2016 (šetření ČSÚ), 2018 (SMS), 2019 (ČÚZK, SZPI, MZČR, VZP, ÚZIS, MŠMT) a 2020 (MP).

Zatřetí – kvalitu dat jsme hodnotili jejich zobrazením v mapě a vizuálním zjištěním, jestli neobsahují nevysvětlitelnou prostorovou nerovnoměrnost, a spočítáním souvislosti výskytu služby s populační velikostí obce. Pokud některá data korelují s populační velikostí obce, která je zásadním faktorem výskytu služby, výrazně slaběji než jiné datové zdroje týkající se stejné služby, můžeme tuto slabší korelaci hodnotit jako indikátor chybovosti.

Nakonec jsme pro každou službu nebo infrastrukturu zvolili takový datový soubor, který nejlépe splňoval následující kritéria: 1) měl relativně velkou míru

shody s ostatními soubory, 2) pokrýval svým rozložením celé území České republiky bez nevysvětlitelných nerovností a neměl výrazně slabší souvislost s populační velikostí obce než jiné soubory týkající se stejné služby nebo infrastruktury, 3) pocházel z věrohodnějšího datového zdroje, 4) byl aktuálnější.

Vybavenost obcí a její časový vývoj

Metodologický postup

Samotnou empirickou analýzu míry vybavenosti obcí službami, faktorů ovlivňujících vybavenost a časového vývoje vybavenosti jsme provedli pomocí následujících kroků. Nejprve jsme lokalizovali místa provozování služeb. Tam, kde to bylo možné, byly na základě lokalizace pomocí prostorových souřadnic nebo adresy služby přiřazeny do obcí. Pokud nebylo možné lokalizovat určitou službu nebo infrastrukturu přesně (zejména v historických datech), byla identifikována alespoň obec, v níž byla služba či infrastruktura

provozována. Následně byly jednotlivé obce pro každou službu rozříděny do dvou kategorií podle toho, zda se na jejich území vyskytuje alespoň jedno místo poskytující vybranou službu, nebo nikoliv. Před samotnou analýzou vybavenosti obcí jsme k jednotlivým obcím doplnili sérii dalších charakteristik, které mohou mít na míru vybavenosti vliv: počet obyvatel, poloha obce vůči městům (vzdálenost po silnici k nejbližšímu městu s více než 5 000 obyvateli a 50 000 obyvateli), demografické charakteristiky (index stáří a relativní změna počtu obyvatel v letech 2009–2018), ekonomické charakteristiky (nezaměstnanost, odhad průměrné měsíční mzdy), turistický ruch (identifikace obce jako střediska turistického ruchu podle dat Institutu cestovního ruchu).⁴⁾ Při vlastní analýze jsme zkoumali, jak je vybavenost ovlivňována počtem obyvatel a dalšími charakteristikami obce. V dalším kroku byla za pomoci dostupných historických dat zjišťována dynamika vybavenosti v uplynulých letech v obcích různých velikostních kategorií.

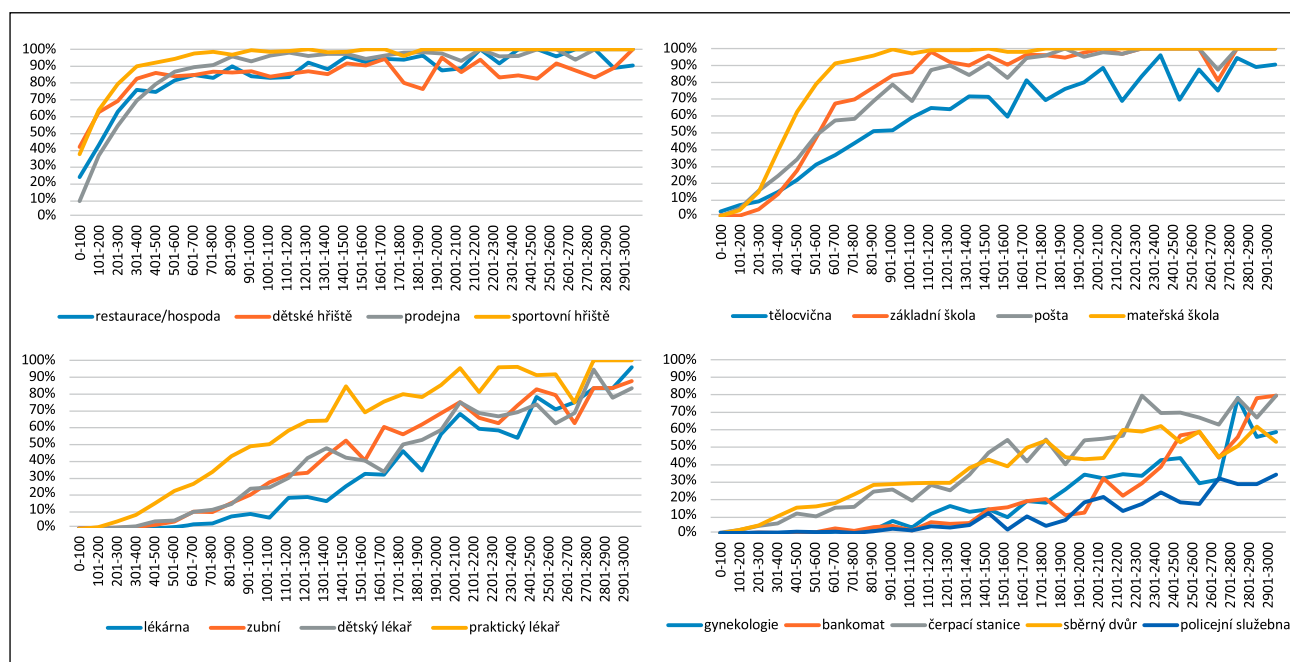
Analýza vybavenosti a faktorů, které ji ovlivňují

Základním faktorem, který zásadně ovlivňuje míru vybavenosti obcí, je počet obyvatel. Je zřejmým a triviálním faktem, že větší obce jsou službami vy-

baveny lépe než obce menší, protože jejich obyvatelstvo vytváří silnější poptávku a lokalizace služby ve větších obcích je tak efektivnější. Pravděpodobnost, že obec bude určitou službou či infrastrukturou vybavena, u žádné služby nestoupá s populační velikostí obce lineárně. Závislost vybavenosti jednotlivými službami na počtu obyvatel obce znázorňují grafy 1–4. Pro přehlednost je všech 17 služeb a infrastruktur rozděleno do čtyř grafů. Do prvního grafu jsou zařazeny nejčastější prvky vybavenosti, do posledního ty nejméně časté. Z analýz zřetelně vyplývá, že k nejčastějším prvkům vybavenosti, které se s vysokou frekvencí objevují i v nejmenších obcích, patří sportovní a dětská hřiště, restaurace a prodejny potravin. O něco méně často se v malých obcích objevují základní a mateřské školy, pošty a tělocvičny. Ze zdravotnických zařízení je nejběžnějším prvkem vybavenosti ordinace praktického lékaře. Nejméně často jsou v malých obcích zastoupeny bankomaty, sběrné dvory, policejní služebny, čerpací stanice a specializované ordinace gynekologie. Vliv populační velikosti obcí na míru jejich vybavenosti je tak silný, že způsobuje zřetelné odchylky průměrné míry vybavenosti mezi jednotlivými kraji. Kraje s konsolidovanější strukturou

obcí mají průměrnou vybavenost výrazně lepší než kraje s rozdrobenou strukturou obcí.

Počet obyvatel v obci ovšem není jediným faktorem, který má na vybavenost vliv. Uvažovali jsme ještě o vlivu dalších čtyř skupin faktorů. První skupinou jsou faktory vyjadřující polohu obce v sídelním systému, resp. její vzdálenost od významných sídelních středisek. Malá vzdálenost k sídelním střediskům může vést ke snížení poptávky po místních službách, protože obyvatelé obce navštěvují služby v přilehlých střediscích. V analýze jsme zkoumali souvislost vybavenosti se vzdáleností ke střediskům dvou stupňů významu – mezoregionálním centrem (městům s více než 50 000 obyvateli) a mikroregionálním centrem (více než 5 000 obyvatel). Druhou skupinou faktorů jsou demografické charakteristiky obce, tedy její populační vývoj a věková struktura. Třetí skupina faktorů má ekonomickou povahu a týká se ekonomické síly obyvatel. Měříme ji pomocí indikátoru nezaměstnanosti a odhadu průměrného příjmu. Konečně čtvrtý faktor se týká cestovního ruchu, který může být výrazným podněcovatelem existence služeb v obci. Existuje jistě řada dalších faktorů, které mají vliv na vybavenost obcí. Cílem článku nicméně není podat vyčerpávající popis

Grafy 1–4: Pravděpodobnost výskytu služeb v obcích v závislosti na počtu obyvatel

4) Zdroj dat: ČSÚ, MPSV, Generální finanční ředitelství, Institut turistického ruchu.

všech odstínů uspořádání sídelní či demografické struktury či dalších faktorů, které souvisejí s vybaveností obce. Jde nám o nastínění hlavních aspektů, které umožňují porozumět základním souvislostem vybavenosti ve vztahu k území. Polohové faktory se ukázaly být relativně významným prediktorem vybavenosti, přičemž poloha vůči mikroregionálním centrům má silnější význam než poloha ve vztahu k mezo-regionálním centrům. Při srovnatelné velikosti mají obce ve větší vzdálenosti od malých i velkých měst lepší občanskou vybavenost než obce příměstské. Obce ležící v mikroregionálně odlehle poloze jsou všemi službami, s výjimkou sportovních a dětských hřišť a tělocvičen, vybaveny lépe než obce v blízkosti mikroregionálních center. Mezo-regionální poloha se výrazně projevuje zejména v případě pošt a základních škol. Souvislost vybavenosti s mikroregionální odlehlostí zachycuje graf 5. Ukazuje, jak se vzrůstající vzdálenosti od malých měst narůstá počet služeb, jimiž jsou obce různých velikostních kategorií vybaveny.

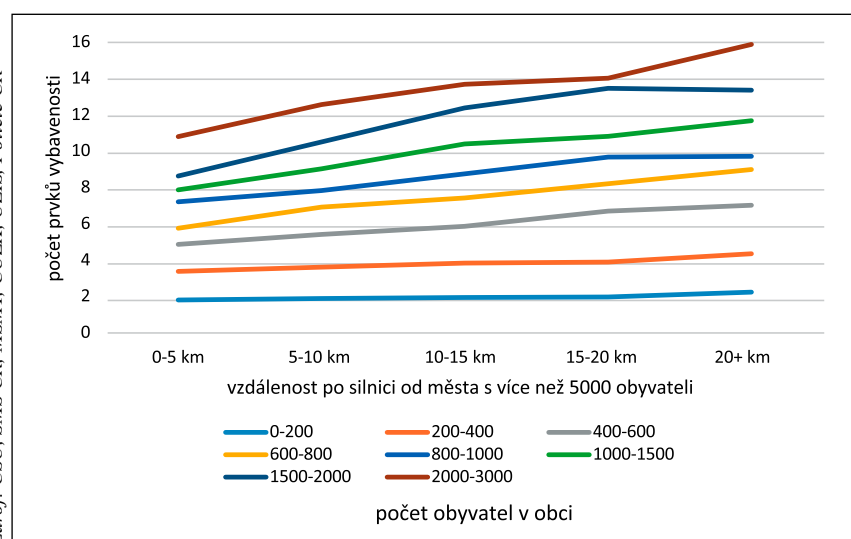
Zřetelnou souvislost s vybaveností mají i demografické a socioekonomické faktory. Vyšší vybavenost zpravidla nalézáme v obcích se starší věkovou strukturou, s populačními ztrátami a nižší mzdovou úrovní. Naopak horší vybavenost mají mladší a populačně rostoucí obce a obce, jejichž obyvatelé mají vyšší mzdy. Na většinu zkoumaných služeb a infrastruktur má výrazně pozitivní vliv ces-

tovní ruch. Obce, které klasifikujeme jako střediska cestovního ruchu, jsou systematicky lépe vybaveny než ostatní obce podobné velikosti. Cestovní ruch ale neovlivňuje vybavenost všemi typy služeb a infrastruktur stejně. Nejsilněji se jeho vliv projevuje na vybavenosti hospodami a restauracemi, poštami, čerpacími stanicemi a bankomaty. Polohové, demografické a socioekonomické souvislosti vybavenosti malých obcí od sebe navzájem nelze zcela oddělit, protože tyto charakteristiky obcí navzájem souvisejí. Odlehlá poloha, populační stagnace či úbytek, starší věková struktura a horší socioekonomická situace jsou typickými charakteristikami lokalit označovaných jako periferní území, popř. vnitřní periferie. Naopak příměstská poloha, populační zisky a nadprůměrná socioekonomická situace označují rozvíjející se suburbánní a periurbánní území. Právě periferní obce jsou při kontrole populační velikosti vybaveny službami a infrastrukturou nadprůměrně, zatímco příměstské rozvojové obce podprůměrně. Tento rozdíl se neprojevuje u všech služeb a infrastruktur stejně, nicméně jedná se o silnou a systematickou souvislost, která zřejmě vyplývá z následujících skutečností. 1) Vybavenost obcí je do značné míry setrvačná. U rostoucích příměstských obcí nějakou dobu trvá, než se v nich podaří vybudovat odpovídající míru vybavenosti. Demografický vývoj tak předbíhá vývoj služeb a infrastruktury. Naopak vyliďňující se obce „těží“ ze své historické vybavenosti,

kteřou dokáží udržovat i přes pokles poptávky. 2) Obyvatelé rostoucích příměstských obcí jsou méně odkázáni na lokální vybavenost a méně ji využívají. Naopak obyvatelé periferních obcí jsou na lokální služby a infrastrukturu odkázáni více a vytvářejí tak větší lokální poptávku. Ta může být dále zesílena nižší mobilitou starší populace periferních obcí. 3) Určitou roli ve vyšší vybavenosti periferních obcí mohou hrát též nákupní a volnočasové zvyklosti jejich obyvatel a kulturní vzorce. 4) Odlehlost od větších sídel přispívá k růstu postavení jednotlivých obcí v sídelní struktuře a jejich významu pro obslužnost území. Periferní obce se snáze mohou stát lokálními centry, ke kterým spádují okolní sídla a vytvářejí v něm dodatečnou poptávku po službách.

Vývoj vybavenosti malých obcí

Analýzu časového vývoje vybavenosti malých obcí lze provést jen omezeným způsobem, protože data za různá období pocházejí z různých zdrojů a nemají vždy stejnou kvalitu. Různé služby také byly evidovány v různých letech, takže pro každý prvek vybavenosti je potřeba zvolit ke srovnání poněkud odlišné období. I přes tato omezení jsme ale u většiny sledovaných služeb schopni zjistit hlavní trendy změn ve vybavenosti cca od 90. let 20. století. Časové řady pro jednotlivé prvky vybavenosti zachycuje tabulka 2. Ukazuje několik skutečností. Jedinými službami, u kterých data umožňují sledovat zřetelný pokles vybavenosti, jsou prodejny potravin, ordinace dětských lékařů a zubní ordinace. Naopak jediným prvkem vybavenosti se zřetelně rostoucím trendem jsou různé typy sportovních hřišť. U ostatních služeb a infrastruktur jsou trendy velmi slabé. Zdá se, že existuje slabý trend poklesu ostatních lékařských služeb (praktický lékař, gynekologie), v posledních deseti letech data naznačují i slabý pokles vybavenosti lékárnami. Naproti tomu se zdá, že mírně vzrostla vybavenost mateřskými školami. Sledování trendů u řady služeb je ovšem komplikováno chybami datových zdrojů. Některé datové zdroje mají tendenci množství služeb spíše nadhodnocovat (SZPI,

Graf 5: Souvislost mezi počtem prvků vybavenosti obce (max. 17), její populační velikostí a vzdáleností od malého města

MZ), protože zanikající služby nejsou spolehlivě odhlašovány z databází. Jiné zdroje (ČSÚ) část obcí nepokrývají, protože se při sběru nepodařilo zajistit v obci data. Relativně spolehlivý zdroj SMS, kontrolující přítomnost prvků vybavenosti návštěvou v místě, může podhodnocovat služby, jejichž výskyt není při jednorázové návštěvě dobře zřetelný.⁵⁾ Problém konzistence zdrojů se týká například hodnocení vybavenosti tělocvičnami, která zdánlivě klesá. Není ovšem jisté, zda je existence tělocvičen v datech ČSÚ z roku 2016 dobře zachycena.⁶⁾ Problém je rovněž u restaurací, u nichž data z hygienických stanic poskytnutá prostřednictvím Ministerstva zdravotnictví uvádějí pro roky 2009 a 2019 vyšší hodnoty než data SMS z roku 2018. V každém případě použitá databáze poměrně spolehlivě vyvrací různá extrémní hodnocení časových proměn vybavenosti obcí. Ukazuje, že v posledních 25 letech nedocházelo k výraznému plošnému úbytku vybavenosti, ale ani k jasnému nárůstu. Změny, ke kterým dochází, jsou velmi pozvolné. Výraznější trend poklesu je patrný jen u prodejen potravin, ordinací dětského lékaře a zubních ordinací.

„Běžný standard vybavenosti“ jako koncept pro zhodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí

Jednou z cest pro optimalizaci míry vybavenosti, resp. pro zajištění dostatečné dostupnosti služeb, může být stanovení pevných standardů vybavenosti. Ty mohou navodit tlak na zajištění vybavenosti podle předem stanovených norem, tj. spíše administrativně, včetně důsledků v podobě nárokové alokace finančních prostředků či jiné podpory. Požadavky jsou zpravidla definovány jako minimální standardy, které by v praxi měly být vždy dosaženy.⁶⁾ S konceptem standardů pracuje rovněž metodika Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016; Maier, Šindlerová, 2018], která pro různé prvky veřejné infrastruktury stanovuje požadovanou sídelně strukturální vybavenost a prostorovou a časovou dostupnost. Jejím primárním cílem je sjednotit praxi územního plánování, zejména při vymezování ploch pro bydlení a při plánování veřejných infrastruktur v územních plánech. Normativní definice standardů může být dobrou pomůckou při plánování sídelního rozvoje. Její využití ovšem může v praxi také způsobovat řadu obtíží, a to proto, že rozhodnutí o požado-

vané hladině standardu je vždy do určité míry arbitrární a potřebnost jednotlivých prvků vybavenosti v území prochází vývojem. Maierova Metodika je určena pro rozhodování o změnách ve využití území, např. pro nově vznikající zástavbu. Není nástrojem pro posuzování toho, zda jsou existující obce dostatečně vybaveny službami, nebo nikoliv. Její standardy by rovněž neměly být neuváženě aplikovány pro odbourávání služeb, které uspokojivě fungují.

V tomto článku navrhujeme alternativní způsob definování standardů vybavenosti, který je vhodný pro vytvoření rychlého přehledu o tom, jestli jsou jednotlivé obce vzhledem k českému kontextu vybaveny spíše nadprůměrně, nebo podprůměrně. Při úvahách o žádoucí míře vybavenosti jednotlivých obcí se tento přehled může stát výchozím bodem, na který naváže detailnější lokální analýza. Navrhujeme definici „běžného standardu vybavenosti“, který vychází z našich empirických zjištění o stavu vybavenosti v území. Koncept běžného standardu udává, od jaké populační velikosti se určitá služba stává v obcích obvyklým prvkem vybavenosti. Obvyklost přitom definujeme spíše konzervativně jako situaci, kdy alespoň dvě třetiny obcí určité velikosti jsou službou vybaveny. Běž-

	1994 (ČSÚ)	1999, 2001 (ČSÚ, ÚZIS)	2009 (SZPI, MZ, ÚZIS, ČSÚ)	2016 (ČSÚ)	2018 (SMS)	2019 (SZPI, MZ, MŠMT, ČÚZK)
Prodejna potravin	93,40 %	85,30 %	72,90 %		67,80 %	71,00 %
Restaurace nebo hospoda	72,90 %		72,50 %		68,90 %	73,60 %
Sportovní hřiště	60,10 %	67,20 %		81,90 %	83,40 %	
Tělocvična	34,20 %	36,80 %		28,60 %		
Mateřská škola	52,90 %	49,50 %			50,80 %	51,10 %
Základní škola	39,20 %	38,70 %	36,40 %	36,90 %	36,70 %	36,70 %
Pošta a Pošta partner	42,90 %	39,90 %	38,50 %		37,50 %	38,50 %
Ordinace praktického lékaře		25,10 %	25,20 %		24,40 %	23,50 %
Ordinace dětského lékaře		20,20 %	18,20 %		12,60 %	11,80 %
Ordinace gynekologa		5,70 %	5,60 %		4,60 %	4,30 %
Zubní ordinace		15,60 %	14,20 %		12,00 %	11,80 %
Lékárna		6,00 %	8,10 %		7,30 %	7,20 %

Zdroj: ČSÚ, SMS, MŠMT, ČÚZK, ÚZIS

Tabulka 2: Podíl obcí s méně než 3 000 obyvateli vybavených jednotlivými službami a infrastrukturami v letech 1994–2019

Pozn. Do výpočtu jsou zařazeny všechny obce, které měly méně než 3 000 obyvatel v roce 2018.

5) Data SMS z roku 2018 počet tělocvičen zásadně podhodnocují, proto je zde neuvádíme.

6) V České republice jsou tímto způsobem legislativně definovány standardy dostupnosti zdravotnických služeb (nařízení vlády č. 307/2012 Sb.) a standardy poskytování poštovních služeb (vyhláška č. 464/2012 Sb. § 14).

ný standard úzce souvisí s rozšířeností jednotlivých služeb a infrastruktur. Rozšířenější služby a infrastruktury jsou zpravidla běžným standardem v menších obcích než méně rozšířené.⁷⁾ Hodnoty běžného standardu uvádí tabulka 3. Zároveň v ní porovnáujeme (tam, kde je to možné) zjištěný běžný standard vybavenosti s hodnotami standardů dostupnosti občanského vybavení definovanými v Metodice z roku 2016 [Maier, 2016].

Porovnání běžných standardů se standardy definovanými metodikou Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016] ukazuje na řadu odlišností. První rozdíl spočívá v tom, že Metodika definuje u řady služeb a infrastruktur výrazně benevolentnější míru standardu, než jaká v území reálně existuje. Velký rozdíl existuje u mateřských a základních škol, pošt a ordinací praktického lékaře. Vybavenost základní a mateřskou školou požadují

standards podle metodiky až u obcí či sídel s více než 1 000 obyvatel. Ve skutečnosti jsou ovšem základními a mateřskými školami vybaveny z velké většiny i mnohem menší obce. Pošta nebo provozovna Pošta Partner se nachází ve velké části obcí s více než 800 obyvateli. Standardy podle Metodiky ji ale požadují až od velikosti sídla nebo obce nad 2 500 obyvatel. Ordinance praktického lékaře se objevují v převážné většině obcí nad 1 400 obyvatel. Standardy podle Metodiky je ale požadují až od 2 000 obyvatel. Pro ostatní základní zdravotnické služby pak standardy podle Metodiky předpokládají stejnou vybavenost jako pro ordinace praktických lékařů. V realitě je ovšem vybavenost ostatními službami nižší, což odpovídá jejich méně frekventovanému využití. Uvedené porovnání potvrzuje, že standardy definované v Metodice lze chápat jako minimální standardy, jejichž naplnění by mělo být vždy předmětem posouzení při plánování nově vznikající

zástavby, a jejich dodržení předpokladem pro realizaci stavebního rozvoje, což je jejich primárním cílem. U řady služeb a infrastruktur ovšem reálná situace v území tyto standardy výsoce překonává. Neměly by tedy být chápány ve smyslu žádoucího cílového stavu vybavenosti, zejména v malých obcích. Taková aplikace standardů by mohla v řadě případů vést k mizení reálné fungujících prvků vybavenosti.

Kalkulačka vybavenosti

Koncept běžného standardu vybavenosti, představený v předchozí kapitole, je založený na souvislosti mezi mírou vybavenosti obcí a jejich populační velikostí. Analýzy vybavenosti popsané výše v tomto článku ale ukázaly, že i když má počet obyvatel obce zásadní vliv na míru její vybavenosti různými službami, není to jediný významný faktor. Poloha obce, její de-

Typ služby nebo infrastruktury	Běžný standard (dvoutřetinová vybavenost)	Standardy podle Metodiky [Maier, 2016]
Sportovní hřiště	200–300 obyvatel	Obce bez omezení velikosti, do vzdálenosti 1 km
Dětské hřiště	200–300 obyvatel	Obce bez omezení velikosti
Prodejna potravin	300–400 obyvatel	Standard není definován
Restaurace nebo hospoda	300–400 obyvatel	Standard není definován
Mateřská škola	500–600 obyvatel	Obce nad 1 000 osob, pod 1 000 osob do 30 minut hromadnou dopravou
Základní škola	600–700 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 osob do 30 minut hromadnou dopravou
Pošta a Pošta Partner	800–900 obyvatel	Obce nad 2 500 osob, pod 2 500 osob do 10 km
Tělocvična	1 300–1 400 obyvatel	Standard není definován
Ordinace praktického lékaře	1 400–1 500 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Ordinace dětského lékaře	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Zubní ordinace	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Lékárna	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Čerpací stanice	2 200–2 300 obyvatel	Standard není definován
Bankomat	2 800–2 900 obyvatel	Standard není definován

Zdroj: vlastní výpočty, Maier 2016

Tabulka 3: Běžný standard vybavenosti obcí službami či infrastrukturami a standardy podle Metodiky [Maier, 2016]

7) Souvislost vybavenosti s populační velikostí platí přirozeně i při sledování na úrovni sídel. Bylo by tedy možné definovat běžný standard rovněž na úrovni sídelních útvarů. Zároveň si lze všimnout silného významu pozice sídla v rámci obce. Sídla, která jsou v obci dominantní, tedy největší, mají systematicky vyšší vybavenost než ostatní sídla, a to i když je srovnáváme se sídly stejné velikosti. Naopak nejhůře jsou vybavena sídla vedlejší, tedy taková, která tvoří součást obce skládající se i z větších sídel. Pro bližší informace odkazujeme na studii Bernard a kol., 2020.

mografický vývoj, socioekonomická situace a turistický ruch rovněž vybavenost ovlivňují významným způsobem. Znalost všech těchto efektů lze využít pro výpočet pravděpodobností, že obec s určitými parametry bude vybavena jednotlivými druhy služeb a infrastruktur. Výsledky takového výpočtu pak lze porovnat s reálnou vybaveností obce, což umožní posoudit, jestli je obec vybavena lépe, než je v podobných obcích obvyklé, nebo hůře. Využití takového výpočtu nemůže samo o sobě nahradit detailní místní analýzu potřeby určité služby nebo infrastruktury, protože výpočet nezohledňuje všechny odstíny místní situace. Výsledky nelze aplikovat mechanicky. Podobně jako koncept běžného standardu představený v předchozím odstavci se ale může stát výchozím krokem při zvažování žádoucí podoby rozvoje v obci. Jeho výhoda spočívá v jednoduchosti aplikace a také v tom, že posuzuje situaci v obci v kontextu všech dalších obcí v České republice.

Na základě statistického výpočtu pravděpodobné vybavenosti jsme vyvinuli veřejně dostupný on-line nástroj Kalkulačka vybavenosti.⁸⁾ Výpočty v kalkulačce jsou založeny na využití logistických regresních modelů pro 15 různých služeb a infrastruktur. Modely pracují s pěti vstupními parametry – populační velikost obce, vzdálenost obce po silnici od města s více než 5 000 obyvateli, vzdálenost obce po silnici od města s více než 50 000 obyvateli, odhad populačního vývoje obce za posledních deset let, určení, zda obec je významným centrem turistického ruchu. Jedná se o parametry, které významnou měrou ovlivňují vybavenost, a zároveň je mohou uživatelé aplikace relativně snadno odhadnout. Po zadání vstupních parametrů kalkulačka určí, s jakou pravděpodobností lze očekávat, že obec odpovídající zadaným charakteristikám bude vybavena jednotlivými službami. Výslednou hodnotu pravděpodobnosti lze nejlépe interpretovat jako informaci

o tom, jak velký podíl obcí se stejnými předpoklady je službou vybaven.⁹⁾

Využitelnost kalkulačky demonstrujeme na příkladu několika obcí, které byly podle mediálních zpráv v závěru roku 2019 nuceny řešit otázku, zda a jakým způsobem podporovat místní prodejnu potravin ohroženou ukončením provozu. Jedná se o obce Nezdenice, Stříbrnice a Břestek na Uherskohradištsku.¹⁰⁾

Pro obec Nezdenice (732 obyvatel, 10 km vzdálená od malého města, 37 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se slabě vylidňovala) uvádí kalkulačka očekávanou existenci prodejny potravin 95 %, což zároveň znamená, že 95 % obcí s obdobnými charakteristikami funkční prodejnu potravin má.

Obec Stříbrnice (420 obyvatel, 11 km vzdálená od malého města, 37 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se slabě vylidňovala) má podle kalkulačky pravděpodobnost existence prodejny 87 %.

Obec Břestek (829 obyvatel, 7 km vzdálená od malého města, 34 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se počet jejích obyvatel výrazně zvýšil) má podle kalkulačky pravděpodobnost existence prodejny 90 %.

Za pomoci kalkulačky lze tedy snadno odvodit, že existence prodejny potravin se zdá být v případě všech tří obcí reálná, protože srovnatelné české obce prodejnami ve většině případů vybaveny jsou. Taková informace se může stát důležitým východiskem pro další úvahy obecní samosprávy o potřebnosti a možnostech udržení obchodu. Je zřejmé, že kalkulačka reflektuje vybavenost obcí v letech 2018 a 2019. Její využitelnost bude klesat s nárůstem časového odstupu, pokud se nepodaří aktualizovat podkladová data.

Závěr

Základní zjištění provedených analýz vybavenosti lze shrnout následovně: občanská vybavenost malých obcí je přirozeně úzce spojena s jejich populační velikostí. S rostoucím počtem obyvatel roste pravděpodobnost, že v obci bude k dispozici širší škála služeb. Mezi nejrozšířenější služby a infrastruktury patří dětská a sportovní hřiště, obchody s potravinami, restaurace/hospody a mateřské a základní školy. Mediánová velikost obce v České republice je cca 430 obyvatel. V typické mediánové obci lze s vysokou pravděpodobností očekávat existenci hřiště, prodejny potravin a restaurace nebo hospody. Značná část těchto obcí bude zároveň vybavena mateřskou a základní školou, nicméně školská zařízení v nich nepředstavují typický „běžný standard“.

Vybavenost malých obcí je v posledních dvou dekáдах u většiny služeb relativně stabilní. Klesá ovšem podíl obcí vybavených prodejnou potravin. V reakci na to se objevila řada dotačních programů usilujících o udržení prodejen v obcích. Lze zaznamenat i pokles počtu lékařských ordinací. Naopak narůstá počet malých obcí vybavených sportovním hřištěm.

Limitem uvedené analýzy je to, že při hodnocení vybavenosti obcí se zaměřujeme na existenci služeb a infrastruktury, a přitom odhlížíme od kvalitativní stránky vybavenosti. Nezabýváme se kvalitou poskytovaných služeb ani jejich kapacitou. Taková analýza by vyžadovala zcela jiný typ vstupních dat. Pro možnost strategického plánování rozvoje obcí navrhuje využití konceptu běžné vybavenosti. Tento empiricky založený standard může posloužit při přípravě strategických rozvojových plánů jednotlivých obcí jako srovnávací kritérium a východisko lokálních analýz. Ukazuje, do jaké míry je vyba-

8) www.soc.cas.cz/mapa/kalkulacka

9) Pravděpodobnost vybavenosti jednotlivými službami je vypočtena pomocí obecného vzorce:

$$P[Y(z)=1] = \exp(\beta_0 + \beta_1 \ln(a) + \beta_2 \ln(b) + \beta_3 \ln(c) + \beta_4 \cdot d + \beta_5 \cdot e) / \exp(\beta_0 + \beta_1 \ln(a) + \beta_2 \ln(b) + \beta_3 \ln(c) + \beta_4 \cdot d + \beta_5 \cdot e) + 1$$

Kdy $Y(z)$ je dichotomický indikátor s hodnotou 1, když obec Z je vybavena službou Y , a je počet obyvatel obce, b je vzdálenost obce v km po silnici od města s více než 5 000 obyvateli, c je vzdálenost obce v km po silnici od města s více než 50 000 obyvateli, d je dichotomický indikátor s hodnotou 1, pokud obec je významným centrem turistického ruchu, e je populační vývoj obce v letech 2008–2018. Parametry modelu β jsou odhadnuty metodou maximální věrohodnosti.

10) <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/zlinsky-kraj/2995313-ztratove-obchody-na-vesnicich-si-rikaji-o-dotace-radnice-vymysleji-jak>

venost jednotlivých obcí srovnatelná s ostatními obcemi podobné velikosti. Koncept může být zároveň efektivním vodítkem pro obyvatele obcí a nástrojem pro vytvoření dostatečně informovaného prostoru pro politická řešení orientovaná na překonávání disparit a lokálního znevýhodnění. Podobným způsobem je možno využít on-line nástroj Kalkulačka vybavenosti.

Použité zdroje:

AUTTI, O. & HYRY-BEIHAMMER, E. K. (2014) School Closures in Rural Finnish Communities. In: *Journal of Research in Rural Education*, 29 (1) s. 1–17.

BARAKAT, B. (2015) A 'recipe for depopulation'? School closures and local population decline in Saxony. In: *Population, Space and Place*, 21 (8) s. 735–753.

BERNARD, J. (2019) There is a need to restore services and grocery stores to our countryside...": discourse on rural peripheralisation in Czechia against the background of rural socioeconomic development. s. 429–439 In: CAMPRAG, N. & SURI, A. (eds.). *Three Decades of Post-Socialist Transition*. Conference Proceedings. Urbanmorphosislab, TU Darmstadt.

BERNARD, J., DECKER, A., KYSELOVIČ, J., ŠIMON, M., JOUKL, M., TLČIMUKOVÁ, P., VÍTKOVÁ, L. (2020) *Občanská vybavenost v malých obcích*. Výzkumná zpráva, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

ELSHOF, H. & BAILEY, A. (2015) The role of responses to experiences of rural population decline in the social capital of families. In: *Journal of Rural Community Development*, 10 (1), s. 72–93.

CHRISTIAANSE, S. & HAARTSEN, T. (2017) The influence of symbolic and emotional meanings of rural facilities on reactions to closure: The case of the village supermarket. In: *Journal of Rural Studies*, 54, s. 326–336.

CHRISTIAANSE, S. & HAARTSEN, T. (2020) Experiencing place-change: A shared sense of loss after closure of village facilities. In: *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101432.

CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. & HAVLÍČEK, T. (2011). Venkov – žitý prostor: regionální diferenciace percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. In: *Geografie*, 116 (1), s. 23–45.

MAIER, K. (2016) *Metodika Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury*, MMR.

MAIER, K. & ŠINDLEROVÁ, V. (2018) Dostupnost veřejných infrastruktur. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 21 (2), s. 14–25.

MMR (2019) *Koncepce rozvoje venkova*. Online, staženo dne 29. 6. 2021 z: https://www.mmr.cz/getmedia/279d5264-6e9e-4f80-ba4a-c15a26144cd0/Koncepce-rozvoje-venkova_202001.pdf.aspx?ext=.pdf

MMR (2020) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*. Online, staženo dne 29. 6. 2021 z: <https://mmr.cz/getmedia/58c57a22-202d-4374-af5d-cbd8f9454adb/SRR21.pdf.aspx?ext=.pdf>

POSPĚCH, P., SPĚŠNÁ, D. & STAVENÍK, A. (2015). Images of a Good Village: A Visual Analysis of the Rural Idyll in the „Village of the Year” Competition in the Czech Republic. In: *European Countryside*, 7(2), s. 68–86.

doc. PhDr. Josef Bernard, Ph.D.
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.
RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.
Katedra sociologie, Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové

ENGLISH ABSTRACT

Public amenities in small settlements: diagnosis, standards and planning, by Josef Bernard, Miroslav Joukl and Lucie Vítková

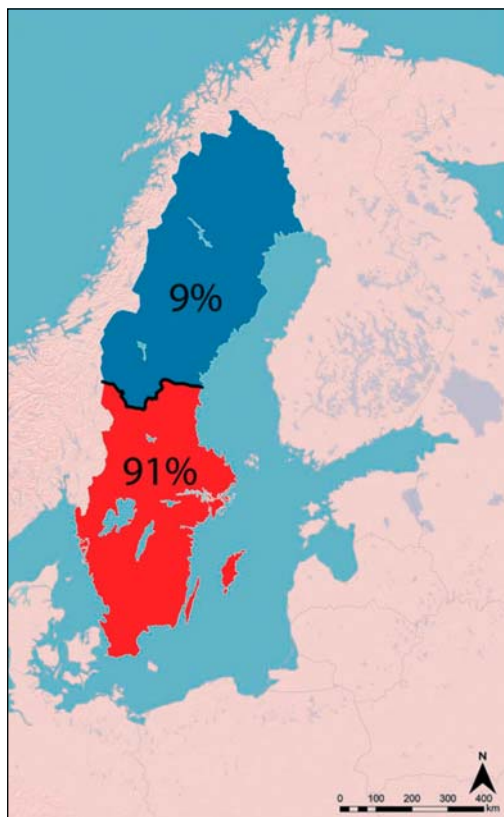
This article provides a basic quantitative record of public amenities in small settlements, their dynamics in time and basic relevant factors. Based on these data, the authors propose a concept for a 'common standard of facilities' as a tool for assessing the level of local amenities and as a publicly accessible online tool for comparison of the level of these facilities in individual settlements. The basic findings of the analyses indicate that there is an immediate relation between quality and number of inhabitants. The probability that a settlement provides a wider sphere of services is higher in more populated municipalities, although such an increase is not linear for all types of services. The most frequent services and infrastructures are playgrounds and sports fields, grocer's shops, restaurants and pubs, and kindergartens and primary schools. The median size of a settlement in the Czech Republic is approximately 430 inhabitants. It can be expected that a typical median settlement has a playground, a grocer's shop and a restaurant or pub. There will probably be a kindergarten and a primary school in many of them, but schooling institutions are not the common standard. A typical suburban settlement is less well equipped than a peripheral settlement of the same population. The level of such facilities has been relatively stable over the last two decades, although the proportion of places equipped with a grocer's shop is in decline, resulting in a variety of subsidy programmes aimed at protecting shops in villages. The number of doctors' surgeries is also in decline. By contrast, more and more settlements are equipped with a sports field.

ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ VE ŠVÉDSKU

Irena Klingorová

Článek pojednává o systému územního plánování ve Švédském království, které se řadí mezi jednu z nejvyspělejších zemí v Evropě. Popisuje rozdělení poměrně velké plochy státu do jednotlivých samosprávných celků a jejich organizační strukturu včetně odpovědnosti jednotlivých institucí a organizací vstupujících do procesu územního plánování. Dále je představena struktura dokumentů švédského plánovacího systému ve spojení s jednotlivými úrovněmi územního plánování. Celková struktura územního plánování může překvapit svou jednoduchostí, která je však pro Švédsko a skandinávské státy obecně typická stejně jako minimalistické křivky nábytku Ikea.

Švédské království se nachází na Skandinávském poloostrově v severní části Evropy. Na rozloze necelých 450 000 km² žije přibližně 10 milionů obyvatel, přičemž jich více než dvě třetiny obývá městské oblasti v jižní části země. Švédsko je konstituční monarchií s parlamentní demokracií, vysoce rozvinutou ekonomikou, poměrně vysokou úrovní sociální politiky a je považováno za ekologicky šetrnou, moderní a velmi liberální zemi.

Švédské království a rozložení obyvatel v rámci země

Území Švédska je rozděleno na 21 krajů (*län*). V každém kraji působí krajské představenstvo (*länsstyrelse*) v čele s guvernérem, který je jmenován vládou na období šesti let. Kraje se dále dělí na celkem 290 samosprávných *komun*,¹⁾ které zajišťují státní správu na místní úrovni. V čele komuny stojí na 4 roky volené zastupitelstvo, které jmenuje obecní radu v čele s předsedou.

V porovnání s Českou republikou je švédský systém nastaven v mnoha oblastech jiným způsobem. Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že takovýto systém spravující pod jednou organizací tak rozsáhlou oblast nemůže být funkční, opak je pravdou – a to nejen co do územního plánování. Vše funguje díky obrovské disciplinovanosti a důslednosti, která si však žádá svůj čas. Základními předpoklady pro funkční švédské územní plánování je jednoduchost předpisů a procesů a s tím úzce provázaná otevřenost veřejnosti.

Proces územního plánování

Jedním ze základních cílů švédského územního plánování je plánování ekonomicky, ekologicky a sociálně udržitelného rozvoje fyzického prostředí a jeho obyvatel. Podle zákona o plánování a stavbě

(*Plan- och bygglagen – PBL*)²⁾ musí být v otevřeném a demokratickém procesu zváženy různé veřejné zájmy s přihlédnutím k právům jednotlivců. Jedná se o velmi komplexní proces plánování, za který nesou odpovědnost již zmíněné komuny.

Švédský plánovací systém

Švédský systém územního plánování se skládá z:

- regionálního plánu (*regional planering*),
- obecného (někdy také komplexního) plánu (*översiktsplan*),
- územních předpisů (*områdesbestämmelser*),
- podrobného plánu rozvoje (*detaljplan*).

Z výše uvedeného jsou právně závaznými dokumenty pouze územní předpisy a podrobný plán rozvoje, ostatní dokumenty mají především koordinační a souhrnný charakter, například na regionální plán a komplexní plán je možné pohlížet jako na dokumenty indikující celkové směřování komuny v určitém časovém období. Slouží také jako vodítko pro vypracování podrobného rozvojového plánu a v procesu udělování povolení.

Kromě plánování v rámci pevniny, kterým se tento článek především zabývá, klade Švédsko velmi vysoký důraz na plánování související s mořskými plochami, které je řešeno odděleně a je upraveno v zákoníku o životním prostředí. Lze tedy konstatovat, že se jedná o dvě různá odvětví – plánování pevniny a plánování mořských ploch. Moře

1) *Komuna* je samosprávná obec, která zahrnuje obvykle město či větší sídlo a jeho okolí, včetně dalších obcí bez vlastní samosprávy. V málo osídlených oblastech na severu země mají samosprávné obce značnou rozlohu.

2) Zákon vstoupil v platnost dne 2. května 2011, kdy nahradil starší zákon o plánování a stavbě z roku 1987 (1987:10) (ÄPBL). V PBL šlo především o zjednodušení procesů a zvýšení kompetencí krajských rad a komun.

pokrývají tři národní mořské plány pro mořské oblasti Botnického zálivu, Baltského moře a Severního moře. Za národní mořské plánování je odpovědná Švédská námořní správa, ale o třech námořních plánech rozhoduje vláda.

Organizační struktura územního plánování

Územní plánování ve Švédském království zastřešuje *Boverket*³⁾ – Švédská národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování. Boverket je ústředním orgánem státní správy, který spadá pod Ministerstvo financí a zabývá se vývojem v oblasti bydlení, výstavby a plánování. Struktura rady je poměrně jednoduchá – je organizována ve čtyřech odděleních (tři operační a jedno správní) pod vedením generálního ředitele. Hlavní kancelář se nachází v přístavním městě Karlskrona na pobřeží Baltského moře a je doplněna dvěma odděleními se sídly v Malmö a Stockholmu. Rozsah činnosti rady je upraven obecným nařízením švédského parlamentu.

Činnost Boverketu lze rozdělit do tří základních bloků, přičemž každý přísluší jednomu z operačních oddělení.

Prvním blokem je analýza trhu s bydlením, která na základě shromážděných dat a analýz vytváří politické návrhy a předpovědi a vyhodnocuje dopady politických iniciativ. Zbylé dva bloky se týkají oblasti samotného územního plánování. Jde o vydávání stavebních předpisů⁴⁾ a dohled na územní plánování jak z hlediska legislativního a procedurálního, tak i architektonického. Prioritou posledních dvou bloků je rozvoj udržitelných regionů a komunit a zachování kvality života, která je ve Švédsku na poměrně vysoké úrovni.

V praxi je územní plánování, ve Švédsku nazývané *fysisk planering*, vždy odpovědností komuny. Každá z celkem 290 komun je ze zákona povinná mít aktualizovaný obecný plán (*översiktsplan*), který nastiňuje politickou vizi toho, jak by se obec měla rozvíjet. Komuny jsou rovněž veřejnými orgány oprávněnými vypracovávat a rozhodovat o právně závazných podrobných rozvojových plánech (*detaljplan*).

Přechod mezi komplexním plánováním a plánováním na úrovni státu zastřešují regionální rady krajů volené obyvatelstvem a správní rady krajů řízené národními zástupci, které pracují s perspekti-

vou regionálního rozvoje. Dokumenty, kterými jsou plán regionálního rozvoje, a s tím úzce svázaný program regionálního růstu, by měly brát v úvahu komplexní plány obcí a naopak. Předpokládá se, že tento kooperativní přístup zajistí územní plánování na regionální úrovni.

Souhrn

Správní rada kraje dohlíží na systém plánování a budování v kraji a při jejich plánování spolupracuje s obcemi. Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování má obecný dohled nad systémem plánování a výstavby v zemi. Komuny jsou zákonem PBL zavázány k vypracování souhrnného plánu pro celé své území a k případnému zpracování detailních plánů.

Úrovně plánovacího systému

Nadnárodní úroveň

Švédské plánování nespadá do pravomoci EU ani OSN, ale je ovlivněno rozhodnutími učiněnými v rámci těchto organizací, například přijímáním některých iniciativ. V rámci EU přijímá mno-

Ukázka oblastí zájmu plánu Vize pro Švédsko 2025

3) Doslovný překlad: *bo* [bu:] = bydlet; *verket* [verket] = dílo (určitá forma podst. jm.).

4) Předpisy nesmějí být v rozporu s vnitřními předpisy EU, a proto je každá změna odpovídajícím způsobem oznámena Evropské komisi.

ho rozhodnutí, která významně ovlivňují podmínky regionálního rozvoje, územního plánování a využívání půdy a vody. OSN vydává v rámci globálních dohod různé programy a úmluvy, jejichž ratifikací je Švédsko zavázáno k jejich dodržování, což se pak promítá i do samotného plánování.

Národní úroveň

Švédsko nemá v současné době zajištěnou koordinaci plánování pevniny na národní úrovni. Místo toho stát poskytuje rámce pro obecní a regionální úroveň prostřednictvím národních cílů a identifikace nároků na úrovni národního zájmu, na jejichž uplatnění dohlíží krajské správní rady. O správních radách krajů lze říci, že jsou prodlouženou rukou státu v různých regionech. Od ústředních orgánů státní správy se vyžaduje, aby pro tento účel předkládaly správním radám krajů v rámci jejich různých oblastí odpovědnosti ne-

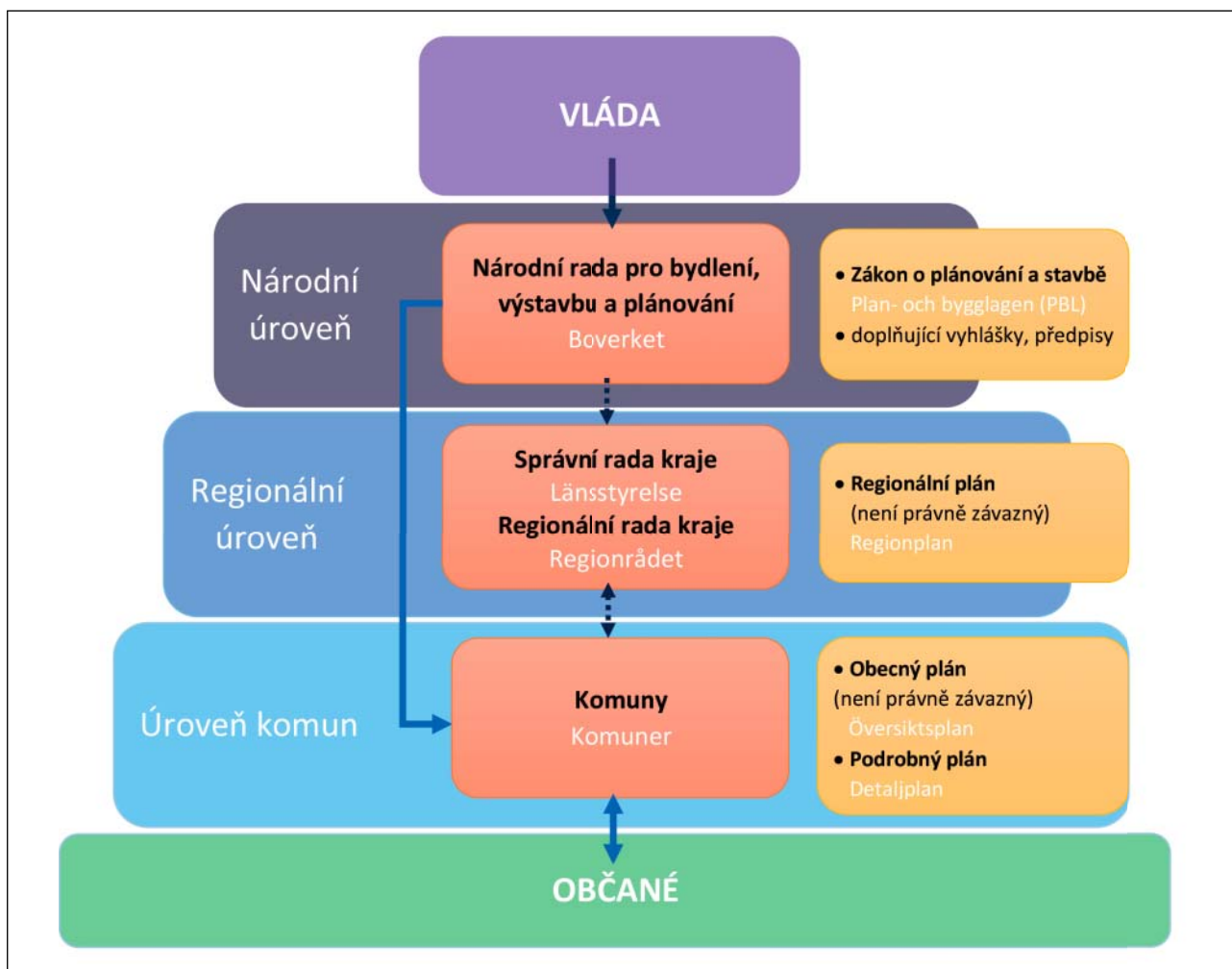
zbytné údaje. Správní rada kraje je odpovědná za územní plánování a může do něj zasahovat, případně jej koordinovat v záležitostech týkajících se národních zájmů, standardů kvality životního prostředí, ochrany pláží, zájmů mezi obcemi, ale i otázek týkajících se zdraví, bezpečnosti a rizika nehod, povodní nebo eroze.

Stát také ovlivňuje využívání půdy a podmínky územního plánování měst a regionů prostřednictvím různých typů odpovědného plánování, které probíhá mimo plánovací systém podle PBL. Týká se to například plánování vládního sektoru v oblasti energetiky nebo rozšiřování národní dopravní infrastruktury. Například za oblast národní dopravní infrastruktury je odpovědná Švédská správa dopravy, která vypracovává návrh národního dopravního plánu, o kterém poté rozhodne vláda.

Pro podporu při provádění a interpretaci národních cílů byla v roce 2011 pověřena Národní rada pro bydlení, výstavbu a plánování vypracováním Vize pro Švédsko 2025 (*Vision för Sverige 2025*). Tento dokument popisuje, kde musí být Švédsko v roce 2025, aby dosáhlo národních cílů do roku 2050.

Regionální plánování

Podobně jako národní úroveň je i úroveň regionálního plánování ve Švédsku relativně omezená. PBL vyžaduje regionální fyzické plánování pouze v oblasti hlavního města (okres Stockholm) a v kraji Skåne (jižní část země zahrnující velkoměsta Helsingborg a Malmö). Zbylá část Švédska se řídí nařízením, které uvádí, že regionální územní plánování má být v dalších krajích uplatněno pouze v případě, že existuje potřeba a podmínky. Regionální plánování může být výsledkem národní, regionální nebo místní iniciativy. Regionální plán se skládá

Úrovně plánovacího systému

z map a textových částí, které jsou vždy vztaženy k určité oblasti, jakými jsou například doprava, přírodní bohatství nebo regionální centra. Předpokládá se, že iniciativu předložit problematiku regionálního plánování vládě převezmou především dotčené komuny. Rozhodnutí, zda provést regionální plánování, musí učinit vláda. Vzhledem k velmi nízké hustotě osídlení je toto pravidlo, pro mnoho jiných zemí možná vnímané jako benevolentní, celkem logické.

Pokud je regionální plán pro určitou oblast vytvořen, musí uvádět základní pravidla pro využívání pozemků

a vodních ploch a pokyny pro umístění budov a staveb, které jsou pro kraj významné. Regionální plán není závazný a slouží jako vodítko pro rozhodování o obecných plánech, podrobných plánech a územních předpisech.

Územní plánování na úrovni komun

Komuny jsou odpovědné za plánování pozemků a vodních ploch v rámci svých zeměpisných hranic a jsou zároveň jedině, kdo má pravomoc přijímat plány a rozhodovat, zda a jak by se měly uskutečnit.

Územní plánování na této úrovni zahrnuje několik závazných dokumentů, přičemž každý z nich nahlíží na dané území v různých detailech, případně reguluje jinou oblast, která s územím úzce souvisí.

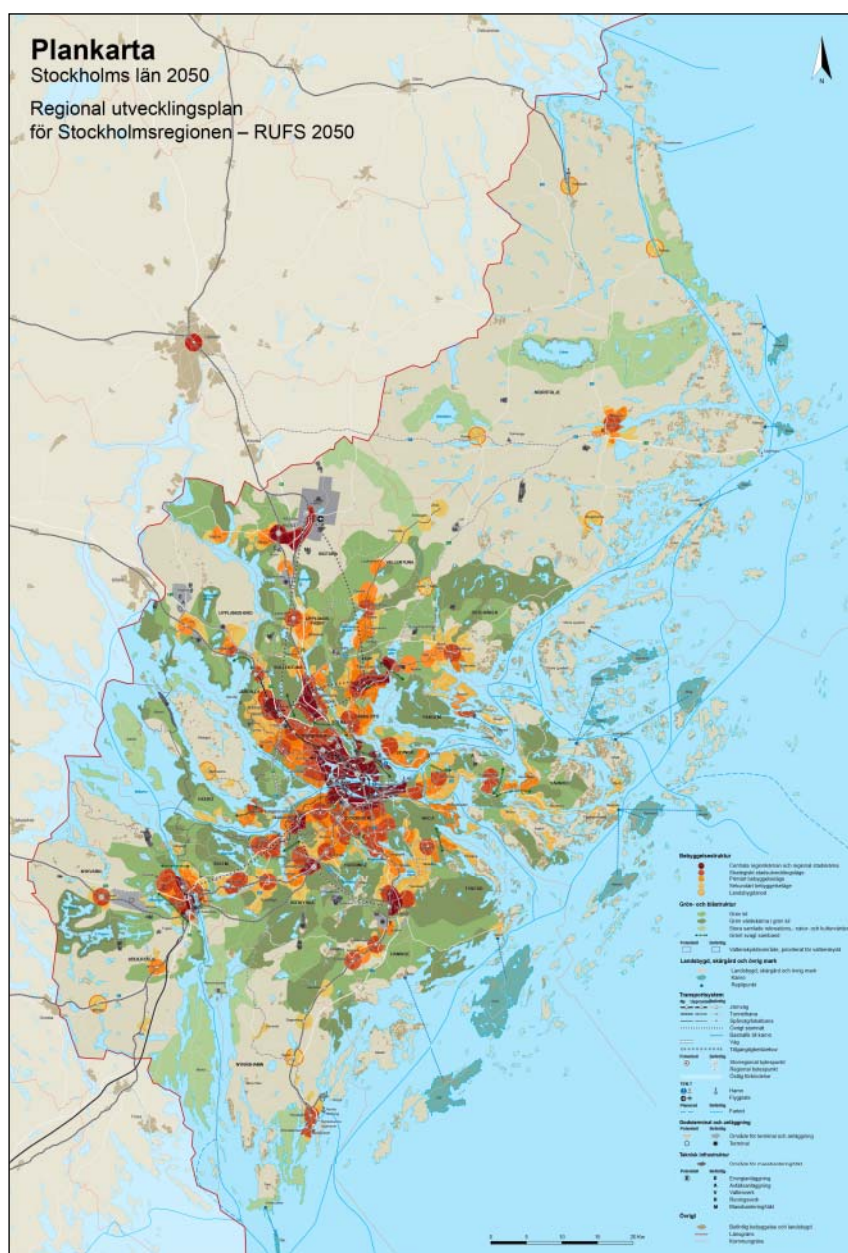
Obecný (komplexní) plán

Obecný plán řeší celkové využití území. Každá komuna musí mít aktuální obecný plán, který pokrývá celou její oblast. V obecném plánu musí být uvedeny základní charakteristiky zamýšleného využití pozemků a vodních ploch, jak má být zastavěné území používáno, vyvíjeno a uchováváno, jaké úvahy je třeba věnovat veřejným zájmům a jaký je záměr směřující k naplnění národních zájmů a uspokojení norem pro kvalitu životního prostředí. Plán musí rovněž uvádět, jak má obec v úmyslu zohlednit národní a regionální cíle, plány a programy významné pro udržitelný rozvoj v obci. Plán se skládá z výkresové části a textové části, která je po určité době doplněna o vyhodnocení plánu.

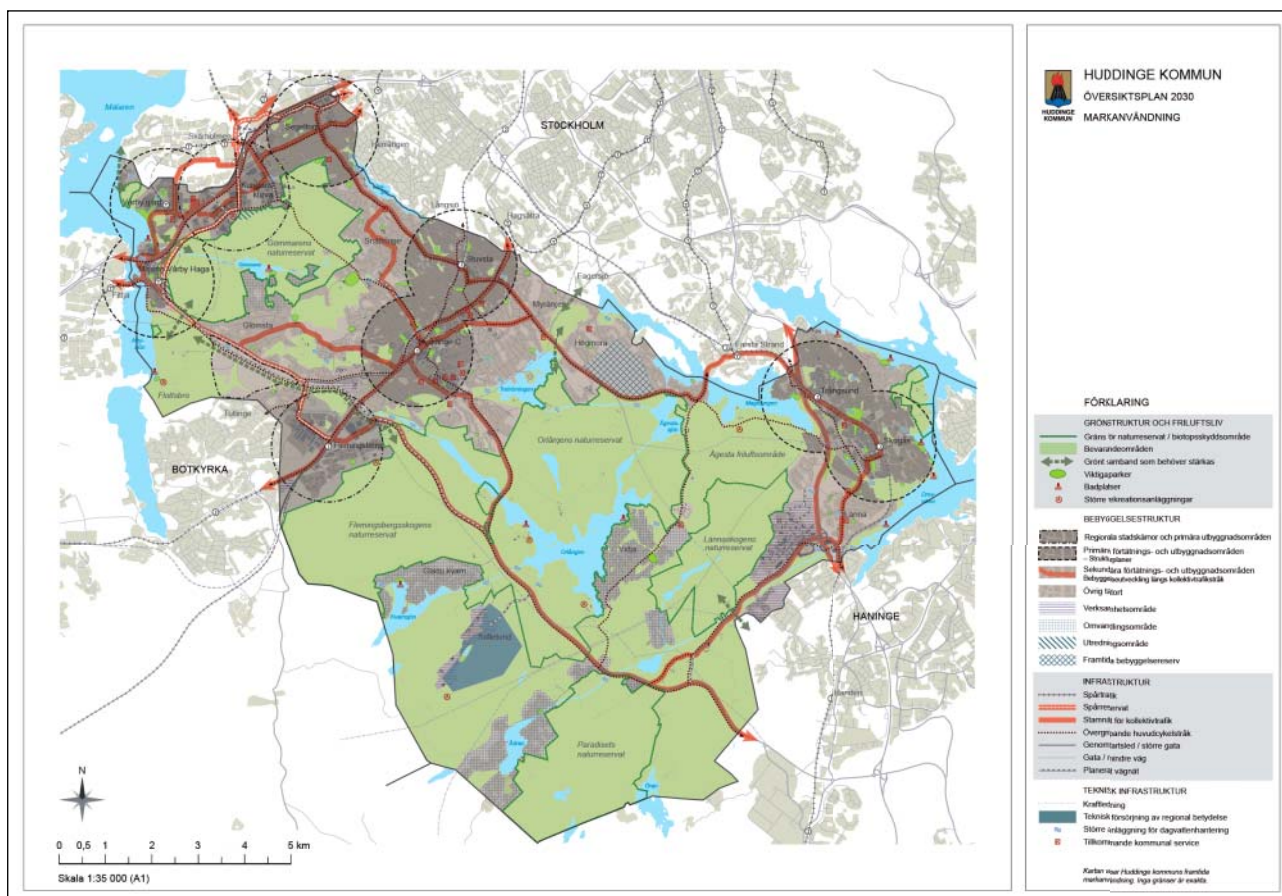
Obecný plán musí být udržován aktuální, nejpozději dva roky po řádných volbách musí obec vypracovat strategii plánování, ve které bude mimo jiné informovat o aktuálnosti plánu, ale také o tom, jak má obec v úmyslu pokračovat v práci s obecným plánováním.

Oblastní předpisy

Oblastní nebo také místní předpisy slouží pro regulaci dílčí oblasti v rámci komuny. Pomocí územních předpisů může obec regulovat základní charakteristiky využívání území, je-li to nezbytné k zajištění cílů obecného plánu nebo k naplnění národního zájmu. Obce mohou rovněž regulovat maximální povolenou plochu rekreačního objektu a rozsah, v jakém je pro některá opatření vyžadováno stavební povolení. Co lze regulovat v územních předpisech, lze regulovat také v podrobných plánech, které na rozdíl od předpisů zakládají takzvaná stavební práva.

Ukázka regionálního plánu pro region hlavního města Stockholm – RFUS 2050

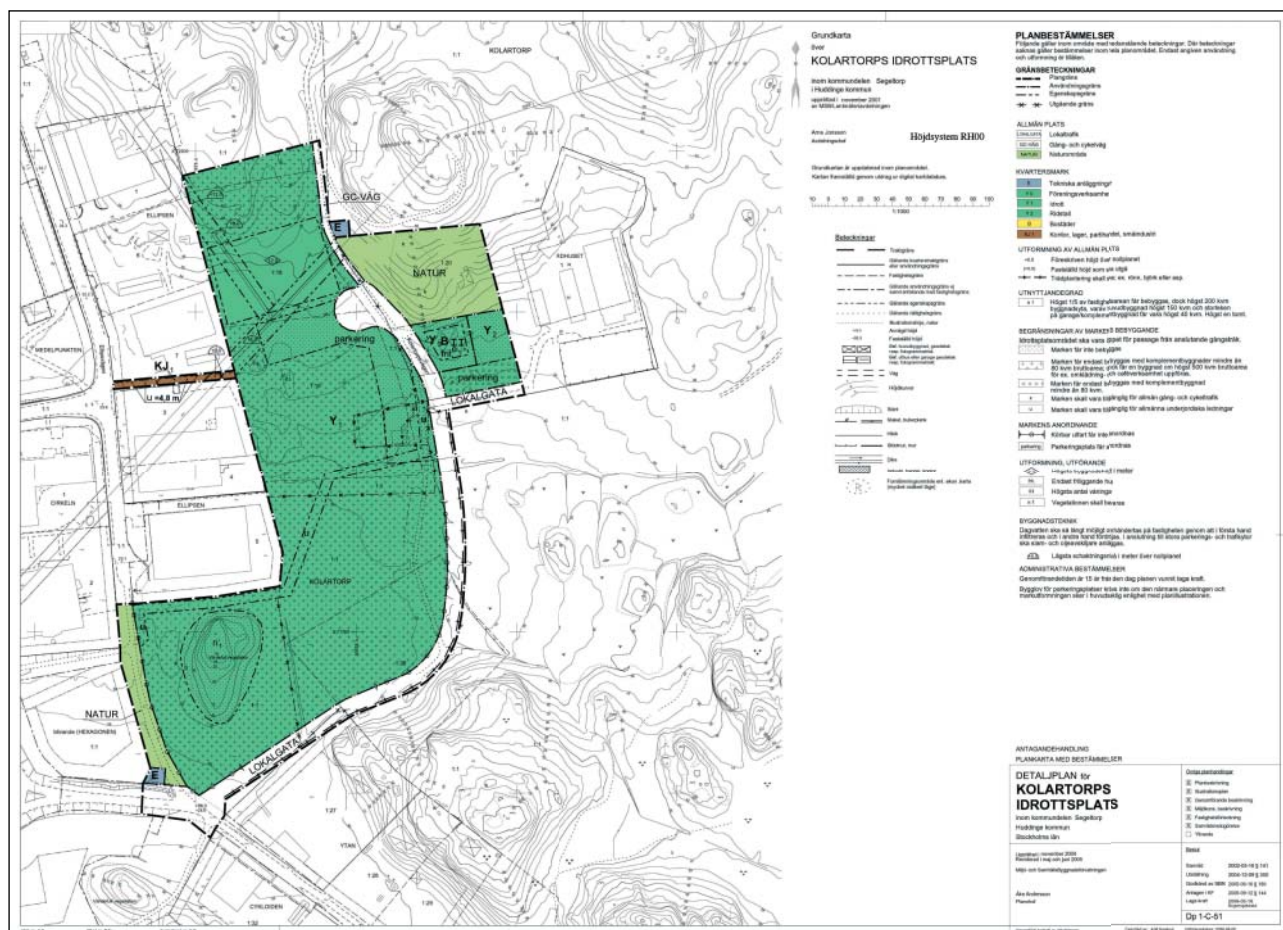

Ukázka obecného plánu pro komunu Huddinge, region Stockholm⁵⁾

Ukázka podrobného plánu rozvoje pro obytnou čtvrť Segeltorp (spadá pod komunu Huddinge, stále platný podrobný plán)

5) Textová část je k nalezení na webových stránkách: https://www.huddinge.se/globalassets/huddinge.se/_gemensamma/styrdokument-overgripande-strategi/oversiktsplan-2030/oversiktsplan-huddinge-kommun-2030

Ukázka podrobného plánu rozvoje pro sportoviště Kolaratorps
(spadá pod komunu Huddinge, ukázka novějšího podrobného plánu)

Podrobný plán rozvoje

Podrobný plán rozvoje je ze všech dokumentů územního plánování nejvíce detailní. Jedná se o plán se závaznými právy a povinnostmi, které určují, jak se má využívat půda a voda a jak má zastavěné prostředí v konkrétní oblasti vypadat. Podrobné plány se obvykle vytvářejí v případech, kdy v rámci zastavěného území vznikne záměr realizovat novostavbu, která obsahuje jeden nebo několik bloků. Podrobný plán rozvoje rovněž upravuje, co jsou veřejné prostory, rozvojové oblasti a vodní plochy a jak mají být použity a navrženy. V pravomoci tohoto plánu je také možnost podrobněji regulovat vývoj určitých oblastí a definovat, kam musí nebo mohou být umístěny nové budovy, jak mohou být velké nebo vysoké, jaká musí být vzdálenost mezi budovou a hranicí plochy a zda může být uděleno právo instalovat liniová vedení na území jiného vlastníka.

Podrobný plán se skládá z výkresové části, textové části, která popisuje výkres, a z přílohy „rozhodnutí“, ve kterém jsou zachyceny veškeré změny stavu týkající se plánování v daném území. Veškerá ustanovení v podrobném plánu rozvoje jsou závazná pro posouzení následných stavebních povolení.

Podrobný plán je platný, dokud není odvolán, změněn nebo nahrazen novým podrobným plánem. Od nabytí právní

moci plánu je každému přiděleno právo na využití (tzv. stavební právo) po dobu minimálně 5 a maximálně 15 let, které je po tuto dobu neměnné. Plán platí i po vypršení období implementace, ale poté jej lze nahradit, změnit, nebo odvolat.

Jak již bylo zmíněno, podrobný plán rozvoje spolu s územními předpisy jsou v rámci územního plánování jedinými právně závaznými dokumenty, ostatní dokumenty mají především koordinač-

Územní předpisy:

- Zákon o plánování a stavbě Plan- och bygglagen (PBL)
- Vyhláška o plánování a stavbě Plan- och byggförordning (PBF)
- Stavební předpisy Národní rady pro bydlení, výstavbu a plánování Boverkets byggregler (BBR)
- Předpisy Národní rady pro bydlení, výstavbu a plánování a obecná doporučení týkající se uplatňování evropských norem pro projektování Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillämpning av europeiska konstruktionsstandarder (EKS)

ni a souhrnný charakter. Podrobný plán je tedy v hierarchii platnosti dokumentů položen výše než regionální plán a komplexní plán, které pouze indikují celkové směřování komuny v určitém časovém období.

Závěr

V některých částech švédského územního plánování lze vidět paralelu s českým územním plánováním, například

regionální plán připomíná zásady územního rozvoje českých krajů, nebo podrobný plán může připomínat regulační plán. Zásadní rozdíl je však v objemu dokumentů, které závazně i nezávazně regulují celou oblast územního rozvoje a územního plánování. V případě Švédského království je jasné vidět, že i s poměrně střídavým množstvím regulativů lze vytvořit harmonické, funkční a udržitelné urbanizované prostředí na vysoké úrovni. K zamyšlení je tedy otázka, zda méně není někdy více...

Použité zdroje:

Švédsko. Plan- och bygglagen (PBL): Zákon o plánování a stavbě. In: *Ministerstvo financí SPN BB*, 2010, ročník 2010, SFS 2010: 900 (SFS 2020: 603). Dostupné také z: <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2010:900>

Samhällsplanering i Sverige. Boverket [online]. Švédsko, 2021. [cit. 2021-6-28]. Dostupné z: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/>

Planer, projekt och arbeten. Huddinge [online]. Švédsko: *Huddinge kommun*, 2021. [cit. 2021-6-28]. Dostupné z: <https://www.huddinge.se/stadsplanering-och-trafik/planer-projekt-och-arbeten/>

*Ing. arch. Irena Klingorová
Katedra urbanismu a územního plánování
Fakulta stavební ČVUT v Praze
Architektonické studio ARQLY, Stockholm, Švédsko*

ENGLISH ABSTRACT

Spatial planning in Sweden, by Irena Klingorová

This article deals with spatial planning in the Kingdom of Sweden, one of the most advanced countries in Europe. The division of this relatively large country into administration units is described with attention to the organizational structure of these units and the responsibilities of specific institutions and organizations involved in the process of spatial planning. The structure of Swedish planning documents is presented with reference to specific levels of the planning system. The overall structure of spatial planning in Sweden may seem surprisingly simple, yet this is a general feature as typical for Sweden and Scandinavia as the minimalist curves of Ikea furniture.

INTEGRACE CIZINCŮ V OBCÍCH

FAKTA A DOPORUČENÍ

Marie Jelínková, Pavla Čerychová

Článek se zaměřuje na téma integrace cizinců v České republice, a to především perspektivou lokální úrovně. V první části představuje dostupná fakta, teoretická ukotvení integrace a současné pojetí integrace migrantů na lokální úrovni ze strany národních politik. Následně přibližuje aktuální publikaci s názvem *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců*. Zde se článek zaměřuje na body, které se ukázaly ve vzájemném soužití mezi majoritou a nově (či dříve) přichozími jako klíčové.

Úvod

I když počet cizinců v ČR zatím nedosahuje hodnot většiny evropských států, množství přichozích na naše území dlouhodobě stoupá a k jejich pozvolnému nárůstu docházelo i v době pandemie. V roce 2020 dosáhl počet legálně pobývajících cizinců 5,9 % [ČSÚ 2020] z celkového počtu obyvatelstva. Významná část cizinců se v ČR usazuje trvale, stává se stabilní součástí české společnosti a tvoří tak i poměrně významnou sociální skupinu. Narůstající počet cizinců, který stát především z ekonomických důvodů povoluje, vede k tomu, že k integračním opatřením musí přistupovat nejen stát, ale při tvorbě svých politik i místní samosprávy.

Přestože většina přichozích v dlouhodobém horizontu směřuje do měst [viz např. Vertovec 2007], jsou to stále častěji i menší města či obce, které v souvislosti s narůstající migrací čelí novým výzvám [Scholten 2020]. Menší obce se pak ocitají v úplně jiné situaci než velkoměsta, která bývají migrantům nejen více otevřená, ale mnohdy také disponují více či méně účinnými integračními (v EU 15 častěji nazývanými inkluзивními) politikami, které cílí na soužití migrantů a většinové společnosti [Van Breugel a Scholten 2020]. Výzvám, kterým v oblasti integrace migrantů čelí menší obce, byla v minulosti věnována omezená pozornost. V současnosti se však v EU i řadě dalších zemí dostává aspekt lokální integrace mimo velkoměsta do popředí. Řada regionů tak na lokální úrovni přijímá opatření, která bývají výrazně úspěšnější, než by se mohlo například z mediálního pokrytí tohoto tématu zdát. To ovšem nic nemění na skutečnosti, že řada obcí je stále v situaci,

kdy musí řešit každodenní soužití s migranty bez toho, aby měly potřebné zdroje, znalosti, zkušenosti či kapacity pro práci s touto cílovou skupinou.

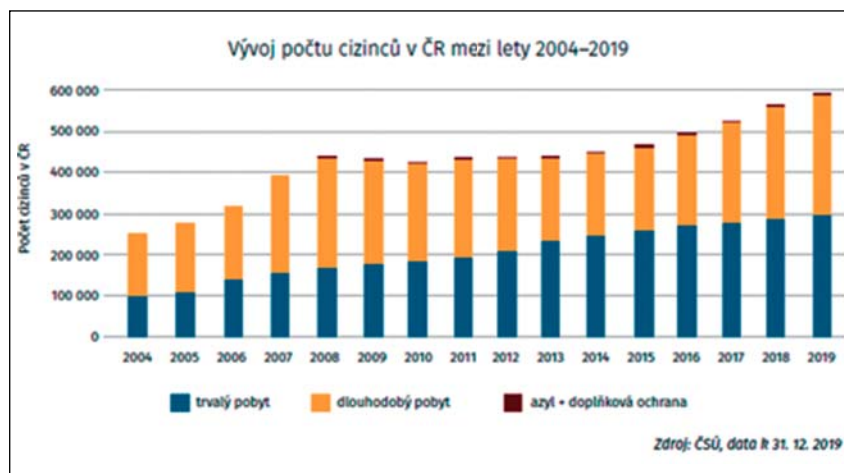
Vzhledem k tomu, že integrace se převážně odehrává právě v lokální rovině a na její úspěšnosti se výrazně podepisují každodenní interakce – vztahy v místě bydliště, na pracovišti, ve škole i v rámci komunitního života, je role samospráv v rámci integrace migrantů stále více akcentována. Opomenout nelze ani to, že pokud se vzájemné soužití zkomplikuje, pocítí bezprostřední následky řada obyvatel obce, a je zřejmé, že dopady nezvládnuté integrace by se nejvíce projevil právě v místních podmínkách. Role obcí v integračním procesu je tudíž klíčová, a to i přes důležitou, nezpochybnitelnou a nenahraditelnou úlohu státu.

Následující části textu pak stručně shrnují základní data k migraci do ČR a před přiblížením samotné publikace *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců* stručně představují teoretické koncepty integrace cizinců a na něj navázané pojetí ze strany národní politiky.

Migrace do ČR

Česká republika se v posledních dvaceti letech jasně profiluje jako cílová země migrace. Počet migrantů dlouhodobě narůstá i přes minimální počet osob s udělenou mezinárodní ochranou. Ke konci roku 2020 pak počet migrantů dosáhl 634 790 osob [ČSÚ 2020]. Občané ostatních států Evropské unie tvoří o něco méně než polovinu (42 %) migrantů v ČR. Řada expertních studií [např. Krejčí a Leontiyeva 2012] však naznačuje, že mimo oficiální statistiky žije v ČR i značné množství občanů EU, kteří se v ČR neregistrovali (což je sice jejich zákonnou povinností, ale její neplnění je bez sankce).

Nárůst celkového počtu odráží především příchod ekonomických migrantů, s odstupem následují důvody sloučení rodiny. Stejně tak nárůst trvalých pobytů dokumentuje zvyšující se počty dlouhodobě usazených migrantů, přestože jen málo z trvale usazených cizinců získává české občanství. Národnostní složení migrantů pak významně ovlivňuje i nastavení národních integračních politik. Pomineme-li výše uve-

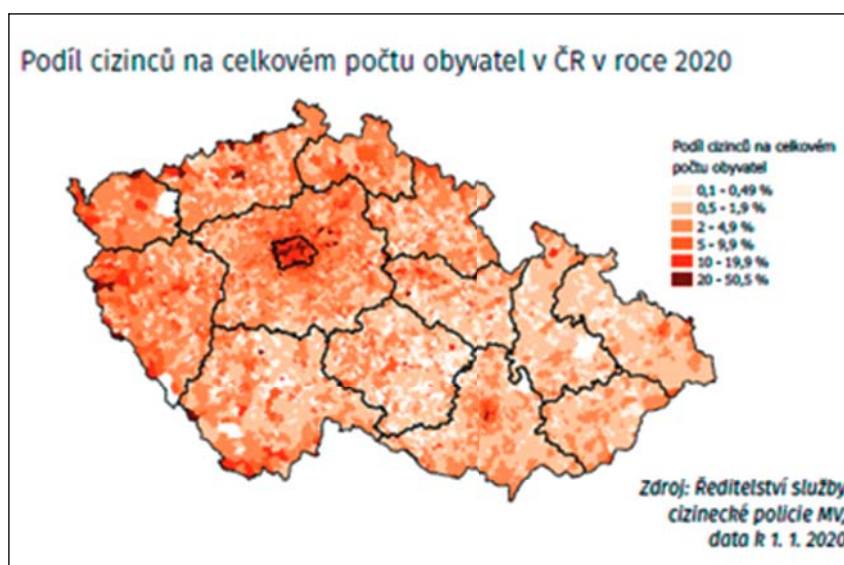

dených 42 % občanů EU (tj. včetně Slováků), kteří dlouhodobě nebyli v ČR považováni za cílovou skupinu integrace, jsou dvě nejvýznamnější skupiny migrantů (Ukrajinci a Vietnamci) dlouhodobě vnímány jako poměrně snadno se integrující, což se může podílet i na tom, že integrace migrantů (na rozdíl od migračních politik) není v ČR příliš tematizovaná.

Z geografického pohledu je pak zřejmé, že třetina všech migrantů je usídlena v hlavním městě Praze nebo Středočeském kraji, kde žije ale jen asi 25 % obyvatel Česka. S velkým odstupem lze pak najít větší procentuální zastoupení migrantů v druhém největším městě Brně a v příhraničních oblastech, a to zejména u západní hranice s Německem. Rozmístění migrantů na mapě ČR je tak nerovnoměrně výraznější, než by jen odpovídalo rozmístění obyvatelstva celkem. Celkově vyšší zastoupení migrantů ve velkých městech napovídá, že pro jejich rozmístění jsou významné dva obecnější faktory: (1) koncentrace pracovních míst s poptávkou po pracovnících z ciziny, většinou v průmyslu a ve službách a (2) koncentrace nabídky pracovních míst v pokročilých odvětvích služeb, což je typické pro metropolitní oblasti. V malých a středních městech bývá zastoupení migrantů výrazněji vázáno na pracovní příležitosti v průmyslu či některých odvětvích služeb. [Čerychová et al. 2020]

Teoretické ukotvení – koncept integrace migrantů

V současnosti je v evropské tradici integrace migrantů vnímána jako proces usazení se, interakce s hostitelskou společností a sociálními změnami, které následují [Garcés-Masareñas a Penninx 2016, s. 11]. Proces integrace migrantů je pak poháněn interakcí mezi dvěma stranami: na jedné straně stojí přistěhovalci s odlišnými a různě se proměňujícími charakteristikami, různým úsilím a snahou se adaptovat, a na straně druhé přijímající společnost a její nastá-

vení nově příchozí přijímat [Jelínková a Valenta 2021]. Různé politiky integrace migrantů jsou často popisovány jako „národní modely integrace“, které v sobě zahrnují národně a historicky zakořeněné způsoby rámce integrace přistěhovalců [Brubaker 1992]. Ačkoli dnes jsou (většinou již opouštěné) národní modely integrace spíše předmětem akademických debat, lze na nich dobře pojmenovávat limity i přínosy jednotlivých přístupů. Velmi zjednodušeně nastiňme, že: (1) *asimilacionistická* perspektiva nabízela rychlé nabytí práv, ale zároveň očekávala maximální přizpůsobení se hostitelské společnosti, oproti tomu (2) politiky *segregace* začleňování migrantů do společnosti (často s představou jejich budoucího odchodu) nečekávaly a ani o to neusilovaly a (3) politiky *multikulturalismu* v sobě zahrnovaly nárok nově příchozích na udržení (nejen) kulturní identity, ale zároveň akcentovaly obohacující prvek diversity [Bertossi a Duyvendak 2012]. Většina evropských států však v současnosti přistupuje k modelu tzv. občanské integrace. Tedy pojetí integrace, které očekává začlenění nově příchozích do hostitelské společnosti z pohledu ekonomické aktivity, jazyka, znalosti hostitelské země atp., ale zároveň vnímá proces integrace jako dvoustranný, kdy se mění i přijímající společnost, která vytváří pro nově (či dříve) příchozí inkluzivní podmínky a oproti asimilacionistickému přístupu je nenutí (při zachování respektu k po-

řádům hostitelské země) ztrácet vlastní kulturní (a jinou) identitu [viz např. Goodman 2010].

Uchopení integrace ze strany národních politik

Obecným dokumentem, který vymezuje klíčové principy pro českou integrační politiku, vytyčují *Zásady koncepce integrace cizinců* přijaté v roce 1999. Na tyto Zásady navázala o rok později první *Koncepce integrace cizinců na území ČR* (dále KIC), která obecné principy konkretizovala formou cílů a potřebných opatření a úkolů pro jednotlivá ministerstva, jichž se agenda týká. V pozdějších letech (2006, 2011 a 2016) byla KIC revidována, aktuální koncepcí je tak *Koncepce integrace cizinců – ve vzájemném respektu* z roku 2016.¹⁾ Co se týče dalších klíčových dokumentů, je třeba zmínit, že Ministerstvo vnitra, které celou agendu integrace migrantů koordinuje, každoročně vládě předkládá ke schválení *Zprávu o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců v ČR*, která má přinášet i hodnocení realizace KIC za uplynulý rok. V návaznosti na to pak vláda schvaluje úkoly a prostředky pro jednotlivá ministerstva v Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců (dále Postup) na další rok. Postup v podstatě vytyčuje každoroční národní akční plán v oblasti integrace migrantů. I přestože v této oblasti

1) Usnesení vlády ČR ze dne 18. ledna 2016 č. 26 o Aktualizované koncepci integrace cizinců – Ve vzájemném respektu a o Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016.

došlo k řadě významných pozitivních posunů a do agendy se zapojuje stále víc aktivních aktérů, zůstává řada často klíčových vytyčených úkolů nenaplněna a představují tak jen nastolené vize [Pořízek 2018]. To se do velké míry týká i integrace na lokální úrovni, která je od roku 2006 sice stále zmiňována, ale namísto původní vize aktivních obcí je postupně stále více akcentována role Center pro integraci cizinců (dále jen CPIC či Centra) v jednotlivých krajích. Přestože vybudování těchto Center ve všech krajích lze oprávněně považovat za úspěch, důraz na aktivnější zapojení obcí (i krajů) je třeba vnímat (nejen ve strategických dokumentech) právě kvůli jejich nezastupitelné roli jako žádoucí.

Publikace Doporučení pro obce v oblasti integrace: vznik a obsah

S nárůstem počtu cizinců začíná řada českých samospráv většinou v reakci na konkrétní výzvy vytvářet vlastní integrační strategie (např. Praha nebo Brno), nebo realizují konkrétní projekty a opatření (např. Havlíčkův Brod) či k tématu zřizují speciální pracovní skupinu, která se má vzájemnému soužití věnovat (např. Česká Lípa). Praxe pak ukazuje, že přestože k značnému množství aktivit (většinou na projektové bázi) v ČR došlo a přenositelných příkladů dobré i špatné praxe z ČR i zahraničí existuje mnoho, konkrétnější doporučení pro obce, jak v oblasti integrace migrantů postupovat, do nedávna chybělo.

Role obcí v integračním procesu přitom není snadná. Na jednu stranu nemohou až na výjimky ovlivnit, kolik lidí a odkud se na jejich území přistěhuje. Na straně druhé na ně rostoucí počet příchozích cizinců klade stále větší a větší nároky. A ačkoliv obce nemají ze zákona explicitně uloženou povinnost podílet se na procesu integrace, mají relativně hodně zákonných povinností (které vyplývají např. ze zákona o sociálních službách, školského zákona či zákona o obcích aj.), vůči všem osobám na svém území, mezi

které často spadají i cizinci s trvalým či dlouhodobým pobytem [Čerychová et al. 2020]. V reakci na omezené informační zdroje tak Ministerstvo pro místní rozvoj podpořilo publikaci s názvem **Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců**.²⁾ Publikace odpovídá na poptávku samospráv o komplexním a výstižném, ale zároveň stručném a jasném návodu, jak se s tématem integrace migrantů prakticky a úspěšně vypořádat. Zde je třeba dodat, že cíleně vychází z obsáhlejšího a komplexnějšího materiálu s názvem **Manuál lokální integrace migrantů v České republice**,³⁾ na který nezřídka odkazuje a který byl vydán Sdružením pro integraci a migraci v roce 2020. Výše uvedené materiály pak, stejně jako tento článek, stojí na 21 polostrukturovaných rozhovorech s představiteli třech krajů (Prahy, Libereckého kraje a Jihomoravského kraje) a vybraných obcí v těchto krajích, kteří se tématem integrace migrantů zabývají nebo se s ním setkávají. Rozhovory byly realizovány mezi lety 2017 a 2021, přičemž klíčové rozhovory proběhly opakovaně s roztupem tří let. Poznatky byly doplněny informacemi z dvouleté terénní práce, strategických materiálů i odborných studií. Významné byly i desítky kratších rozhovorů s představiteli občanské společnosti, migranty i zahraničními aktéry.

Následující část našeho článku nastiňuje klíčová zjištění a doporučení zmíněvané publikace pod body (1) *Koho se integrace týká*, (2) *Jak a proč integrovat* a (3) *Integrace v praxi*.

(1) Koho se integrace týká

Připomeňme, že integrace cizinců je proces postupného začleňování (příslušníka) minoritní skupiny do většinové společnosti a jejího každodenního života, do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Evropské i české dokumenty pojímají integraci jako dvoustranný proces, kdy se přizpůsobují jak nově (či dříve) příchozí, tak přijímající společnost. Nově či dříve příchozí přitom netvoří jednotnou skupinu. Krom jiného se liší důvodem

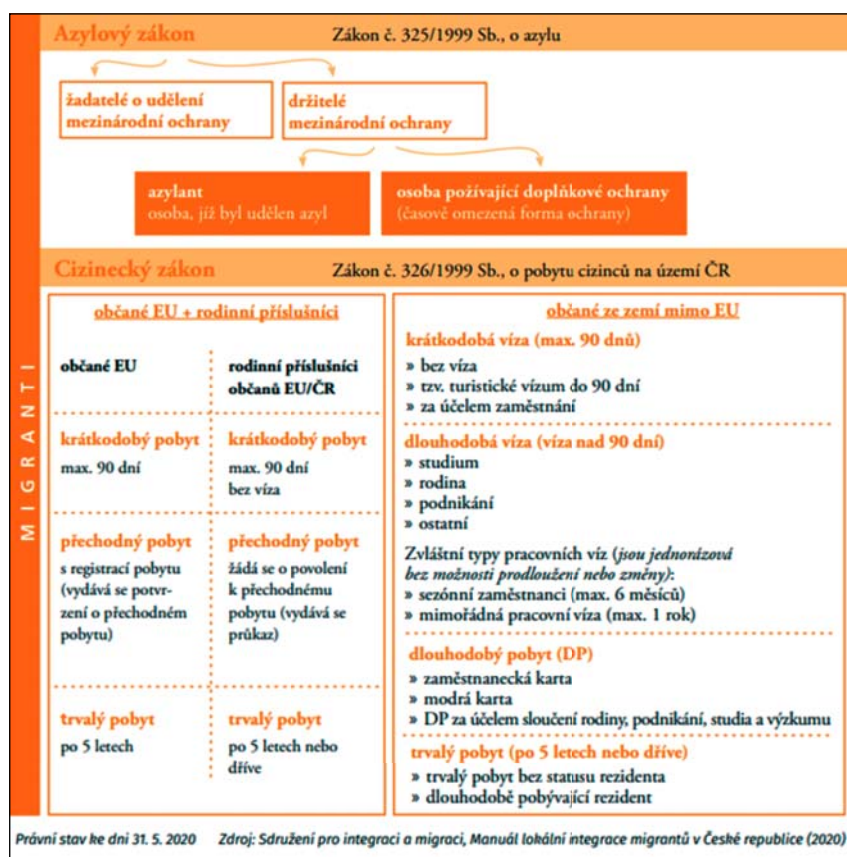
příchodu, úrovní vzdělání, kulturou, jazykovou (ne)příbuzností, ale i vyhlídkami, očekáváními a představami o své budoucnosti. Zároveň jejich situaci zásadně ovlivňuje i pobytový status, který mají, protože jednotlivé osoby se dle kategorie pobytu liší ve svých právech a povinnostech. Právě informace a porozumění tomu, v jaké (pobytové) situaci cizinci jsou, do značné míry ovlivňuje i to, jakým způsobem k nim budou obce přistupovat. Ze strany obcí tak toto vyvolává i potřebu alespoň základní představy o pobytových statusech (viz tabulka níže). Nicméně je dobré si uvědomit, že ač je rozdělení dle pobytových statusů nepochybně důležité, neodráží zároveň schopnosti, povahu, potřeby, vzdělání ani cíle jednotlivých migrantů.

Definice integrace migrantů není v současné době (2021) v ČR upravena žádným zákonem, přestože se dříve zmíněných koncepčních dokumentů i řady právních předpisů (zákon o pobytu cizinců, zákon o azylu, zákon o státním občanství ČR, zákon o zaměstnanosti aj.) úzce týká. V samotném procesu integrace pak hraje klíčovou roli úsilí všech zúčastněných, připravenost obou stran, zohledňování práv a povinností, alespoň snaha o otevřenost a také včasnost započetí procesu integrace. Klíčová je i spolupráce mezi jednotlivými aktéry na horizontální i vertikální úrovni, což v ČR zůstává významnou výzvou.

Na stranu migrantů klade ČR poměrně nemarginální a zřejmě požadavky. Akcentována je ekonomická aktivita (případně jiný účel pobytu) včetně nutnosti nezávislosti na českém systému sociálního zabezpečení. Od roku 2021 pak nově příchozí musí během prvního roku absolvovat placený tzv. adaptační – integrační kurz. A po pěti letech, kdy většina cizinců může požádat o výrazně jistější trvalý pobyt, musí k této žádosti doložit znalost českého jazyka na úrovni A2. Podmínky k získání českého občanství pak vyžadují nejen úroveň znalosti českého jazyka na úrovni B2 a složení testu z českých reálií a trestní bezúhonnost, ale i to, že

2) Publikace je volně dostupná na: https://www.obcepro.cz/data/doporučení_pro_obce_v_oblasti_integrace_cizincu.pdf

3) Manuál je volně dostupný na: https://www.migrace.com/adm/_upload/docs/manual_simi_1612778687.pdf

Pobytové statuty migrantů, ukázka z Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců i Manuálu lokální integrace migrantů v České republice

je žadatel integrován do české společnosti z hlediska rodinného, pracovního i sociálního. Oproti tomu požadavky na přijímající společnost zůstávají v daleko abstraktnější rovině a k většině opatření dochází bohužel až v reakci na palčivější problémy.

(2) Jak a proč integrovat aneb mnohostranná spolupráce a strategické plánování

Na lokální úrovni hrají mezi integračními aktéry ústřední roli města a obce prostřednictvím svých úřadů a institucí, v praxi je však nutné aktivní zapojení a dobrá vůle ze strany všech místních aktérů. Aby byla spolupráce mezi samosprávou a jejími partnery efektivní, vyžaduje obsáhlou komunikaci všemi směry a nutnost nastavit si koordinované postupy pro akceschopnost. Pro oblast integrace je tak příznačná mnohostranná spolupráce na horizontální i vertikální úrovni, v rámci které probíhají všechny složky strategického plánování (mapování, plánování, implementace,

vyhodnocování). V horizontální rovině se jedná o spolupráci mezi odborníky na jednotlivé veřejné politiky, které integrační politika protíná (např. politika zaměstnanosti a trhu práce, sociální soudržnosti, veřejného zdraví, vzdělávání, regionálního rozvoje, národní bezpečnosti, ochrany lidských práv a rovných příležitostí atd.). Ve vertikální rovině probíhá spolupráce mezi lokální, regionální, národní a mezinárodní úrovní prostřednictvím setkávání zástupců samospráv, neziskového sektoru, občanské společnosti, akademické obce, státní správy či národních vlád.

Ze zkušeností subjektů aktivních na poli integrace migrantů se nabízejí různé praktické kroky na podporu síťování a mnohostranné spolupráce, které lze zvážit a snadno provést i v dalších obcích (ať už jednotlivě či v navrhovaném pořadí):

1. Určit či vytvořit funkci koordinátora pro agendu integrace v rámci úřadu samosprávy.

2. Stanovit si cíle a priority, čeho má samospráva ve spolupráci s aktéry dosáhnout.
3. Identifikovat relevantní aktéry v obci či kraji.
4. Ujasnit si druh a rozsah předpokládané spolupráce.
5. Vytvořit procesy pro vzájemnou komunikaci a sdílení informací.
6. Připojit se k existující lokální síti aktérů integrace nebo vytvořit síť vlastní.
7. Diskutovat dílčí témata týkající se integrace v rámci platformy v jiných oblastech veřejné správy.
8. Rozvíjet mnohostrannou spolupráci v praktické rovině.
9. Připojit se k evropské nebo mezinárodní síti inkluzivních měst.

Příklad z praxe: Organizace Centrum pro integraci cizinců (CIC) poskytovaná v rámci projektu Náš společný kraj podporu obcím ve Středočeském kraji (zejm. Kolín, Kutná Hora, Nymburk) v situacích spojených s příchodem či dlouhodobým pobytem jednotlivců i skupin migrantů. Pomohla vytvořit fungující síť aktérů, kteří společně řeší otázky integrace migrantů a zavádí do praxe lokální integrační strategie. Ve spolupráci s experty vznikla koncem roku 2019 lokální analýza integrace migrantů na Kolínsku.

I když existuje mnoho možností a nástrojů, jak integraci v praxi uchopit, základem jsou systematický přístup a nutnost vycházet z konkrétní situace v dané obci. Na prvním místě proto stojí dobrá znalost místního prostředí a orientace v daném tématu, která by měla být výsledkem komplexního mapování situace a dobré práce s daty. Počet cizinců v jednotlivých obcích je dohledatelný na stránkách Ministerstva vnitra, vždy s aktualizací k novému roku. Data však obsahují pouze údaje, zda se jedná o muže či ženy, kolik z těchto migrantů je mladších 15 let, zda mají trvalý nebo přechodný pobyt, a zda se jedná o občany EU či třetích zemí. Řada obcí projevila zájem i o podrobnější data (např. národnost), o ty je však třeba s patřičným odůvodněním požádat Ředitelství služby cizinecké policie. Užitečné je vést v patrnosti, že dostupná data mohou být od praxe odlišná. Zejména v případě většího množ-

ství cizinců je tak získaná data vhodné doplnit terénním šetřením. I dostupné datové přehledy však poskytují základní vodítko o zastoupení migrantů v obcích, což je užitečné při vytipování lokalit s větším zastoupením migrantů. Přestože systematická práce s těmito daty a na ně navázanými opatřeními v ČR chybí, mívají krajská Centra na podporu integrace cizinců i nevládní organizace pracující s migranty, pokud v dané lokalitě působí, o lokalitách s větším zastoupením cizinců většinou dobrý přehled.

Podklady a poznatky získané z mapování pak mohou lépe přispět k rozhodování o tom, jaká integrační opatření přijmout a jak je správně nastavit, aby odpovídala zjištěným potřebám, a aby jejich realizace byla efektivní. Oporu pro výběr řešení a jejich plánování lze pak hledat v jiných sférách veřejných politik a obecných principech strategického řízení. V zásadě však vždy proces mapování sestává ze tří hlavních fází: přípravy, sběru dat a jejich vyhodnocení.

Příklad z praxe: Pardubice – Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy a Multikulturní centrum Praha vypracovaly v letech 2014 a 2015 Metodiku prevence rezidenční segregace a podpory integrace cizinců v lokalitách koncentrace zahraničních pracovníků. Metodika byla ověřena v lokalitě Hůrka v Pardubicích, kde výzkumníci využívali širokou škálu dat, včetně informací z rozhovorů s místními obyvateli, institucemi a zaměstnanci firmy Foxconn a ze dvou veřejných setkání uskutečněných s vedením městského obvodu Pardubice III. Sebraná data o migračních, jejich sociálním postavení či problémech, o lokalitě jako takové i o kapacitách a názorech místních aktérů byla využita pro vytvoření doporučení na zlepšení života obyvatel lokality Hůrka a sousedícího sídliště Dubina.

Zmiňovaný příklad z praxe se dotkl dalšího z témat vztahujících se k vzájemnému soužití, a to dobrovolné či nedobrovolné rezidenční segregace. Rezidenční segregace obecně vede i přes možné pozitivní efekty (např. sociální sítě, pocit sounáležitosti) k oslabení soudržnosti společnosti, ke zvýšení vyloučenosti určitých skupin

obyvatelstva a k posílení nerovností, což vytváří předpoklady pro sociální konflikt. Pozornost tomuto tématu je třeba věnovat v první řadě při plánování územního rozvoje (např. umístění průmyslových zón), přičemž právě důraz na vzájemné soužití a prevence vytvoření těchto lokalit bývá tím nejlepším (i nejlevnějším) řešením. V praxi je pak důležitým prvkem i prvotní identifikace sociálních skupin v nerovném postavení a lokalit jejich koncentrace [Sýkora et al. 2015] a rozhodnutí, na jaké lokality zacílit preventivní opatření, mezi která lze zařadit spolupráci mezi jednotlivými místními aktéry, lepší občanská vybavenost, dopravní dostupnost, zvýšení informovanosti veřejnosti či cílené aktivity obce na osoby v segregovaných lokalitách [více viz Metodiky identifikace lokalit segregace a prevence rezidenční segregace a podpory integrace, 2015].

Pokud se vrátíme k plánování integračních politik na lokální úrovni obecně, lze využít zkušenosti ze strategického řízení v jiných oblastech veřejné správy (např. komunitní plánování, strategie rozvoje). Zároveň je však potřeba mít na zřeteli některá specifika oblasti integrace, zejména její průřezový charakter do celé řady dalších veřejných politik.

Příklad z praxe: Městská část Praha 3 již od roku 2010 zahrnuje aktivity na podporu integrace cizinců do svých komunitních plánů. V aktuálním Komunitním plánu rozvoje sociálních a návazných služeb na městské části Praha 3 na období 2020–2024 jsou cizinci vymezeni jako samostatná cílová skupina, pro kterou je navržena sada specifických opatření, na jejichž implementaci se převážně podílejí místní neziskové organizace pracující s migranty.

Řada obcí pak realizuje vlastní projekty v oblasti integrace cizinců (publikace pak podrobně přibližuje dostupné grantové zdroje) a v některých případech přichází i s vlastními dotačními programy. Ať již při realizaci nebo podpoře projektů se v praxi osvědčily následující kroky: Vycházet z priorit, které obec má → Být koncepční, ne reaktivní → Inspirovat se již existující dobrou praxí → Zvolit reálné cíle a postupy → Konzultovat s aktéry

a vzít v potaz prostředí realizace aktivit/projektu → Realizaci projektu/aktivit monitorovat a informovat o akcích → Sledovat a podporovat provázanost integračních aktivit v obci. → Využívat výstupy předchozích projektů → Evaluovat.

Příklad z praxe: Pokud jde o národní dotační titul MV s názvem Projekty obcí na podporu integrace cizinců na lokální úrovni, v roce 2012 realizovala obec Jesenice projekt Tolerance k odlišnosti, zaměřený na budování kapacit majoritní společnosti a komunitní aktivity. Projekt reagoval na zvyšující se počet dětí-cizinců v MŠ a hradila se z něj činnost dvou asistentů a tlumočnicka.

(3) Integrace v praxi

Právě výše zmíněná mnohostranná spolupráce a strategické plánování jsou odpovědí na to, jaké kroky musí obec podniknout, aby přispěla k možnosti cizinců se integrovat do české společnosti. Pokud se podíváme na praktické kroky, tak nejlepších výsledků v oblasti integrace cizinců dosahují obce, které cizince hned po příchodu seznámí s prostředím a fungováním institucí a zpřístupní jim poskytované služby, podpoří jejich zapojení do komunitních aktivit a zároveň dobře komunikují se všemi obyvateli obce o přijatých opatřeních i situaci v lokalitě. Cizinci se na úřady obracejí v závislosti na typu svého pobytu z různých důvodů – například kvůli povinnosti školní docházky dětí trávících v ČR více než tři měsíce, parkovacím kartám, živnostenskému oprávnění a další agendě. Aby služby obecního úřadu byly dobře přístupné i migrantům, kteří se dosud v českém prostředí neorientují nebo neumějí jazyk, je důležité nejdříve překonat jazykovou a kulturní bariéru, která zaměstnance úřadu a cizince často dělí. Jedním z prvních kroků je proto zajištění kontaktu na tlumočnicka nebo interkulturního pracovníka alespoň pro nejčastěji zastoupené jazykové skupiny cizinců. Interkulturní pracovník je profesionál, který podporuje migranty, majoritní společnost a veřejné instituce při vzájemné komunikaci a posilování přátelského soužití ve společnosti. Je nejen jazykově, ale také interkulturně vyškolen, výborně zná české prostředí

i původní prostředí migranta, má přehled o cizinecké legislativě a ovládá alespoň základy sociální práce, psychologie a krizové intervence. Služby interkulturních pracovníků jsou často bezplatně poskytovány skrze neziskové organizace v rámci grantů, a úřad ani klienta tudíž nic nestojí. Seznam těchto pracovníků, jsou-li v obci aktivní, by tedy neměl chybět na žádném oddělení úřadu. Pro více informací o interkulturních pracovnících působících v kraji lze kontaktovat příslušné CIC.

Aby cizinci nežili v nežádoucí izolaci, je potřeba je zapojit do života v místě bydliště, čemuž mohou obce napomoci. Vytváření sousedských vztahů a plnohodnotné zapojení do lokální komunity dává cizincům pocit sounáležitosti a posiluje sociální soudržnost obecně. Účast cizinců na dění na místní úrovni zároveň umožňuje využít jejich kulturní a sociální potenciál, poskytuje obcím lepší přehled o jejich potřebách a situaci a přispívá ke zlepšení kvality života všech obyvatel obce. Vzájemnému poznávání a aktivní účasti cizinců na životě v obci výrazně napomáhá jejich zapojení do běžné spolkové a dobrovolnické činnosti. Například zapojení cizinců do místního sportovního klubu nebo hasičského sboru umožňuje, aby sdíleli společné zájmy a zkušenosti s ostatními obyvateli. Zapojení cizinců do komunitních aktivit výrazně usnadní dobrou informovanost. Základem jsou přehledné webové stránky a příspěvky na sociálních sítích v jazycích nejpočetnějších skupin cizinců, nebo alespoň v angličtině. Vhodné je také šířit informace prostřednictvím regionálních či radničních novin nebo informačních letáků umístěných na veřejně dostupných místech. Pro šíření informací mezi migranty v obci je dále klíčové identifikovat nejdůležitější lokální aktéry v oblasti integrace – tzv. influencery.

Zcela klíčová je i komunikace s většinovou společností o integraci. Migrace a integrace cizinců do české společnosti jsou českou veřejností často vnímány negativně, i přestože většina českých občanů nemá s cizinci větší osobní zkušenost. Zároveň ve společnosti citelně chybí základní informovanost o tématu. Tato situace

otevřít velký prostor pro šíření poplašných zpráv, a je snadno zneužitelná populisty a extremisty ze všech stran politického spektra. To následně přispívá k vytváření konfliktů a napětí ve společnosti. Zároveň se ve společnosti objevuje zájem o autority, které se mohou k tématu fundovaně vyjádřit a jsou v očích veřejnosti důvěryhodné. Místní samosprávy, které jsou vnímány jako důvěryhodnější než instituce na úrovni státu, proto mohou a měly by hrát v debatě o integraci důležitou roli. Na komunikaci s veřejností je ovšem třeba se důkladně připravit a vyvarovat se chyb. Mezi základní chyby v komunikaci o migraci a integraci patří opakování a prohlubování kulturních, rasových či náboženských předpokladů, hodnocení skupin migrantů a jejich chování a používání emocionálních a nepodložených argumentů. Vyplácí se naopak mluvit o konkrétních věcech, které se obyvatel obce týkají či budou týkat, důsledně vysvětlovat situaci, být otevření a za každých okolností věcní.

Závěr

Úspěšná integrace představuje důležitý, ale zároveň i dlouhodobý a mnohdy nejednoduchý proces, jehož stěžejní část se odehrává na lokální úrovni [Scholten 2013]. Proces integrace je přitom výzvou nejen pro cizince samotné, právě místní samosprávy mají v procesu integrace mimořádně významnou roli. Ta přitom není snadná, neboť od samospráv očekává zájem, invenci, znalost terénu a kontakt s realitou, koncepční ukotvení, kvalitní projektové řízení, politickou podporu i systematičnost. Podpora procesu integrace cizinců pak vychází ze širokého spektra důvodů, některé obce například cílí na sociální soudržnost, jiné se tématem zabývají až v reakci na konkrétní situaci a další akcentují prevenci, neboť si uvědomují, že důsledky nezvládnuté integrace dopadají právě na samotné obce.

V publikaci **Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců** vydané Ministerstvem pro místní rozvoj jsme proto shromáždili co nejvíce relevantních informací z teorie i praxe se záměrem

ulehčit samosprávě v její každodenní činnosti v oblasti integrace cizinců a zároveň poskytnout obcím potřebnou metodickou podporu. Některé zkušenosti samospráv jsou pochopitelně jen obtížně přenositelné. Záměrně jsou proto popsány tak, aby z nich bylo možné použít pouze ty informace, které jsou pro danou obec, město či kraj relevantní a přizpůsobit je specifickým podmínkám a situacím, v nichž se faktická integrace odehrává. Zájemce o podrobnější návody nastíněných témat pak odkazujeme na podrobnější materiál, kterým je **Manuál lokální integrace migrantů v České republice**. Obě publikace jsou kompatibilní a pro snazší orientaci využívají i stejné či podobné texty, grafiku a schémata. Prostupují je pak příklady dobrých praxí a odkazy na důležité kontakty a zdroje.

Představovaná publikace je pak prvním významnějším příspěvkem do debaty o roli obcí v tématu lokální integrace cizinců. Pokud tato publikace pomůže k realizaci dobrých praxí a poslouží jako metodické vodítko, naplní své poslání.

Publikaci *Doporučení pro obce v oblasti integrace cizinců* podpořilo v roce 2020 Ministerstvo pro místní rozvoj v edici MMR pro obce.

Text článku vznikl v rámci programu Progres Univerzity Karlovy Q18 – Společenské vědy: od víceborovosti k mezioborovosti.

Použité zdroje:

- BERTOSSI, CH., DUJVENDAK, J. W. National models of immigrant integration: The costs for comparative research. In: *Comparative European Politics* [online]. 2012, roč. 10, č. 3, s. 237–247. ISSN 1472-4790.
- BRUBAKER, R. *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Cambridge, Mass: Harvard University Press. 1992. ISBN 978-0-674-13177-4.
- ČERYCHOVÁ, P., JELÍNKOVÁ, M., KALÍKOVÁ, S., VALENTOVÁ, E., POSPÍŠIL, F. *Analýza situace v oblasti integrace migrantů s důrazem na její regionální a lokální rovinu*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. 2020.
- ČSÚ, 2020. *Cizinci: počet cizinců* [online]. Český statistický úřad. 2020. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>
- GARCÉS-MASCAREÑAS, B., PENNINX, R. (eds.). *Integration Processes and Policies in Europe* [online]. Cham: Springer International Publishing, 2016. ISBN 978-3-319-21673-7.

GOODMAN, S. W. Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2010, roč. 36, č. 5, s. 753–772. ISSN 1369-183X.

JELÍNKOVÁ, M., VALENTA, O. Pojetí integrace migrantů v ČR perspektivou analýzy podpory stanovených priorit. In: *Sociologický časopis*. (přijato k publikaci, 2021).

KREJČÍ, J., LEONTIYEVA, Y. *Cesty k datům: zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7419-111-4.

PORÍZEK, P. „Lesk a bída“ integrace cizinců pohledem vládních koncepcí integrace cizinců (s využitím kazuistik z praxe veřejného ochránce práv). In: *AUC IURIDICA* [online]. 2018, č. 2, s. 49–72. ISSN 2336-6478.

SCHOLTEN, P. The Multilevel Governance of Migrant Integration: A Multilevel Governance Perspective on Dutch Migrant Integration Policies. In: KORKUT, U., BUCKEN-KNAPP, G., MCGARRY, A., HINNFORS, J., DRAKE, H. ed. *The Discourses and Politics of Migration in Europe* [online]. New York: Palgrave Macmillan US, Europe in Transition: The NYU European Studies Series, s. 151–169. 2013. ISBN 978-1-137-31090-3.

SCHOLTEN, P. Mainstreaming versus alienation: conceptualising the role of complexity in migration and diversity policymaking. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2020, roč. 46, č. 1, s. 108–126. ISSN 1369-183X.

SYKORA, L., ČANĚK, M., FIEDLEROVÁ, K., TRLIČKOVÁ, L., MATOUŠEK, R., BRABCOVÁ, Š. *Metodika prevence rezidenční segregace a podpory integrace cizinců v lokalitách koncentrace zahraničních pracovníků*. [online]. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Multikulturní centrum Praha. 2015. ISBN 978-80-7444-040-3.

VAN BREUGEL, I., SCHOLTEN, P. Governance by Proxy: A Comparative Policy Analysis of the Mainstreaming of Immigrant Integration Governance. In: *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* [online]. 2020, roč. 22, č. 3, s. 207–225. ISSN 1387-6988.

VERTOVEC, S. Super-diversity and its implications. In: *Ethnic and Racial Studies*. 2007, roč. 30, č. 2, s. 1024–1054. ISSN 0141-9870.

PhDr. Marie Jelínková, Ph.D.
Katedra veřejné a sociální politiky
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova

Mgr. Pavla Čerychová
Sdružení pro integraci a migraci
členka Rady vlády pro lidská práva

ENGLISH ABSTRACT

Integration of foreigners in municipalities: Facts and recommendations, by Marie Jelínková & Pavla Čerychová

Based mainly on local perspectives, this article discusses the integration of foreigners in the Czech Republic. The opening part presents data available, theoretical mainstays of integration and current approaches of national policies to integration of migrants at local level. The publication *Recommendations for Municipalities on the Integration of Foreigners* is then described, focusing on points that have proved to be of key importance for the coexistence of the majority and recent incomers. In the conclusion, the article enumerates persistent challenges and refers to proven sources of information applicable both in the short term and continually.

DÍKY MĚSTSKÉMU PORTÁLU MŮŽE Z DAT TĚŽIT KAŽDÝ

Martin Dvořák, Adam Estefányi, Eva Gregorová, Róbert Spál, Jan Zvara

Data jsou všude kolem nás. Generují je nejen mobilní telefony, auta, nejrůznější senzory a systémy, ale především sami lidé. Data se shromažďují a analyzují zejména s cílem vytvářet informace. Hodnota komplexních datových systémů roste a je si toho vědoma i veřejná správa. Skutečnou přidanou hodnotu ale vytváří až analýza dat a následné využití získaných informací pro rozhodování o rozvoji a budoucím směřování města. Plánovat, pracovat s veřejným prostorem nebo tvořit nový územní plán je nutné právě na základě informací získaných z dat, ne na základě subjektivních dojmů a domněnek. Na příkladu města Brna chceme ukázat celý proces od sběru dat až po jejich promítnutí do základních koncepčních, strategických nebo prostorových dokumentů města.

Město Brno mělo díky své velikosti vždy poměrně robustní datovou základnu, ta ale byla značně roztroušená napříč jednotlivými pracovišti úřadu, městskými firmami či příspěvkovými organizacemi. Existovalo tedy obrovské množství dat, které často neměl kdo souhrnně a systematicky zpracovávat a analýzou měnit na informace, neboť o jejich existenci se mnohdy ani nevědělo. Výrazná změna přišla v posledních letech s rozvojem informačních technologií, jež sběr, analýzu i sdílení dat výrazně zjednodušily. V souvislosti s tím je důležité zmínit i celkovou změnu přístupu k této oblasti, která vyžaduje výraznou specializaci v oblasti lidských zdrojů.

Na základě výše uvedené změny v přístupu k datům vznikl v roce 2017 v rámci Magistrátu města Brna specializovaný útvar (Oddělení dat, analýz a evaluací), který má sběr dat, jejich analýzu a následné sdílení na starosti. Od roku 2018 se

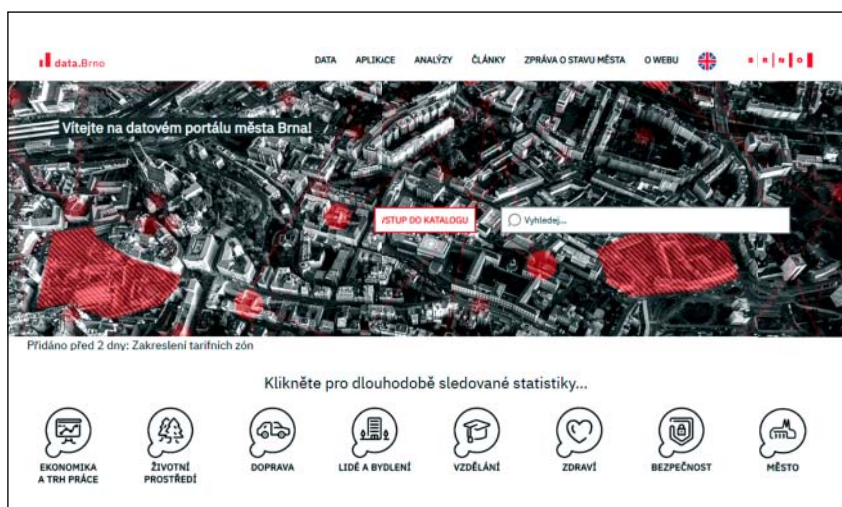
díky tomu podařilo zprovoznit celoměstskou datovou platformu **data.brno.cz** (dále jen data.Brno), jež je hlavním zdrojem informací o městě a zároveň užitečným pracovním nástrojem.

Datový portál slouží jako základní datový podklad pro hlavní strategický dokument města – *Strategii Brno 2050*, ve které je dosažený pokrok v naplňování jednotlivých hodnot sledován prostřednictvím primárních a sekundárních indikátorů. Neméně významným procesem, kde jsou data z data.Brno využita, je tvorba nového územního plánu města Brna. I samotný zpracovatel plánu, Kancelář architekta města Brna, disponuje velkou datovou základnou a na obsahu platformy data.Brno se rovněž podílí. V neposlední řadě je na základě dat utvářeno mnoho dalších koncepčních dokumentů, opatření a aktivit, které město pro svůj úspěšný rozvoj potřebuje.

Užitečné aplikace

Jednou z aplikací je mapová aplikace **Brownfieldy v Brně**. Ta umožňuje prohlížení elektronické databáze lokalit brownfieldů města Brna a poskytuje řadu užitečných informací o zanedbaných či opuštěných lokalitách. Pro její potřeby se brownfieldem rozumí nemovitosti (či pozemek, objekt, areál), které jsou nedostatečně využívány, zanedbané a mohou být i kontaminované. Zachycuje území s rozlohou nad 0,5 ha a s plošným využitím méně než 30 %. Uživatel získá informace nejen o tom, kde se zchátralý objekt či lokalita nachází, ale i jaký byl jeho původní účel, jaké druhy aktivit zde povoluje územní plán, nebo na jaké infrastrukturní síť je lokalita aktuálně napojena. Díky interaktivnímu přehledu lokalit v záložce **Statistika** je pak možné rychle získat přehled o množství lokalit v jednotlivých městských částech, jejich celkové rozloze či rozdělení dle dalších vybraných atributů. Aplikace tak prostřednictvím analyzovaných dat poskytuje veškeré dostupné informace o urbánním prostředí města a zajišťuje potřebné podklady pro rozhodování vedení města i další subjekty z řad veřejného či soukromého sektoru.

Podobně jako aplikace Brownfieldy v Brně také nově vznikající mapová aplikace **Brno Brzo** má za cíl poskytovat co nejpresnější informace o urbánním prostředí, tentokrát však pohlíží na budoucí tvář města. Aplikace přináší přehled nejrůznějších stavebních záměrů a projektů, které jsou na území Brna buď plánovány, jejichž realizace právě probíhá nebo byla právě dokon-

Datový portál data.Brno

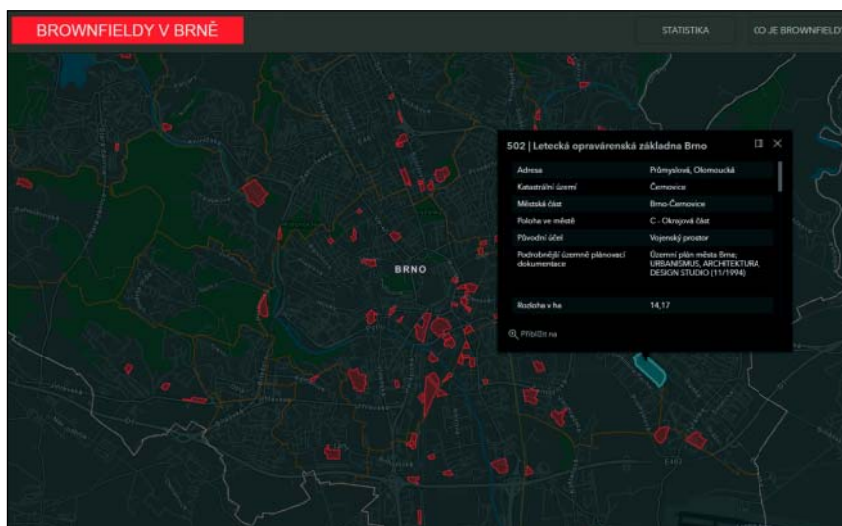
čena. Zobrazeno je zde přibližně 300 plánovaných nebo aktuálně vznikajících staveb a další přibývají. V aplikaci najdete jak velké strategické projekty města, tak stavební projekty soukromých subjektů, o nichž lze z veřejných zdrojů získat potřebné informace (tedy především jejich budoucí umístění a podobu). Aplikace pak tyto informace seskupuje do podoby mapového zobrazení projektů s přehledem základních informací o každém z nich. Pod záložkou **Statistika** je pak opět možné prohlížet jednotlivé záznamy roztřídné dle vybraných atributů, jako je typ investice, aktuální stav nebo městská část. Sekce **Aktuality** nabízí přehled nedávno přidávaných projektů a odkazy na články, které o stavu projektů informují. Aplikaci Brno Brzo, stejně jako aplikaci Brownfieldy v Brně, najdete na datovém webu města data.Brno, v sekci **Aplikace**.

Hlavním cílem tvorby podobných aplikací je snadná dostupnost informací a jejich další využitelnost. V případě výše zmíněných aplikací je systémový přístup ke sběru a publikaci dostupných dat jedním z důležitých nástrojů pro přilákání dalších vhodných investorů do území intravilánu města.

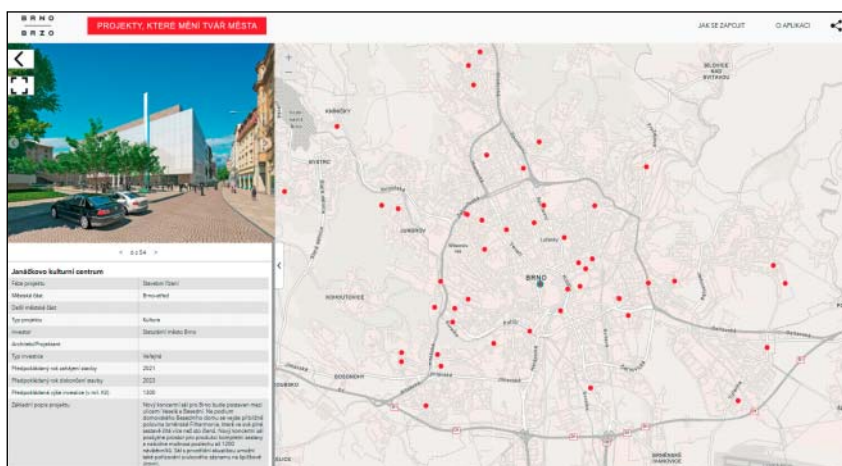
I další již shromážděná data na datovém portálu nemusí skončit jen jako nudné datové matice. Lze si s nimi vyhrát a vytvořit z nich další aplikace, které mohou pomoci zlepšit každodenní život tisícům lidí. Důkazem budiž velmi užitečná aplikace založená na vizualizaci jízdního řádu MHD. S její pomocí může koordinátor veřejné hromadné dopravy Jihomoravského kraje nad reálnými daty pozorovat, jak se změní dostupnost libovolného území, pokud zde například naplánuje výluky. Aplikace je tedy využívána pro interní analýzy změn jízdního řádu. Její veřejnou část najdete na data.Brno v sekci **Aplikace**.

Otevřená data

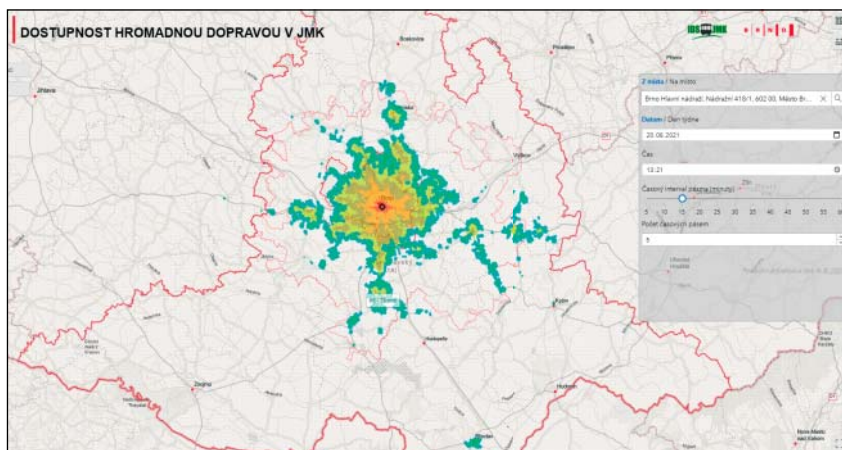
V rámci posílení transparentnosti a otevřenosti úřadu je v poslední době akceptováno publikování dat ve standardu otevřených dat. Otevřená data jsou jedním ze základních pilířů konceptu

Aplikace Brownfieldy v Brně

Aplikace Brno Brzo

Veřejná část aplikace Dostupnost hromadnou dopravou v JMK

chytrého města, ke kterému se hlásí i město Brno. Tento přístup znamená zveřejňovat data ve strojově čitelném formátu, bez licenčních omezení, s dokumentací, jednoduše přístupných a katalogizovaných v Národním katalogu otevřených dat (NKOD). V případě

Brna tak má veřejnost okamžitý přístup k datům o zeleni, parkovacích místech či k výsledkům hlasování zastupitelstva města. Celkově je ve formátu otevřených dat na portálu data.Brno k dispozici přes 110 datových sad.

Pro „dataře“, neboli profesionály, kteří umějí s daty pracovat, je na data.Brno k dispozici datový katalog (data.brno.cz/search), kde jsou otevřená data katalogizována. Jako vhodný katalogizační nástroj byl po zralé úvaze vybrán **ArcGIS Hub**, který umožňuje pohodlnou práci s prostorovými datovými sadami už v náhledu, stažení dat do požadovaného formátu a je kompatibilní s městským GIS. Data se však nemusí pouze stahovat, je možné se ně přímo napojit skrze aplikační rozhraní (API či Rest služba). Klíčová je v tomto směru právě garance aktuálnosti dat.

Co si pod tím představit? Například pokud by někdo chtěl využít datovou sadu kulturních akcí, které se konají v Brně a okolí, může si pro tyto účely do svých aplikací či klientů integrovat dataset akcí Turistického informačního centra. Kdokoliv si tak může vytvořit aplikaci či stránku o tom, co se děje v Brně za akce, nebo svoji aplikaci s kulturními akcemi provázat – stačí jen jednoduše použít tento zdroj. Podobně již otevřená data města Brna využívá aplikace **Kam s ním?**, která radí, kam legálně a bezplatně odevzdat jakoukoliv věc, pro kterou lidé nemají využití. Aplikace vznikla díky tomu, že město kompletně otevřelo a zveřejnilo data o odpadovém hospodářství. Městská data rovněž využívají bike-sharingové společnosti, které do svých aplikací čerpají data o stojanech pro odkládání kol a koloběžek.

Otevřená data, jako jeden ze zdrojů pochopení toho, jak město a život v něm fungují, však nemusí být i kvůli své technické náročnosti pro každého vhodná. Proto se na data.Brno nalézají i další formy prezentace dat. Nejjednodušší a zároveň nejzábavnější způsob, jak se o Brně dozvědět všechny důležité informace, nabízí pravidelně vydávaná Zpráva o stavu města. Toto každoroční a sumarizované „Brno v číslech“ přispívá k pochopení toho, co pro Brno loňský rok optikou čísel znamenal. Lidé se ve zprávě zábavným způsobem seznámí se základními statistikami, trendy a zajímavostmi o městě. Kdo má tedy zájem získat první a rychlý přehled o městě či jeho rozvoji, může se ponořit již do páté zprávy, a to v sekci **Zpráva o stavu města**.

Další zdroje dat

S rostoucí komplexitou řešených problémů uvnitř města je důležité využívat i data, která dříve nebyla dostupná, nebo jejich zpracování bylo nad možnosti veřejné správy. Jsou to například geolokační data mobilního operátora, s nimiž Brno pracuje již 5 let. Výstupy z mnohých šetření posloužily ke kalibraci dopravního modelu, zpřesnění návštěvnosti sportovních či kulturních akcí, odhadu počtu reálně přítomných v území či jako argument pro projektové žádosti (např. prodloužení tramvajové linky do Univerzitního kampusu Bohunice). Do kategorie inovativních dat lze zařadit i data z **Dálkového průzkumu Země (DPZ)**, jež jsou i díky projektu Copernicus a satelitům Sentinel k dispozici zdarma. Tato data jsou pak nejvíce vhodná pro řešení adaptace města na klimatickou změnu (Brno

jako tepelný ostrov, množství zeleně, zastavěné plochy apod.).

Zajímavou analytickou alternativou pro plánovače a urbanisty zase může být technologie sběru dat z videozáznamů. Díky nim lze zjistit jednak intenzity různých způsobů přepravy v daném místě a čase, ale i jejich trajektorie. V Brně tak Kancelář architekta města Brna tato data použila například při tvorbě studie na nové uspořádání veřejných prostranství.

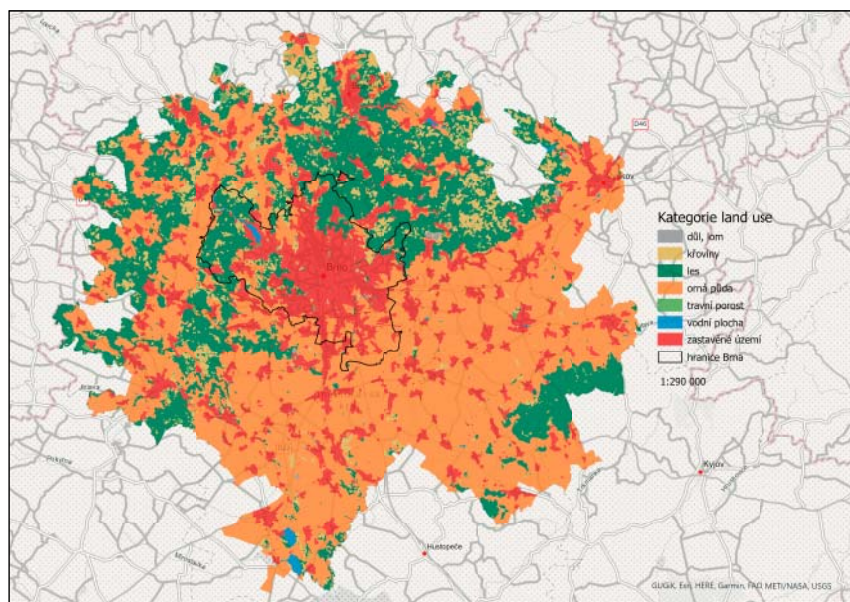
V Brně zpracovává územně analytické podklady příspěvková organizace města – Kancelář architekta města Brna, která se zároveň spolupodílí na obsahu otevřených dat v datovém portálu města data.Brno. Komplexní správa a interaktivní sdílení dat z ÚAP veřejnosti jsou v přípravě.

Zpráva o stavu města – průměrná roční teplota

Pohyb obyvatel na základě dat mobilního operátora

Pohled na využití území ze satelitu Sentinel 2

Závěrem

Předpokládáme, že poptávka po datech v budoucnu poroste, neboť data jsou stále cennější surovinou. Datový portál proto považujeme za dobrý nástroj pro uspokojení této poptávky. A nezapomí-

náme ani na cílovou skupinu cizinců – nejdůležitější obsah portálu data.Brno je pro lepší využitelnost přeložen do anglického jazyka. I proto patří mezi TOP 5 datových portálů napříč Evropou (*Erasmus Centre for data Analytics 2019, Research Study on Urban Data Plat-*

forms in Europe). Důležitou zpětnou vazbou pro rozvoj webu jsou také názory uživatelů, stejně jako zkušenosti ze spolupracujících měst a sledování trendů v této oblasti. Pokud vás zajímá problematika otevřených dat v kontextu města Brna ještě podrobněji, neváhejte se na Brno obrátit se svým dotazem, a to na e-mail: data@brno.cz.

Odkazy na aplikace:

Datový portál města: data.brno.cz

Všechny aplikace: <https://data.brno.cz/pages/aplikace>

Brownfields: <https://arcg.is/1mi89X0>

Brno Brzo: <https://data.brno.cz/apps/d74308bbd86c448992fc25afb179e4b4>

BrnoUrbanGrid: <https://data.brno.cz/apps/8ac34138975b4731893fdf6427-743f82/explore>

Zpráva o stavu města: <https://data.brno.cz/pages/zprava-o-stavu-mesta>

Kam s ním? (aplikace třetí strany využívající podkladová otevřená data města Brna): <https://www.kamsnim.cz/?lat=49.2027699&lng=16.5989538>

Mgr. Martin Dvořák

Ing. Adam Estefányi

Mgr. Eva Gregorová

Bc. Róbert Spál

Mgr. Jan Zvara, Ph.D.

*Oddělení dat, analýz a evaluací
Odbor participace, Magistrát města Brna*

ENGLISH ABSTRACT

A town portal enables everybody to draw on data, by Martin Dvořák, Adam Estefányi, Eva Gregorová, Róbert Spál and Jan Zvara

Data are all around us. Not only are they generated by mobile phones, cars and miscellaneous sensors and systems, but most importantly, people collect and analyse them in order to derive information. The value of compact data systems is rising, and public administration is well aware of this. Nevertheless, true added value is only created by analysis and ensuing use of information utilizable for decision-making concerning future development and orientation of towns and cities. It is necessary to make plans and work with public space on the basis of information emerging from data, not subjective impressions and surmises. As an example, this article shows this process from data collection to application in basic conceptual, strategic and spatial documents pertaining to the city of Brno.

ZNEHODNOCENÍ POZEMKŮ V ÚZEMNÍM PLÁNU OBCE

Marek Hanák

Stanovisko veřejného ochránce práv k žádosti týkající se prošetření postupu obce, městského a krajského úřadu ve věci pořízení a vydání územního plánu, kterým došlo podle stěžovatele k omezení jeho vlastnických práv. Autor v článku s odkazem na dostupnou judikaturu rozebírá námitku diskriminace a možného střetu zájmů v procesu územního plánování v souvislosti s tím, že obec nevyhověla žádosti vlastníka na zařazení jeho pozemku do zastavitelné plochy, ale starostovi a jednomu z členů zastupitelstva, který byl současně vedoucím odboru výstavby a územního plánování městského úřadu, jejich pozemky do plochy určené k výstavbě bez řádného zdůvodnění zařadila.

Na veřejného ochránce práv se obrátil stěžovatel s žádostí o prošetření postupu obce, městského úřadu (dále též „pořizovatel“) a krajského úřadu (dále též „nadřízený orgán územního plánování“) ve věci pořízení a vydání územního plánu (dále jen územní plán“).

Podstatou podnětu byla stížnost na postup obce při pořízení a vydání územního plánu. Stěžovatel v podnětu namítal, že v rámci pořízení návrhu územního plánu si starosta obce a jeden ze zastupitelů, který je současně vedoucím odboru výstavby a územního plánování městského úřadu, zhodnotili své pozemky a pozemky ve vlastnictví stěžovatele obec zařadila bez řádného zdůvodnění do plochy zemědělské půdy.

Skutková zjištění

Stěžovatel poukazoval na to, že mu obec svým rozhodnutím způsobila bez vážného důvodu hmotnou i nehmotnou škodu, postupovala šikanózním a diskriminačním způsobem. Veškerá jednání ohledně pořízení územního plánu nebyla podle stěžovatele standardní a neodpovídala běžným normám, přičemž vedoucí odboru výstavby a územního plánování městského úřadu byl podle stěžovatele ve zřejmém střetu zájmů.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti stěžovatel podal u krajského úřadu podnět k provedení státního dozoru ve věci pořizování územního plánu. Na základě tohoto podnětu vydal krajský úřad rozhodnutí, kterým zastavil řízení o vydání územního plánu do doby vyřešení namítané podjatosti vznesené v rámci podnětu k provedení státního dozoru

a provedení revize vypořádání námítky, kterou uplatnil v průběhu veřejného projednání návrhu územního plánu.

Krajský úřad v rozhodnutí o zastavení řízení o vydání územního plánu mimo jiné uvedl, že nemůže zasahovat do výkonu samosprávné působnosti obce, přičemž rozhodnutí o podaných námitkách a vydání územního plánu činí obec v rámci výkonu samosprávy.

Krajský úřad současně uvedl, že mu nepřísluší posuzovat proporcionalitu zásahu do práv stěžovatele vůči jiným vlastníkům pozemků v území řešeném územním plánem s tím, že tato kompetence přísluší výhradně soudu v případě podání žaloby proti opatření obecné povahy (územnímu plánu).

Krajský úřad přistoupil k výkonu státního dozoru a zastavení procesu vydání územního plánu proto, že v návrhu rozhodnutí o námitce stěžovatele nebylo dostatečné zdůvodnění (vysvětlení), z jakého důvodu není dnes platný stav přejímán do nové územně plánovací dokumentace. Dalším důvodem pro zastavení procesu vydání územního plánu byla ta skutečnost, že nebylo rozhodnuto o stěžovatelem uplatněné námitce podjatosti vedoucího odboru výstavby a územního plánování, kterou krajský úřad postoupil k vyřízení tajemnici městského úřadu.

Následně krajský úřad zjistil, že obec přes výzvu k zastavení procesu pořizování územního plánu územní plán vydala. Proto krajský úřad vyzval pořizovatele k zajištění splnění výzvy k zastavení procesu pořízení územního plánu. Městský úřad na základě této

výzvy vyzval obec k respektování závěrů státního dozoru, nicméně obec na žádnou z výzev nereagovala a územní plán nabyl účinnosti.

Ve věci stěžovatelem uplatněné námitky podjatosti vydala tajemnice městského úřadu usnesení, kterým rozhodla, že vedoucí odboru výstavby a územního plánování není podjatý ve věci pořizování územního plánu obce. Toto usnesení následně v odvolacím řízení potvrdil krajský úřad.

Poté vydal krajský úřad veřejnou vyhlášku, kterou stěžovatele, obec a pořizovatele vyrozuměl, že z moci úřední rozhodl o provedení zkráceného přezkumného řízení, jelikož dospěl k závěru, že je nezbytné územní plán v celém rozsahu zrušit. Krajský úřad současně zveřejnil návrh rozhodnutí o zrušení územního plánu vydaného jako opatření obecné povahy.

Následně vydal krajský úřad další veřejnou vyhlášku, kterou stěžovatele, obec a městský úřad informoval, že na základě podaných námítek k návrhu na zrušení územního plánu opětovně posoudil uváděné skutečnosti, které vedly krajský úřad ke změně úvahy v procesu přezkumného řízení, jejímž obsahem je návrh na zastavení přezkumného řízení. Součástí této vyhlášky byl návrh rozhodnutí o zastavení přezkumného řízení ve věci územního plánu.

Celá věc byla uzavřena tím, že krajský úřad vydal rozhodnutí, kterým přezkumné řízení ve věci územního plánu zastavil. Tím byl proces výkonu státního dozoru, který stěžovatel svým podnětem inicioval, ukončen.

Právní hodnocení

Veřejný ochránce práv (dále též „ochránce“) stěžovatele informoval, že o pořízení a vydání územního plánu včetně jeho změn rozhoduje výlučně zastupitelstvo obce, a to v samostatné působnosti, přičemž podle zákona o veřejném ochránci práv¹⁾ jsou z působnosti ochránce vyňaty orgány obce při výkonu samosprávy (samostatná působnost).

Ochránce poukázal na to, že proces pořízení územního plánu je výkonem státní správy, proto v daném případě šetření postupu městského úřadu a krajského úřadu při pořízení územního plánu zvažoval. S přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu a zejména skutečnosti, že proces pořízení územního plánu byl vydáním územního plánu ukončen, ochránce šetření nezahájil, neboť by nemohlo vést ke zjednání nápravy, a to s ohledem na fakt, že o vydání územního plánu rozhodlo zastupitelstvo obce, na které se působnost ochránce nevztahuje.

S ohledem na procesní stav věci ochránce stěžovateli sdělil, že účinným právním prostředkem obrany je návrh na zrušení územního plánu obce, který lze podle soudního řádu správního²⁾ podat ke krajskému soudu do 1 roku ode dne, kdy návrhem napadené opatření obecné povahy nabylo účinnosti. Současně stěžovatele poučil, že zmeškání lhůty pro podání návrhu nelze prominout, a to ani ve vazbě na navazující správní rozhodnutí, opatření nebo jiný úkon nahrazující rozhodnutí.³⁾ Ochránce považoval v dané věci za klíčovou námitku diskriminace ohledně zařazení pozemků ve vlastnictví starosty obce a jednoho ze zastupitelů obce, jenž současně zastával funkci vedoucího odboru výstavby a územního plánování městského úřadu, do zastavitelné plochy, a to oproti pozemkům ve vlastnictví stěžovatele, které s těmito pozemky bezprostředně sousedí, jež byly zařazeny do plochy zemědělské.

Obecně platí, že vlastník má právo požádat o zařazení svého pozemku do určité plochy v územním plánu, je však výhradně na rozhodnutí zastupitelstva obce, zda takové žádosti vyhová. Na straně druhé vlastník pozemku nemá vůči obci právní nárok na to, aby byl jeho pozemek zařazen do vybrané plochy.

K námitce stěžovatele, která se týkala rozdílného přístupu obce při zařazení pozemků do vybraných ploch v územním plánu, který stěžovatele označil jako diskriminační, uvedl ochránce následující.

Ochránce poukázal na to, že v rámci územního plánování může dojít a v praxi také dochází k omezení vlastnických práv, které je však přípustné pouze tehdy, nepřesáhne-li spravedlivou míru. Za klíčové kritérium, které v případě napadení územního plánu žalobou soud zkoumá, lze pokládat výše zmíněný požadavek na to, aby zásah do vlastnického práva v podobě územního plánu byl přiměřený, spravedlivý a řádně odůvodněný.

V souvislosti s výše uvedeným ochránce zmínil náleze Ústavního soudu sp. zn. II. US 482/02 ze dne 8. 4. 2004,⁴⁾ v němž Ústavní soud poukázal na to, že „článek 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod⁵⁾ (dále jen „Listina“) zaručuje každému právo vlastnit majetek a přiznává vlastnickému právu všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu. Listina však nestanoví, že by vlastnické právo bylo absolutně neomezené. Ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny omezení vlastnického práva zjevně připouští. Zákonodárce může vlastnické právo omezit zákonem, z důvodu ochrany práv druhých a ochrany obecných zájmů, zejména lidského zdraví, přírody a životního prostředí. Se zřetelem k výše uvedenému územní plán představuje právem zakotvenou mez, za kterou nelze vlastnické právo vykonat, kdy před neomezeným výkonem vlastnického práva dostává přednost ochrana jiných zájmů, konkrétně zájmů obce jakožto územně samosprávného celku na regulaci rozvoje svého území.“

Dále ochránce odkázal na usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2009, č. j. 1 Ao 1/2009-120.⁶⁾ V cit. rozsudku Nejvyšší správní soud mimo jiné uvedl, že „územní plán reguluje možné způsoby využití určitého území. V tomto smyslu představuje významný, byť ve své podstatě spíše nepřímý zásah do vlastnického práva těch, jejichž nemovitosti tomuto nástroji právní regulace podléhají, neboť dotyční vlastníci mohou své vlastnické právo vykonávat pouze v mezích přípustných podle územního plánu. Znamená to především, že jsou omezeni v tom, co se svým pozemkem či stavbou do budoucna mohou činit, na přípustné varianty využití jejich nemovitostí, jež vyplývají z územního plánu. V tomto smyslu může územní plán představovat zásadní omezení ústavně zaručeného práva vlastnit majetek (čl. 11 LZPS), jež je jedním ze základních pilířů, na nichž již po staletí stojí západní civilizace a její svobodný rozvoj. Zásahy do vlastnického práva proto musí mít zásadně výjimečnou povahu, musí být prováděny z ústavně legitimních důvodů a jen v nezbytně nutné míře a nejšetrnějším ze způsobů vedoucích ještě rozumně k zamýšlenému cíli, nediskriminačním způsobem a s vyloučením libovůle a být činěny na základě zákona.“

Lze shrnout, že za předpokladu dodržení zásady subsidiarity a minimalizace zásahu může územním plánem (jeho změnou) dojít k omezením vlastníka nebo jiného nositele věcných práv k pozemkům či stavbám v území regulovaném tímto plánem, nepřesáhnou-li spravedlivou míru; taková omezení nevyžadují souhlasu dotyčného vlastníka a tento je povinen strpět je bez náhrady.

Ochránce stěžovatele rovněž upozornil na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 4. 2019, č. j. 9 As 65/2019-29,⁷⁾ v němž jmenovaný soud odkázal na rozsudek ze dne 2. 10. 2013, č. j. 9 Ao 1/2011-192, podle něhož „ani evidentní zásah do vlastnického práva

1) Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2) Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

3) Podle § 101b odst. 1 soudního řádu správního.

4) <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

5) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších změn.

6) www.nssoud.cz

7) www.nssoud.cz

není sám o sobě důvodem ke zrušení opatření obecné povahy z důvodu porušení přiměřenosti právní regulace při územním plánování. Pořizovatel však nemůže bez relevantních důvodů připustit zastavitelnost jiné plochy, kde jsou uplatněná kritéria naplněna ve vyšší míře, případně rozhodnout o ponechání z hlediska ochrany deklarovaných veřejných zájmů zcela srovnatelné plochy v zastavitelném území na základě prokazatelně diskriminačních důvodů. Volba konkrétní podoby využití určitého území je vždy výsledkem politické procedury schvalování územního plánu; výsledky této volby však musí mít své právní limity a ve vztahu k omezení základních práv jednotlivce musí mj. obstát v testu proporcionality (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 8. 2016, č. j. 5 As 175/2014-29).“

K možnému střetu zájmů zastupitele při pořízení územního plánu lze uvést, že skutečnost, že je zastupitel v možném střetu zájmů,⁸⁾ obecně není sama o sobě překážkou pro jeho účast na hlasování o předmětné záležitosti. Zákon o střetu zájmů⁹⁾ a podpůrně také zákon o obcích¹⁰⁾ stanoví preventivní nástroj, kterým je povinnost zastupitele před hlasováním svůj možný střet zájmů oznámit.¹¹⁾ Neoznámením střetu zájmů může dojít ke spáchání přestupku ve smyslu zákona o střetu zájmů.¹²⁾ V podrobnostech lze odkázat na stanovisko odboru dozoru a kontroly veřejné správy Ministerstva vnitra č. 8/2011 týkající se vyloučení člena zastupitelstva obce z hlasování pro existenci střetu zájmů.¹³⁾

V daném případě krajský úřad již při zahájení přezkumného řízení stěžovatele správně informoval, že rozhodnutí o námitkách přísluší výhradně obci a posouzení proporcionality zásahu do vlastnických práv při zařazení pozemku do určité plochy náleží výhradně soudu. Ochránce dospěl k závěru, že v tomto směru krajský úřad informoval stěžovatele v souladu s právní úpravou.

Podle § 171 odst. 1 stavebního zákona¹⁴⁾ vykonávají státní dozor ve věcech územního plánování a stavebního řádu ministerstvo, krajské úřady jako orgány územního plánování, úřady územního plánování a stavební úřady. Při výkonu této působnosti dozírají na dodržování ustanovení tohoto zákona, právních předpisů vydaných k jeho provedení, jakož i na dodržování opatření obecné povahy a rozhodnutí vydaných na základě tohoto zákona. Stavební zákon dále uvádí, že státní dozor může být vykonán i v průběhu pořizování územně plánovací dokumentace.

Podle § 171 odst. 3 stavebního zákona platí, že v případě zjištění nedostatků orgán uvedených v odstavci 1, se zřetelem na jejich charakter a následky či možné následky, vyzve ke zjednání nápravy nebo rozhodnutím uloží povinnost zjednat nápravu v přiměřené lhůtě; v rozhodnutí může do doby zjednání nápravy pozastavit nebo omezit výkon činnosti, při níž dochází k porušování právní povinnosti. V případě, že bylo pozastaveno pořizování územně plánovací dokumentace, lze v jejím pořizování postupovat až po potvrzení orgánu uvedeného v odstavci 1 o zjednání nápravy.

Ochránce souhlasil s krajským úřadem v tom, že vydáním územního plánu bez předchozího potvrzení krajského úřadu o zjednání nápravy došlo k porušení § 171 odst. 3 stavebního zákona, podle něhož platí, že jestliže bylo pozastaveno pořizování územně plánovací dokumentace, lze v jejím pořizování postupovat až po potvrzení nadřízeného orgánu územního plánování o zjednání nápravy.

I přes výše uvedené porušení stavebního zákona ochránce respektoval závěr krajského úřadu, že po vyřešení otázky podjatosti by zrušení územního plánu znamenalo nešetrný zásah do práv nabytých v dobré víře i do veřejných zájmů dohodnutých v rámci procesu po-

řízení územního plánu. Proto krajský úřad od zrušení územního plánu upustil s tím, že výše uvedené pochybení by bylo jediným důvodem pro zrušení územního plánu, neboť při podání žádosti o potvrzení o zjednání nápravy by krajský úřad toto potvrzení vydal. Zrušení územního plánu by tak bylo pouze formálním krokem.

V daném případě bylo zřejmé, že celý proces výkonu státního dozoru na úseku územního plánování, včetně řešení námítky podjatosti vedoucího odboru výstavby a územního plánování působil do jisté míry rozporně a zmatečně, což byl podle ochránce zejména důsledek toho, že proces projednání, pořízení a vydání územního plánu je společným výsledkem jednání orgánů státní správy (pořizovatele územního plánu) a orgánů samosprávy (zastupitelstvo obce).

V daném případě se výše zmíněné problematické aspekty smíšeného modelu pořízení a vydání územně plánovací dokumentace projeví například v tom, že krajský úřad v rámci státního dozoru mohl uplatnit své pravomoci výhradně vůči pořizovateli územního plánu (tj. vůči městskému úřadu) a nikoliv vůči obci, která územní plán formou opatření obecné povahy vydává.

Ochránce konstatoval, že za situace, kdy pořizovatel již předal podklady pro vydání územního plánu obci, by bylo problematické, nikoliv ale nemožné, proces vydání územního plánu zastavit. Krajský i městský úřad podle ochránce postupovaly správně, když obec vyzvaly, aby respektovala závěry státního dozoru. Skutečnost, že tak obec neučinila, nelze přičítat zmíněným úřadům, které se snažily obec přimět k tomu, aby proces vydání územního plánu pozastavila (tj. po vydání územního plánu jako opatření obecné povahy zajistila sejmутí veřejné vyhlášky z úřední desky obecního úřadu).

8) https://frankbold.org/sites/default/files/infografiky/Infografika_Stret%20zajmu.pdf

9) Podle § 8 zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů.

10) Podle § 83 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

11) <https://frankbold.org/poradna/fungovani-obci-a-uradu/hospodareni-obce-a-kraje/dotaz/musi-zastupitel-pri-projednavani-dotaci-oznamit-svuj-mozny-stret-z>

12) Podle § 23 odst. 1 písm. d) zákona o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů.

13) www.mvcr.cz

14) Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Shrnutí

S ohledem na shora popsané skutečnosti ochránce šetření nezačal, a to zejména s přihlédnutím k tomu, že proces pořízení územního plánu byl již ukončen vydáním územního plánu.

Na základě shromážděných podkladů dospěl ochránce k závěru, že krajský úřad měl zájem zjištěné nedostatky v rámci státního dozoru napravit a za tím účelem chtěl dokonce územní plán zrušit. Vzhledem k tomu, že obec v průběhu státního dozoru územní plán vydala a námitka podjatosti vedoucího odboru výstavby a územního plánování byla vyřešena, dostal se krajský úřad do složité pozice.

Krajský úřad stál před rozhodnutím, jak dál v přezkumném řízení postupovat, když hlavní nedostatek spočívající v rozhodnutí o námitce podjatosti byl odstraněn (námitka podjatosti byla pravomocně zamítnuta). Za této situace považoval ochránce za krajně problematické, kdyby krajský úřad v přezkumném řízení územní plán zrušil, a to zejména s ohledem na nutnost respektovat princip ochrany práv nabytých v dobré víře vyjádřený v § 94 odst. 4 správního řádu.¹⁵⁾

S ohledem na vydání územního plánu ponechal ochránce na uvážení stěžovatele, zda se po vydání územního plánu rozhodne bránit proti postupu

obce podáním návrhu na jeho zrušení u krajského soudu. Stěžovatel následně ochránci sdělil, že se rozhodl návrh na zrušení územního plánu ke krajskému soudu podat a poděkoval ochránci za poskytnuté právní rady.

*JUDr. Marek Hanák
Kancelář veřejného ochránce práv*

Poznámka redakce:

Související problematice – náhradě újmy za změnu v území, náhradě za omezení vlastnického práva se věnuje rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 4. 2021 č. j. 12 Co 43/2021-148, který jsme uveřejnili v našem časopisu v příloze Pořizovatelská praxe v č. 3/2021 na s. 3.

ENGLISH ABSTRACT

Depreciation of plots in a local plan, by Marek Hanák

This article addresses a statement by the public defender of rights regarding an application for an inquiry into the conduct of a municipal and a regional office in the case of a local plan which, according to the complainant, has restricted this party's proprietary rights. Referring to previous practice of the courts, the author examines claims of discrimination and potential conflict of interest in the process of spatial planning: the municipality rejected the owner's request for categorization of his plot as developable land while plots belonging to the mayor and another local representative, who was head of the Department of Building and Spatial Development, were granted such categorization without further explanation.

15) Jestliže po zahájení přezkumného řízení správní orgán dojde k závěru, že ačkoli rozhodnutí bylo vydáno v rozporu s právním předpisem, byla by újma, která by jeho zrušením nebo změnou vznikla některému účastníkovi, který nabyt práva z rozhodnutí v dobré víře, ve zjevném nepoměru k újmě, která vznikla jinému účastníkovi nebo veřejnému zájmu, řízení zastaví.

CENA JIŘINY BERGATT JACKSON 2021

NEJLEPŠÍ DIPLOMOVÁ PRÁCE V OBLASTI ÚZEMNÍHO ROZVOJE

V letošním roce byl vyhlášen už 5. ročník této ceny, kterou organizuje IURS – Institut pro udržitelný rozvoj sídel. První ročník se konal v roce 2016 při příležitosti druhého výročí úmrtí paní Jiřiny Bergatt Jackson. Paní Jiřina měla velmi pestrý život, jehož významnou část strávila v zahraničí. Po svém návratu do České republiky se stala jednou z nezapomenutelných osobností v problematice regenerace brownfieldů. Sama o sobě často prohlašovala, že je „brownfield evangelist“, a je nepopíratelné, že za dobu svého aktivního působení vychovala celou generaci „brownfieldářů“. Své aktivity ale neomezovala jen na tuto problematiku. Soustřeďovala se na výzvy související s udržitelným rozvojem. Zabývala se ochranou zemědělské půdy i energetickou efektivitou. Její schopnost rychle proniknout do problematiky její kolegy často udivovala. Ve svých činnostech stále hledala nové nadšence s rozvojovým potenciálem. Spolupracovala s Ministerstvem pro místní rozvoj, řadou institucí a mnoha obcemi. Často byla o krok napřed a viděla a chápala věci, které jsme se my ostatní museli ještě naučit.

Jednou z jejích významných rysů bylo také nadšení pro vzdělávání. Proto bylo logické, že uctění její památky bude právě skrze studentské práce.

Cena paní Jiřiny Bergatt Jackson je vypsána pro obhájené diplomové práce, které svým tématem korespondují s oblastí územního rozvoje a rozvoje sídel. Protože se jedná o problémy s velmi širokým záběrem, je seznam přihlášených prací velmi pestrý. O to složitější je práce komise – pro zachování co největší objektivity se snažíme členy komise v jednotlivých ročnících měnit. Obecně lze říci, že se setkáváme s pracemi teoretickými až ryze praktickými. Pracemi, které mají vědecký potenciál, i s pracemi, které mají řemeslnou povinnost zkušených praktiků. Oborově je pak rozptýl ještě mnohem pestřejší. Najdeme zde práce urbanistické, plánovací, sociálně geografické, ekonomické, architektonické, dopravní i právnické. V každém ročníku jsou zastoupeny práce nejen z České republiky, ale i ze Slovenska. V prvních čtyřech ročnících byla vždy udělována první cena a několik čestných uznání.

Přehled oceněných soutěžících podle univerzit a ročníků

Letošní 5. ročník byl v mnohém zvláštní a unikátní. První odlišnost je v tom, že mezi čtvrtým a pátým ročníkem soutěže uběhly dva roky. Důvodem byla pandemická situace na jaře roku 2020. Členové IURS rozhodli, že vzhledem k mnoha těžkostem, kterým studenti museli čelit, v roce 2020 soutěž nevyhlásí. Aby to ale studentům nebylo líto, ročník 2021 byl otevřen pracím obhájeným od 1. 7. 2019 do 30. 6. 2021. To se pochopitelně projevilo i na výrazně vyšším počtu přihlášených prací. Další mimořádností tohoto ročníku je i finanční ocenění, které studenti za 1.–3. cenu obdrželi. K tomuto kroku bylo přistoupeno v rámci oslav 20. výročí založení IURS.

Množství prací a jejich vysoká kvalita kladla mimořádné nároky na komisi, ve které zasedali doc. Ing. Josef Honěk, CSc., Ing. Božena Schejbalová, CSc., Ing. Iva Tichá, Ph.D., Mgr. Blanka Marková, Ph.D. a Ing. Jiří Tylčér, CSc.

	Autor	Název práce	Vedoucí diplomové práce	Univerzita
1. cena	Ing. Václav Hofman	Veřejná prostranství v suburbánní zástavbě obcí v zázemí hlavního města Prahy ¹⁾	Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.	Česká zemědělská univerzita, Fakulta životního prostředí
2. cena	Ing. arch. Jan Bittner	Územní dopady systému vysokorychlostní tratě Praha–Brno	prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.	České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury
3. cena	Mgr. Lenka Paszová	Walkability a urbánní struktury/design	Ondřej Slach, Ph.D.	Ostravská Univerzita v Ostravě, Přírodovědecká fakulta
Čestné uznání	Ing. Jaroslav Jelínek	Cost-benefit analýza: Dvorecký most	prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.	Česká zemědělská univerzita, Fakulta životního prostředí
	Ing. David Pop	Zklidňování dopravy ve vybrané části města Hlučín	Ing. Michaela Ledvinová, Ph.D.	Univerzita Pardubice, Dopravní fakulta Jana Pernera
	Ing. Adam Čecho	Vodný manažment a městský dizajn – Případová štúdia Petržalka	Ing. arch. Michal Hajduk, PhD.	Slovenská technická univerzita v Bratislave, Ústav manažmentu STU
	Mgr. Kristýna Štolfá	Veřejné zakázky a ochrana životního prostředí	JUDr. Ondřej Vícha, Ph.D.	Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta

Výsledné pořadí 5. ročníku Ceny Jiřiny Bergatt Jackson

1) Poznámka redakce: Výstupem z úkolu byl článek uveřejněný v čísle 4/2021 časopisu U&ÚR na s. 23.

Hodnocení probíhalo ve dvou kolech. Nejdříve členové komise všechny práce pročetli, připravili k nim krátké hodnotící komentáře a pomocnými body ohodnotili, zda diplomové práce splnily cíle soutěže. Poté na zasedání velmi dlouho diskutovali o kvalitě prací. Nakonec bylo komisí uděleno první až třetí místo a čtyři čestná uznání.

Ocenění si studenti převzali v rámci konference *Brownfieldy jako příležitost* 14. 10. 2021 v Ostravě, kde i krátce představili své práce publiku.

Za celý realizační tým soutěže bych ráda vyjádřila gratulaci všem studentům, kteří své práce do soutěže v rámci všech pěti ročníků přihlásili. Všechny práce byly velmi kvalitní a vybírat

mezi nimi bylo nadmíru těžké. Také bych chtěla složit velkou poklonu všem vedoucím diplomových prací, protože bez jejich znalostí a často osobního nasazení při vedení studentů by nevznikaly takové kvalitní práce, na které mohou být jejich univerzity po právu hrdé. Doufám, že se také v dalších ročnících budeme setkávat s tak zajímavými a inspirativními díly.

doc. Ing. Barbara Vojvodíková, Ph.D.
IURS – Institut pro udržitelný rozvoj sídel, z. s.

EVROPSKÁ KONFERENCE K POLITIKÁM ARCHITEKTURY PŘI PŘÍLEŽITOSTI PORTUGALSKÉHO PŘEDSEDNICTVÍ V RADĚ EU

V první polovině roku 2021 předsedalo Portugalsko Radě EU a při této příležitosti uspořádalo ve dnech 8.–9. 6. 2021 v Lisabonu konferenci s názvem „*European Conference on Architectural Policies: From Bauhaus to the New House – Post-Covid Landscapes*“. Vzhledem k pandemii covid-19 byla událost vysílána on-line.

V rámci předsednictví v Radě Evropské unie pořádá hostitelská země obvykle diskusní fórum, jehož hlavním posláním je analyzovat, diskutovat a předkládat návrhy architektonických politik na evropské úrovni. Tato konference reagovala na výzvu předsedkyně Evropské komise Ursuly von der Leyen, ve smyslu Nového evropského Bauhausu, související s návrhem dialogu o aktuálních výzvách postpandemické budoucnosti, architektury a umění. Diskuse byla věnována novým způsobům života za předpokladu udržitelnosti a vyzývala k účasti několik generací architektů, umělců, zástupců kultury a akademiků. Cílem konference bylo vytvořit mosty mezi vědou a uměním, ekonomikou a kulturou, společností a architekturou. Interdisciplinární procesy jsou pro naši dobu stěžejní a spojují příspěvky různých evropských odborníků.

Konference se zabývala následujícími klíčovými oblastmi:

- Nový evropský Bauhaus z mimo-evropského pohledu,
- proměny měst po pandemii,
- architektura, umění a udržitelnost,
- politiky architektury a Nový evropský Bauhaus.

Konferenci zahájil předseda portugalské Asociace architektů Gonçalo Byrne. V rámci dopoledního bloku vystoupila evropská komisařka pro soudržnost a reformy Elisa Ferreira a členové národní výkonné rady portugalské Asociace architektů Jorge Figueira a Rui Serrano, kteří mluvili o cílech a tématech konference. Následoval projev tajemnice národní výkonné rady portugalské Asociace architektů Carly Lima Vieiry a vedoucího skupiny pro Nový evropský Bauhaus Xaviera Troussarda, který hovořil o přetvoření Evropy. Navrhl možnosti a postupy, jak by se Evropa mohla stát modernějším, udržitelnějším, inkluzivnějším a příjemnějším místem pro život. Tento návrh je architektonickou výzvou pro všechny. Blok ukončil svým vystoupením vítěz Pritzkerovy ceny 2011 Eduardo Souto de Moura.

Odpoledne se pod tématem Nového evropského Bauhausu z mimoevropského pohledu představil prezident Mezinárod-

ní rady portugalsky mluvících architektů Rui Leão, který přednesl příspěvek plný zkušeností ze své praxe v Asii, převážně v Macau, o asijské estetice a přínosu hustoty zastavění a obyvatelstva v dané oblasti. Další příspěvky přednesli Jesica Canotilho Lage, vědecká pracovnice Fakulty architektury a plánování Univerzity Eduarda Mondlana, Helder Pereira z ateliéru Mulemba a děkanka Fakulty architektury a urbanismu univerzity v São Paulu Cristiane Muniz. Ta se ve svém příspěvku věnovala městské škole, která vznikla rekonstrukcí několika zchátralých budov v São Paulu. Rekonstrukce byla zaměřena na udržitelnost s ohledem na stále se ztenčující zdroje, kterými planeta disponuje. Cílem projektu bylo pomoci nejchudším obyvatelům, pro které škola sloužila jako vzdělávací i sociální centrum. V době pandemie, kdy byla škola nucena zavřít, sloužila pro poskytování jídla a nezbytných hygienických pomůcek.

Dalším tématem konference byla proměna měst po pandemii. Tento blok otevřel zástupce lisabonské městské rady pro plánování, urbanismus a obnovu měst Ricardo Veludo, který se zabývá modely účasti a správou občanů v rámci dosažení udržitelného rozvoje měst a strategického propojení disciplín inženýrství a plánování se sociál-

ními vědami. Dnes má na starosti koordinaci veřejných politik. K tématu se připojila poradkyně starosty Paříže Marion Waller, geograf a vědecký pracovník Institutu sociálních věd Univerzity v Lisabonu João Ferrão a profesorka z Univerzity Minho Maria Manuel Oliveira. Hovořila o problémech, které se vyskytly během pandemie v Madridu, a zdůraznila nutnost těmto problémům v budoucnu zamezit.

Na úvod druhého dne vystoupila viceprezidentka Sdružení architektů Paula Santos a koordinátor pracovní skupiny účasti Portugalska v Novém evropském Bauhausu Nuno Jardim Nunes, který seznámil účastníky konference s manifestem *Bauhaus to the Seas*. Manifest zdůrazňuje významnou roli moří a oceánů, které nelze chápat pouze jako přírodní a energetické zdroje, ale také jako příležitost pro zaměření se na nový typ architektury. Důležitým krokem je zmapovat detailně danou lokalitu tak, aby se její přírodní potenciál mohl využít ve prospěch životního prostředí.

Druhý den konference byl rozdělen na tři části. První téma bylo věnováno architektuře, umění a udržitelnosti. Svůj příspěvek zde představili vizuální umělkyně Fernanda Fragateiro, která prezentovala propojování míst a mluvila

o propojení architektury a sochařství, a vědecký pracovník Centra sociálních studií Univerzity Coimbra Gonçalo Canto Moniz. V prezentaci zmiňoval veřejné prostory a zelené koridory, které přispívají k propojení společnosti a napomáhají ke zlepšení životních podmínek obyvatel. Zdůraznil, že je třeba při navrhování využívat znalosti a kreativitu obyvatel. Dalším důležitým prvkem je vytvoření integrované architektury, která bude ve velké míře respektovat potřeby lidí za pomoci všech dostupných technologií. Architektka Belén Moneo prezentovala designové projekty s implementací udržitelných řešení. Profesor na Fakultě architektury Univerzity Coimbra Nuno Grande představil projekt o proměně rafinérie v severním Portugalsku. Téma o politikách architektury – zkušenostech z domova i zahraničí – pak reprezentovala architektka a poslankyně portugalského parlamentu Filipa Roseta a předsedkyně skupiny OMC expertů členských států EU na vysoce kvalitní architekturu a zastavěné prostředí pro každého Veronika Valk-Siska, která hovořila o kritériích kvality architektury. Téma uzavřel státní architekt z Úřadu veřejných prací v Irsku Ciaran O'Connor. V prezentaci představil novou Národní politiku architektury Irska. Připomenul také, že architektura není jen vizuální položkou, ale je to něco, co vytváří bohatství a kulturu země.

V závěru konference představila Ana Tostões společnost Docomomo International, člen kulatého stolu Nového evropského Bauhausu Evropské komise José Pedro Sousa uvedl, jak můžeme pomocí architektury podporovat udržitelnější zastavěné prostředí, vystoupili také generální ředitelka a koordinátorka pracovní skupiny Nového evropského Bauhausu Fernanda do Carmo a portugalský ministr životního prostředí a klimatu João Pedro Matos Fernandes. Konferenci uzavřel předseda portugalské Asociace architektů Gonçalo Byrne.

Konference splnila svůj účel a předešlé vytyčené cíle. V rámci odborných příspěvků a debat se řešily celospolečenské problémy, jejich řešení i komplikace, které způsobuje pandemie koronaviru. Jednalo se tak o další úspěšnou akci zabývající se politikou architektury, zastavěným prostředím a zvyšováním kvality života.

*Ing. Jakub Kotrla
Ústav územního rozvoje
Fakulta stavební
Vysoké učení technické v Brně*

*Ing. Martin Marek
Fakulta stavební
Vysoké učení technické v Brně*

7. ROČNÍK CELOSTÁTNÍ KONFERENCE BIM VE STAVEBNICTVÍ

Sedm ročníků celostátní konference BIM¹⁾ ve stavebnictví je zajímavou kronikou nástupu digitalizace, zavádění BIM a prosazování pojmu „*Stavebnictví 4.0*“ v České republice. V roce 2015, kdy se konference konala poprvé, již několik let fungovala Odborná rada pro BIM a Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství hlásila, že v tomto roce ze 73 soutěžících dokončených staveb v celostátní přehlídce Stavba roku 2015 bylo osm z nich zpracováno s využitím technologie BIM. Přesto,

že konference byla pro mnohé úvodem do problematiky a diskutovalo se, co to vlastně BIM je, existovala již významná základna a první domácí zkušenosti z dokončených staveb, jejichž příprava začala už před rokem 2010.

Potřebu změny předznamenala SIA ČR – Rada výstavby už 3. 11. 2009 v „Návrhu působnosti ústředního správního úřadu pro výstavbu, stavebnictví a architekturu“ a jako tři hlavní cíle pro potřebnou změnu definovala 31. 11. 2016

rekodifikaci, digitalizaci a jeden ústřední úřad. Stručnou historii šesti předěšlých konferencí připomněl při zahájení konference Jan Fibiger, který vzpomínal, že od roku 2016 uděluje Nadace ABF v rámci soutěže Stavby roku zvláštní cenu za použití BIM u dokončených staveb. Usnesení vlády č. 958/2016 pověřilo Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) přípravou koncepce BIM a vládní usnesení č. 682/2017 dalo základ pro realizaci koncepce BIM do roku 2022 a následný harmonogram pro jeho rozvoj

1) BIM = Building Information Modeling (informační model budovy)

do roku 2027. Tato koncepce se stala součástí materiálu Digitální Česko jako další program vedle digitální technické mapy, geoinfostrategie, digitální evidence budov apod. Rok 2020 byl rokem první novelizace harmonogramu rozpracované koncepce, která stanovuje pro nadlimitní zakázky financované z veřejného rozpočtu závaznost BIM postupně od 1. 7. 2023 ve vazbě na další právní dokumenty.

Hlavním tématem ve většině vystoupení sedmého ročníku konference byl proto významný posun v zavádění BIM. Konferenci jako každoročně zajišťovala Nadace ABF, letos ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu, Svazem podnikatelů ve stavebnictví, Českou agenturou pro standardizaci a dalšími tradičními partnery. Účastníky konference v rámci zahájení přivítal místopředseda vlády, ministr průmyslu a obchodu a ministr dopravy Karel Havlíček, který vyjádřil přesvědčení, že digitalizace českého stavebnictví bude úspěšně pokračovat.

V prvním a druhém bloku postupně vystoupili zástupci ústředních orgánů a informovali o krocích a opatřeních v zavádění BIM v rámci jejich resortů. Eduard Muřický, náměstek ministra průmyslu a obchodu, informoval o postupu přípravy zavedení koncepce BIM v širších souvislostech digitalizace veřejného sektoru. Postup digitalizace v přípravě dopravních staveb podrobně představil ředitel Státního fondu dopravní infrastruktury Zbyněk Hořelica a s postupem přípravy digitalizace stavebního řízení přítomné seznámila ředitelka Lucie

Veselá z Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Vládní zmocněnec pro IT a digitalizaci Vladimír Dzurilla potom zahrmoval tyto programy do projektu Digitálního Česka a podělil se o zkušenosti s využitím BIM při budování datového úložiště. Ředitel České agentury pro standardizaci Zdeněk Veselý představil program agentury a její úkoly. Na závěr prvního bloku se v krátkých vystoupeních představili vystavovatelé, kteří tradičně „miniveletrhem“ doprovázejí účastníky konference a pozvali je na své stánky s příslibem předvedení dalších významných praktických nástrojů, softwarů i speciálních hardwarů a jejich inovací, které technicky zajišťují proces digitalizace ve stavebnictví a zavádění BIM v České republice.

Třetí a čtvrtý blok se věnoval klíčovému oblastem výstupů Koncepce BIM pro praxi a způsobu jejich využití tak, jak je připravován pod patronací České agentury pro standardizaci. Kateřina Schön představila klasifikační systém a datový standard staveb, o zkušenosti se strategií zavedení BIM do organizace se podělila Růžena Kentošová. Štěpánka Tomanová objasnila pozici a využití souvisejících technických norem ve stavební praxi. Před diskusním panelem otevřela Lucie Švamberková otázku vzdělávání, platformu EDUBIM a úlohu středních škol v přípravě na BIM. V následném diskusním panelu doplnili výše uvedené přednášející Petr Serafin a Jiří Čtyrkoký.

Pátý panel, moderovaný opět Nadací ABF, byl potom oknem do realizační pro-

jektové praxe. Nejprve Jarmila Dědečková představila, jak využívala firma Syner BIM při realizaci centrály ČSOB v Hradci Králové. Odborný program prvního dne uzavřel strhující přednáškou architekt Jakub Masák, který předložil zcela unikátní pohled na využití BIM při rekonstrukci památkových objektů. Téměř shořelý objekt Libušína na Pustevnách nejprve z dochovaných fotodokumentů a fragmentů dokumentace vymodelovali jako 3D model a z něj následně odvozovali základní i dekorativní dřevěné konstrukce původní Jurkovičovy stavby. Výsledek prezentovaný na fotografiích vzbudil velkou pozornost. I druhý objekt, Šumavský dvůr, byl ukázkou netradičního a pro daný projekt zcela unikátního způsobu využití BIM v praxi. Uvedené realizace byly ukázkou nestandardizovaného, ale velmi tvůrčího využití BIM.

Druhý den začal diskusí mezi MPO zastoupeným ředitelem Petrem Serafinem a zástupci členských organizací SIA ČR, moderovaný opět Nadací ABF. V diskusi byl opakovaně potvrzen význam spolupráce státních a odborných organizací a význam projektové a realizační praxe pro formulaci podmínek při zavádění koncepce BIM. Tuto spolupráci ohodnotil Petr Serafin jako velmi významnou a přínosnou. Jiří Nouza, prezident Svazu podnikatelů ve stavebnictví, přiblížil význam BIM pro realizační praxi. Obě komory zastoupil z pověření jejich předsedů sekretář ČKA Milan Kopeček. Vyjádřil shodu obou profesních sdružení v přístupu k užívání BIM. Byla diskutována i otázka, kdo je vlastně příjemcem výhod z BIM, komu BIM zvedne produktivitu a přinese ekonomické zisky. Stavební dodavatelé i výrobci stavebních hmot a výrobků mohou již dnes ušetřit na přesnější specifikaci potřebných výrobků, na odstranění dlouhé řady kolizí mezi konstrukcemi a rozvody jednotlivých technických vybavení, na snadnější organizaci práce a zásobování stavby. Nejpřínosnější by však BIM měl být pro konečného uživatele, který nejenže získá stavbu, kterou v modelu dopředu schválil bez zbytečných změn a víceprací, ale dostane i neocenitelný nástroj na provoz a údržbu stavby během celého jejího životního cyklu. Pro projektovou přípravu zatím BIM vyžaduje více práce a detailnější upřesnění a koordinaci řady součástí

projektu, což není vždy vyjádřeno dostatečnou odměnou ve smluvním vztahu s projektantem. Petr Matyáš, předseda Odborné rady pro BIM, seznámil přítomné s mezinárodní aktivitou Building Smart, které se Česká republika prostřednictvím czBIM stala členem, a objasnil potenciální možnosti této mezinárodní iniciativy pro další rozšiřování BIM v České republice i možnosti využití a promítnutí českých zkušeností do mezinárodní spolupráce.

Pilotní projekty, využití metody BIM a její zavádění do praxe bylo téma následného bloku v režii Nadace ABF. Postupně byly prezentovány pilotní projekty **Kampus Albertov** – Lukáš Trojánek z JIKA-CZ, **způsoby práce s BIM** – Agnieszka Szóstko-Budzińska z firmy BIM-POINT, **zavedení CDE do organizace** – Daniel Martynek z firmy Callida a **využití BIM a CDE v projektech inženýrské geodézie** – Ivo Kohoušek z SG Geotechniky.

Přístup k pilotnímu projektu **využití BIM v Libereckém kraji pro DEPODUB – Centrální depozitář v lokalitě Český Dub**, na kterém se podílejí Pavel Matějka, Leoš Svoboda a Štěpánka Toomanová, představil Leoš Svoboda.

„**BIM ve veřejné správě do hloubky**“ bylo téma další části programu druhého dne. Prostor dostalo znovu jedno z největších témat diskusí po oba dny – datový standard staveb (DSS). Po mnohaměsíčním úsilí se podařilo najít shodu mezi klíčovými aktéry a vydat dvě první části DSS pro přípravu dokumentace pro stavební povolení (DSP) a dokumentace pro územní rozhodnutí (DUR). Jiří Buneš ve své přednášce představil nový mezinárodní klasifikační systém CCI, který vznikl ve spolupráci několika evropských zemí, a na jehož vytvoření se podíleli i čeští zástupci. Tento klasifi-

kační systém se aktuálně ověřuje pro využití ve veřejné správě.

Program 7. ročníku konference BIM ve stavebnictví uzavřely dva odpolední bloky. První byl věnován digitální transformaci a přeměně na digitální organizaci. Mluvil se zejména o Strategii zavedení BIM do organizace. Jak v bloku zaznělo, zavést metodu BIM neznamena jen nakoupit software, je potřeba proměnit také procesy a vlastně celé fungování organizace. Proto by zavedení metody BIM do organizace mělo předcházet jejímu využívání na výstavbových projektech. Růžena Kentošová společně s Jaroslavem Nechybou naznačili, jakými kroky by měla každá organizace projít dříve, než začne BIM používat na výstavbových projektech. Pozornost byla věnována také nasazení a především využívání společného datového prostředí, které je vlastně nejviditelnějším reprezentantem změny, kterou s sebou metoda BIM nese – v něm se sdílí a spravují všechny relevantní informace o stavbě, právě tady vzniká Informační model stavby (IMS).

Na úplný závěr programu nastal čas podrobněji se ponořit do problematiky rozšíření výuky středních i vysokých škol stavebního zaměření o metodu BIM. Moderování panelové diskuse se ujala tentokrát Lucie Švamberková, jejímiž partnery byli pedagogové středních škol i zástupci škol vysokých. Ač již páteční odpoledne pomalu uplynulo, ani v závěrečném bloku jsme si nemohli stěžovat na nezáměr posluchačů. V sále bylo přítomno několik studentů i pedagogů ze škol stavebního zaměření, takže o živou diskusi rozhodně nebyla nouze.

Co říci na závěr? Jednou se mě zeptal Tomáš Lejsek z Cegry, proč se ze mě stal propagátor BIM. Považoval jsem vždy poslání architekta za roli, která je odpo-

vědná nejen za design a estetické působení domu, ale i za celkovou koncepci stavby, včetně návaznosti a koordinace všech projektových profesí, použití materiálů pro daný návrh a stanovení celkových nákladů. To vše s cílem optimalizace funkčního a estetického výsledku. BIM je zatím nejkomplexnějším nástrojem, který takovéto pojetí práce architekta a přípravy stavby umožňuje. Jeho využití v realizaci stavby i v jejím provozu je pak nástrojem realizace původního konceptu a úspěšného užití stavby a přináší pro mě až překvapivé možnosti racionalizace těchto prací i robotizaci řady procesů v rámci nástupu Stavebnictví 4.0. Jsou země, kde BIM je prosazován především architektky, u nás to tak zatím zcela není, což byla asi pro mě ta největší výzva.

Jsem rád, že 7. konference BIM ve stavebnictví se trochu symbolicky stala po dlouhém období on-line kontaktů znovu setkáním všech zainteresovaných, fanoušků pokroku a nových technologií, které bude vyžadovat naše budoucnost. Přes 300 účastníků konference, kteří Nadaci ABF během dvou dnů konání konference navštívili, tomu nasvědčuje.

Vy z vás, kteří se konference nemohli účastnit a tento článek je pro ně jen stručnou informací, dovoluji mi pozvat vás s odstupem jako virtuální návštěvníky do konferenčních dnů. Konference je ve virtuálním prostředí stále dostupná na YouTube.

Videozáznam z prvního dne:
<https://www.youtube.com/watch?v=XRbXWEsg8Ik&t=6246s>.

Videozáznam z druhého dne:
<https://www.youtube.com/watch?v=j55lNXmDzvK>.

Máte tak šanci zvýšit počet on-line návštěvníků, kterých se na dané streamy přihlásilo více než 1 300.

*Ing. arch. Jan Fibiger, CSc.
předseda Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství*

Atlas pro Územní agendu 2030

V roce 2014 vydal ve spolupráci s Evropskou monitorovací sítí pro územní rozvoj a soudržnost (ESPON) tým expertů z německého Spolkového institutu pro výzkum v oblasti stavebnictví a rozvoje měst a území (Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung – BBSR) *ESPON ATLAS*, který následně vyšel také v češtině a je k dispozici na webových stránkách Ústavu územního rozvoje (www.uur.cz).

Na tuto práci letos navazuje nová publikace stejného autorského týmu, *Atlas pro územní agendu 2030* s podtitulem *Mapy evropského územního rozvoje*. Jde o významný editorský čin, grafickou prezentaci trendů, výzev a potenciálů v rámci Územní agendy 2030, tedy celkové územní cíle spravedlivé Evropy (Just Europe) a zelené Evropy, rozdíly v demografických změnách a migraci, konkurenceschopnost měst a regionů a trendy v oblasti ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů.

Atlas, který byl programem ESPON přeložen z angličtiny do všech jazyků zemí Evropské unie, obsahuje celou

řadu dalších informací o územních záležitostech a strukturách a nabízí vědecky podložený podklad přispívající k řešení výzev a k práci v oblasti územního plánování.

Strukturální změny v regionech s postupným ukončováním těžby uhlí

Další nová publikace patří do skupiny Tezí politik ESPON, stručných a přehledných informačních bulletinů, se svým obsahem zaměřuje na evropské regiony s dominancí těžkého průmyslu, který vlivem obecné dekarbonizace ekonomiky postupně zaniká.

Publikace v rámci svých čtyř kapitol – *Politické souvislosti, Které regiony jsou postiženy nejvíce, Dostupná literatura a vědecko-politický diskurz a Územní parametry pro definování intenzity a povahy politik výzkumu a vývoje a rozvoje podnikání* zodpovídá mnohé otázky, které s daným tématem souvisí. Jedná se o stanovení nejvíce postižených regionů v rámci Evropy,¹⁾ řešení finančních otázek souvisejících s transformací průmyslu, tj. efektivní využití Fondu spravedlivé transformace (Just Transition Fund – JTF), stano-

vení potenciálních vazeb na jiné zdroje financování, nebo o predikci očekávaného poklesu pracovních míst v souvislosti s ukončením těžby uhlí.

Publikace je doplněna o uvedení relevantní literatury a názorů vědeckých či politických představitelů, kteří se danou tematikou zabývají. V závěru jsou uvedeny výstupy z projektů ESPON,²⁾ které se zaměřují na parametry ovlivňující schopnost regionů transformovat se. Patří sem kvalita podnikatelského prostředí, úroveň inovací a hi-tech, míra přímých zahraničních investic do regionů nebo rozšíření znalostní ekonomiky.

Elektronické verze českých verzí obou publikací, stejně jako předchozích materiálů programu ESPON, jsou k dispozici na oficiálních stránkách Ústavu územního rozvoje, který se na jejich realizaci společně s Ministerstvem pro místní rozvoj ČR podílel.

Ing. Elena Fedrová
Ing. arch. Lubor Fridrich
Ústav územního rozvoje

1) Jedná se o regiony v Polsku, Německu, České republice a Bulharsku.

2) Jako např. ESPON Small and Medium-Sized Enterprises in European Regions and Cities, ESPON Geography of New Employment Dynamics in Europe, ESPON The World in Europe: Global FDI Flows towards Europe.

IPR má aktualizovaná data o Praze, podle kterých se plánuje město

Praha má 167 tisíc parkovacích míst v zónách placeného stání a nejvíce lidí bydlí na Praze 4. Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR) sesbíral a aktualizoval ty nejdůležitější údaje o Praze, které slouží k jejímu plánování. Tzv. územně analytické podklady obsahují informace o stavu a vývoji území hlavního města, o jeho hodnotách, plánovaném rozvoji i limitech a problémech, stejně jako zásadní data o dopravě či klimatu. Na adrese uap.iprpraha.cz tak můžete prozkoumat Prahu pod mikroskopem.

Územně analytické podklady (ÚAP) slouží jako zdroj při plánování rozvoje území, včetně přípravy územního plánu města a dalších dokumentací. Je to aktuální popis a analýza města, na kterém lze sledovat i jeho postupný vývoj. Podklady shrnují důležité hodnoty města, limity jeho využití i možnosti dalšího rozvoje. ÚAP analyzují také technické, ekonomické, demografické a kulturní aspekty či kvalitu životního prostředí.

„ÚAP jsou zásadním dokumentem pro Prahu, díky kterému můžeme nastavit její správný rozvoj. Věnují se oblastem, jako je aktuální využití území či limity rozvoje a pomáhají nám také plánovat nové čtvrti, jelikož komplexně shrnují zásadní údaje od limitů hluku po potřebu nezbytné infrastruktury,“ říká Petr Hlaváček, I. náměstek primátora.

IPR průběžně sbírá a analyzuje nejaktuálnější data o městě a výsledky každé 4 roky vydává ve formě uceleného územně plánovacího podkladu. ÚAP 2020 (tedy 5. celková aktualizace ÚAP hl. m. Prahy) jsou zpracovány ve dvou úrovních – pro obec a pro kraj.

ÚAP tvoří textová a grafická část. Textová část ÚAP 2020 pro obec je rozdělena do osmi tematických, čtyř komplexních a jedné syntetické knihy.

Jde například o knihy Krajina, Město, Dopravní infrastruktura, Veřejná vybavenost či Rozbor udržitelného rozvoje. Grafická část obsahuje čtyři výkresy, které zobrazují hodnoty a limity využití území, záměry na změny v území a problémy k řešení.

„ÚAP obsahují kromě samotných čísel i důležitý kontext, který usnadňuje plánování města a poukazuje na problémy nutné vyřešit v budoucnu. Pokud se zaměříme například na veřejnou vybavenost, dokument nám ukazuje, že v osmnácti městských částech se do školky ročně nedostane 50 až 200 dětí, což je problém, který musí Praha řešit. Dokument však řeší i rozvoj brownfieldů či důležité téma klimatické změny,“ popisuje Ondřej Boháč, ředitel IPR.

ÚAP jsou zveřejněny na novém portálu uap.iprpraha.cz, kde je možné nalézt podklady spolu s interaktivními mapami, klíčovými statistickými údaji o městě i tím, jak si Praha vede ve vytyčených cílech udržitelného rozvoje. IPR plánuje průběžně aktualizovat portál ÚAP tak, aby zajistil maximální dostupnost nejaktuálnějších dat a výstupů. Snaha zpřístupnit co největší část ÚAP on-line navazuje také na dlouhodobé strategické cíle otevřenosti veřejné správy a poskytování otevřených dat.

[StavbaWEB, 2. 9. 2021]

Ohlédnutí za konferencí BIM ve stavebnictví 2021

Již sedmé dvoudenní celostátní setkání BIM ve stavebnictví 2021 ukázalo, že Česko úspěšně postupuje na cestě ke Stavebnictví 4.0. Nabítený dvoudenní program umožnil téměř třem stovkám zástupců soukromých firem, veřejné správy, ale i vysokých škol sdílet své zkušenosti se zaváděním metody BIM. Účastníky konference v jejím začátku přivítal místopředseda vlády, ministr průmyslu a obchodu a ministr dopravy Karel Havlíček, který vyjádřil přesvědčení, že digitalizace české-

ho stavebnictví bude úspěšně pokračovat. Konferenci uspořádala Nadace pro rozvoj architektury a stavebnictví ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR a Českou agenturou pro standardizaci.

Konference BIM ve stavebnictví se letos uskutečnila již po sedmé. První ročník se konal v roce 2015, tedy v době, kdy metoda BIM v Česku teprve hledala pevnou půdu pod nohama. Připomněl to ve svém úvodním slovu Jan Fibiger, předseda správní rady Nadace pro rozvoj architektury a stavebnictví, která konferenci tradičně pořádá. Letošní ročník jasně ukázal, kolik se toho od té doby změnilo.

Zatímco v roce 2015 šlo především o zástupce architektů a projektantů, aktuálního ročníku, který proběhl ve dnech 2. a 3. září 2021, se zúčastnilo téměř 300 odborníků z různých profesí i sektorů. Nechyběli zástupci projekčních ateliérů, stavebních firem, zadavatelů veřejných zakázek i veřejné správy obecně a také pedagogové či studenti středních a vysokých škol stavebního zaměření. Možnost sdílet zkušenosti a poznatky napříč touto různorodou skupinou účastníků je jedním z nejdůležitějších přínosů konference. Úspěch letošního ročníku tak vlastně jen podtrhl platnost toho, že sdílení informací je základem k úspěšné digitalizaci českého stavebnictví, a tím i k větší efektivitě při přípravě, realizaci, ale i správě staveb.

Česko drží krok se světem

Letošní ročník se uskutečnil ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu (MPO), Svazem podnikatelů ve stavebnictví a Českou agenturou pro standardizaci. Její odbor Koncepce BIM je nejen odborným partnerem MPO při realizaci Koncepce zavádění metody BIM v ČR, ale byl také garantem části programu 7. ročníku konference BIM ve stavebnictví. Dvoudenní program složený z přednášek i diskusních panelů přinesl ucelený obraz o tom, jak daleko je české stavebnictví v zavádění metody BIM a digitalizaci.

S plněním úkolů Koncepce seznámil účastníky konference náměstek ministra průmyslu a obchodu Eduard Muřický, který toto téma zasadil do širších souvislostí digitalizace veřejného sektoru v České republice. Ve svém příspěvku mimo jiné zdůraznil nutnost intenzivní spolupráce napříč celým spektrem dotčených subjektů, jak k tomu došlo například u tvorby datového standardu staveb pro fázi stavebního povolení.

„I když je před námi ještě mnoho práce, vystoupení na konferenci potvrdila, že pokud jde o digitalizaci stavebnictví, Česko rozhodně nezaostává za světem,“ uvádí Petr Serafín, ředitel Odboru stavebnictví a stavebních hmot Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. *„V usnesení vlády ČR číslo 41/2021 se konstatuje, že převážná část materiálů a metodik souvisejících s naplňováním Koncepce zavádění BIM v ČR je již vydána. Jak ukázala vystoupení po oba dva dny, BIM postupně proniká do praxe nejen soukromých firem, ale i zadavatelů veřejných stavebních zakázek,“* doplňuje Serafín.

V souladu s aktualizovanou Konpecí budou muset od července 2023 všichni zadavatelé veřejných stavebních zakázek s rozpočtem vyšším než 150 milionů korun postupně řídit své projekty digitálně, s využitím metody BIM. Jak ale zaznělo v úvodním bloku od Lucie Veselé, zastupující Ministerstvo pro místní rozvoj, či Vladimíra Dzurilly, vládního zmocněnce pro IT a digitalizaci, využívání metody BIM je součástí digitalizace agend státu a má přímou návaznost na digitální stavební řízení, připravovaný národní geoportál, agendu digitálních technických map a mnoho dalších. Odpolední program prvního dne se pak detailněji vrátil k postupu při zavádění metody BIM do praxe veřejné a státní správy a nejdůležitějším výsledkům práce MPO a k odboru Koncepce BIM Agentury ČAS, a také představil konkrétní využití metody BIM v praxi. Součástí prvního dne bylo i představení reálných staveb, při nichž byl použit BIM, a které jsou tradičně i součástí celorepublikové prestižní soutěže Stavba roku.

Program druhého dne umožnil věnovat se podrobněji klíčovým oblastem souvisejícím se zaváděním metody BIM do veřejného sektoru. V úvodní panelové diskusi, jejímž tématem bylo zhodnocení dosavadní spolupráce MPO s profesními a odbornými organizacemi při realizaci Koncepce, kromě Petra Serafína vystoupil prezident Svazu podnikatelů ve stavebnictví Jiří Nouza, předseda Odborné rady pro BIM Petr Matyáš a za profesní komory (ČKA a ČKAIT) sekretář ČKA Milan Kopeček. Dále bylo představeno několik pilotních projektů realizovaných s využitím metody BIM, samostatné sekce pak byly vyhrazeny také datovému standardu staveb (DSS) a strategii zavedení BIM do organizace. Závěr celé konference pak obstarala panelová diskuse zaměřená na začlenění metody BIM do výuky vysokých, ale i středních škol stavebního zaměření.

„Musíme si neustále připomínat, že metoda BIM není jen 3D model, jak se někdy nepřesně uvádí. BIM znamená jiný způsob práce s informacemi o stavbě,“ připomíná Jaroslav Nechyba, ředitel odboru Koncepce BIM Agentury ČAS a pokračuje: *„Změnit se musí především procesy a způsob komunikace. Cílem zavedení metody BIM je v podstatě vytvořit digitální organizaci, která umožní lidem pracovat efektivněji.“*

Sdílení nás posunuje kupředu

Kvůli přetrvávající situaci způsobenou epidemií nemoci covid-19 proběhla letošní konference v hybridním formátu. Sledovat ji bylo možné také prostřednictvím on-line streamu. Většina účastníků si přesto našla cestu do sálu Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství na Václavském náměstí v Praze.

„Říká se, že informace, která není sdílená, je zbytečná,“ připomíná Jan Fibiger, předseda správní rady Nadace. *„Velký zájem o letošní ročník potvrdil, že to platí nejen v digitálním světě. Jsme rádi, že cesta, kterou jsme v roce 2015 začali, má smysl a sedmý ročník konference BIM ve stavebnictví tak rozhodně nebyl poslední. Věřím, že se setkáme i za rok,“* uzavírá.

[StavbaWEB, 14. 9. 2021]

Žatec má svou architektonickou mapu

Osmdesát staveb, třicet uměleckých děl, deset náhrobků na městském hřbitově a několik architektonických perliček. To je bilance mapy, kterou vytvořily historička umění Monika Merdová a architektka Eva Sladká ze spolku A dál? působícího již čtvrtým rokem ve městě Žatci.

Vznikl tak jedinečný průvodce po žatecké architektuře v podobě tištěné skládací mapy, která přehledně představuje známé i pozapomenuté stavební památky. *„Tvorba architektonické mapy korunuje naše několikaleté bádání o žateckém stavebním dědictví. Informace jsme hledaly v archivech, muzeích, knihovnách i v terénu. Ne že bychom si myslely, že už víme vše, naopak mapu bereme jako závazek pro ještě hlubší studium,“* vysvětluje Monika Merdová.

„Bojovaly jsme s tím, kolik staveb a jakým způsobem v mapě zobrazit. Náš výběr za sebou musel nechat oběti. Na jednu mapu je architektonických zajímavostí v Žatci až příliš,“ směje se Eva Sladká. *„Slibujeme, že se s mapou pobaví a poučí se z ní místní i turisté a zároveň věříme, že se stane nezbytným doplňkem na procházkách naším městem,“* dodává ke vzniku mapy zastupkyňe spolku.

Realizaci architektonické mapy města Žatce si odhlasovala veřejnost v historicky prvním participativním rozpočtu. Spolek A dál? ji připravil ve spolupráci s Odborem kanceláře úřadu a jeho vedoucí Simonou Schellovou.

[StavbaWEB, 12. 8. 2021]

Už v květnu 2022 budeme znát podobu Vltavské filharmonie. Praha s IPR vyhlásila mezinárodní architektonickou soutěž

Pohledy architektů z celého světa směřují od srpna ještě výrazněji k Praze. Hlavní město ČR dnes společně se svým Institutem plánování a rozvoje (IPR)

oficiálně vyhlásily mezinárodní architektonickou soutěž o návrh: **Vltavská filharmonie**. Porota v čele s českým architektem mezinárodního renomé Michalem Sedláčkem v květnu 2022 vybere vítězný návrh budovy pro nový koncertní sál, který bude stát v Praze v Holešovicích u stanice metra Vltavská. Soutěžící si za oceněné návrhy na skicovném rozdělí 18 milionů korun.

Další výrazný krok k tomu, aby v Praze po dlouhých více než 100 letech stála nová významná kulturní stavba, byl učiněn v srpnu letošního roku. Vyhlášení mezinárodní architektonické soutěže na podobu nové budovy pro koncertní sál – Vltavské filharmonie je událostí mezinárodního významu nejen pro Prahu, ale i celou Českou republiku. Předběžný zájem zúčastnit se jí prozatím potvrdilo cca 60 studií z celého světa včetně České republiky. „Počínaje dneškem mohou už všichni zájemci oficiálně podávat své přihlášky do soutěže. Pět subjektů především z řad renomovaných architektonických studií světa bude pak k účasti vyzváno přímo. Jsou to DILLER SCOFIDIO + RENFRO, Snøhetta, Ateliers Jean Nouvel, David Chipperfield Architects a SANAA. Očekáváme též hojnou účast českých architektů, protože tato soutěž je z našeho profesního pohledu mimořádně otevřená, takže i oni mají velkou šanci uspět,“ uvedl předseda poroty Michal Sedláček.

Posledním dnem pro podání přihlášek bylo 30. září 2021. V říjnu 2021 potom porota soutěže k pěti již vyzvaným vybírá dalších 15 týmů. V soutěži tak bude pokračovat celkem 20 týmů, což je v mezinárodním srovnání raritní počet. Za zhruba 6 měsíců, v březnu 2022, pak tyto soutěžící odevzdají své architektonické návrhy Vltavské filharmonie a jejího bezprostředního okolí. Porota začne odevzdané návrhy hodnotit v dubnu 2022 a v květnu 2022 by měl být znám vítěz a soutěž oficiálně skončí.

Více informací o soutěži najdete na webu www.vltavskafilharmonie.cz.

Porota je finálně složená z 11 řádných členů (s hlasovacím právem) a 21 náhradníků (účastní se všech jednání a společných debat poroty). Kromě již zmíněného předsedy Michala Sedláčka jsou jejími řádnými členy Andreas

Cukrowicz (mj. zvítězil v mezinárodní architektonické soutěži na koncertní sál v Mnichově), Tina Saaby (mj. někdejší městská architektka Kodaně) či Peter Gero (mj. se v Hamburku podílel na vzniku nové čtvrti Hafen City). Z českých architektů jsou jejími členy Josef Pleskot, Marcela Steinbachová či Martin Krupauer (vedoucí projektový manažer Vltavské filharmonie).

Politickou reprezentaci státu a hlavního města pak v porotě zastupují ministr kultury Lubomír Zaorálek, primátor Prahy Zdeněk Hřib, první náměstek primátora Petr Hlaváček a poslanec Parlamentu ČR i zastupitel Prahy Jan Čížinský. Více info k porotě včetně stručného CV všech jejích členů najdete zde: <https://vltavskafilharmonie.cz/cs/soutez>.

„Věřím, že Praha i ČR se díky této architektonické soutěži, kde nám své umění předvedou špičky světové architektury, dočká jedinečné moderní budovy. Díky velkému zájmu českých i světových architektů očekáváme nadčasové návrhy, které posunou již tak bohatou architekturu Prahy ještě o stupeň výše. Jsem rád, že projekt Vltavské filharmonie má podporu napříč politickým spektrem,“ řekl primátor Prahy Zdeněk Hřib.

„Je také důležité vnímat, že bez nové architektonické ikony Prahy, která vzejde ze soutěže, bychom jen velmi těžko nastartovali přeměnu celého nevábného území Bubny-Zátory. Co nejužší spojení budovy Vltavské filharmonie s řekou Vltavou bude jednak pokračováním v tradici umísťování významných veřejných staveb podél řeky a jednak umocní její význam jako nové architektonické dominanty města. To potvrzují zkušenosti z jiných zemí a měst, ať už například z Hamburku nebo Kodaně a řady dalších,“ dodal první náměstek primátora Petr Hlaváček.

Participace a sociologický průzkum jsou součástí podkladů architektonické soutěže

Mimo základních cílů zadavatele, návrhu stavebního programu vycházejícího z doporučení analýzy využitelnosti konsorcia Henning Larsen, AEA Consulting a Buro Happold a dalších materiálů jsou součástí podkladů pro soutěžící i výsledky participace a sociologického průzkumu. Ty byly zpra-

covány z podkladů získaných od pražské veřejnosti přímou interakcí jak na místě, kde bude budova filharmonie stát (např. komentované vycházky), tak jinými způsoby včetně anket. Mezi březnem a červnem 2021 se také uskutečnilo několik workshopů s městskou částí Prahy 7 a s místními kulturními a komunitními aktéry.

K zásadním výstupům participace patří poptávka po komunitních prostorech, protože jak místní spolky, tak i zdejší městská část by v rámci budovy Vltavské filharmonie uvítaly prostory pro komunitní akce. Hudební školy (ZUŠ i konzervatoře) chtějí využívat koncertní sál a zkušebny se zázemím.

Velice významná je i poptávka po veřejném venkovním prostoru pro setkávání, odpočinek nebo i pořádání nejrozumnějších druhů akcí, který by měl být součástí projektu Vltavské filharmonie. Na vzorku cca 1 500 respondentů starších 15 let provedla též agentura Median v období mezi půlkou června a července letošního roku sociologický průzkum. Také jeho závěry budou zahrnuty do podkladů soutěže. Všechny tři dotazované skupiny respondentů, tzn. Pražané mimo obyvatele Prahy 7, rezidenti a častí návštěvníci Prahy 7 a skupina audience (ti, co pravidelně navštěvují kulturní akce v Praze) a abonenti (pravidelní návštěvníci koncertů) se v hlavních závěrech průzkumu shodovali.

Projekt Vltavské filharmonie (výstavba architektonicky zajímavé budovy na zanedbaném území okolo metra Vltavská) má výraznou podporu u všech zmiňovaných skupin průzkumu (mezi 60–70 %). V rámci doplňkových funkcí Vltavské filharmonie by respondenti přivítali především kavárny, restaurace, v přílehlém okolí pak preferují možnost posezení, odpočinku a setkávání s přáteli. Naopak by jim zde vadily kancelářské prostory. Z dalších doprovodných aktivit má jejich největší podporu promítání. Co se týká frekvence návštěv Vltavské filharmonie, tři čtvrtiny rezidentů a návštěvníků Prahy 7 potvrzují zájem do Vltavské filharmonie zavítat aspoň jednou za čtvrt roku (desetina rezidentů Prahy 7 by dokonce ráda přišla každý týden). Z ostatních Pražanů by se vypravily aspoň jednou za 3 měsíce 2/3 lidí a mezi abonenty by dokonce aspoň jednou za měsíc do objektu Vltavské filharmonie chtěli zaví-

tat 4 z 5. Při návštěvě Vltavské filharmonie by se chtěly oslovené cílové skupiny shodně cítit zejména důstojně, elegantně či slavnostně. Za nejméně vhodné ve vnitřních prostorách budovy pak respondenti považují jejich využívání k práci.

Podrobnější výsledky participace a sociologického průzkumu budou zveřejněny na: <https://vltavskafilharmonie.cz/cs/participace>.

Harmonogram projektu Vltavské filharmonie

Po ukončení architektonické soutěže budou po uzavření smlouvy s jejím vítězem zahájeny práce na tvorbě projektové dokumentace a následně získána potřebná povolení k zahájení stavby. Celá tato druhá etapa projektu by měla být podle plánu dokončena v roce 2025. Její náklady jsou odhadovány na 750 milionů korun.

Finální, třetí etapa by měla začít výměrem zhotovitele stavby během roku 2026. Se zahájením stavebních prací se počítá o rok později, v roce 2027. Přímé stavební náklady samotné stavby budovy Vltavské filharmonie byly k lednu 2021 odhadovány na 4,9 miliardy korun. Ekonomické analýzy doporučují jako nejvýhodnější variantu investici rozdělit mezi stát, hlavní město a soukromý sektor. Celkové náklady na vybudování Vltavské filharmonie mají tedy podle odhadů dosáhnout 6,1 miliardy korun.

Nový koncertní sál by měl být dokončen za 10 let, tedy v roce 2031.

Budova Vltavské filharmonie v Praze by měla mít celkem tři sály: hlavní – koncertní, pro cca 1 800 diváků, malý sál pro komorní hudbu s kapacitou cca 700 míst a multifunkční pro ostatní žánry a typy akcí s kapacitou až 500 míst. Hlavní koncertní sál nabídne špičkovou akustiku, dokonalé prostorové a vizuální parametry a zároveň odpovídající standardům 21. století. V budově naleznou zázemí i oba významné pražské orchestry – Symfonický orchestr hlavního města Prahy FOK a Česká filharmonie. Součástí stavby bude i hudební oddělení městské knihovny a další kreativní prostory, které se stanou dalším důležitým pilířem stavebního programu budovy. Architektonicky výrazná budova na břehu Vltavy se tak stane iniciátorem

revitalizace území Bubny-Zátory. Vltavská filharmonie se tak stane novým kulturním centrem Prahy a celé České republiky.

[IPR Praha, 23. 8. 2021]

ARCTIC NORDIC ALPINE / S krajinou v dialogu

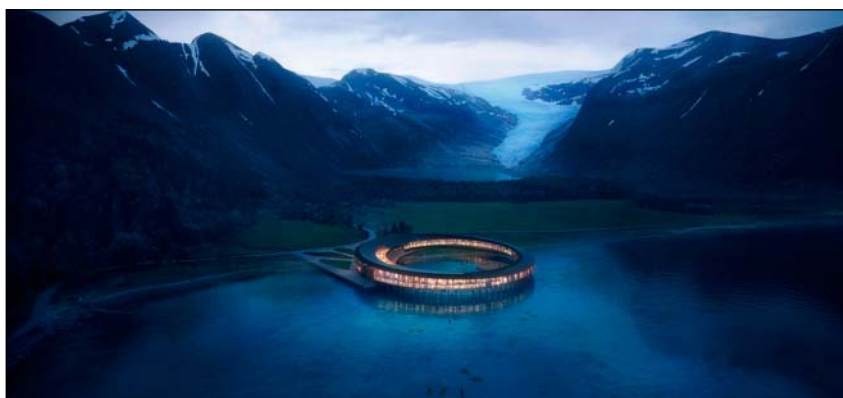
Moderní architektura jako nástroj na udržení kvalitního života na modré planetě. To bylo téma výstavy s názvem ARCTIC NORDIC ALPINE / S krajinou v dialogu, která proběhla od 26. srpna do 13. října v pražské Galerii Jaroslava Fragnera. Expozice představila tvorbu světově uznávaného ateliéru Snøhetta, jenž významně přispívá v boji proti klimatické změně díky svému udržitelnému přístupu, a jehož stavby se stávají pro svět vzorem.

Projekt ARCTIC NORDIC ALPINE ukazuje moderní architekturu v dramatickém, převážně norském či horském prostředí. Jde o průkopnické projekty studia Snøhetta. Patří k nim například hotel Svart ve Svartisen, návštěvnické centrum na souostroví Špicberky, muzejní čtvrť v Bolzanu nebo opera pro Oslo, za kterou dostalo studio v roce 2009 Cenu Miese van der Rohe. Tyto stavby dokládají, že architektura může být jedním z prostředků, jak zmírnit dopady klimatických změn, a to díky svému designu a moderním inovativním řešením, jež jsou šetrná k přírodě. „Architektura, jak ji vnímáme, má patrně za úkol vytvořit na Zemi lepší životní prostředí pro lidské i ostatní bytosti,“ říká spoluzakladatel studia Snøhetta Kjetil Trædal Thorsen.

Ateliér svou kariéru zahájil v roce 1989 oceněným soutěžním projektem na novou knihovnu v Alexandrii v Egyptě, následně se proslavil budovou Národní opery a baletu v Oslu či Národním památníkem 11. září v New Yorku. Snøhetta navrhuje architekturu, krajinnou architekturu, interiéry, ale také produktový a grafický design. Po celou dobu od svého vzniku si uchovává svůj transdisciplinární přístup, což dokazuje dlouhá řada realizací, kde jsou krajina a architektura od nejrannější možné fáze v souladu. Snøhetta je v současné době zapojena do řady projektů v Evropě, Asii, Oceánii a Americe. Globální práce tak přináší každému designérovi cenný kulturní i ekonomický přehled a vytváří podmínky pro neustále se rozvíjející schopnosti a znalosti ateliéru. Ten dnes zaměstnává 280 lidí a kromě kanceláře v Oslu sídlí její studia také v Paříži, Innsbrucku, New Yorku, Hong Kongu, Adelaide a San Francisku.

Studio Snøhetta také v uplynulém desetiletí dokončilo v konceptu Powerhouse budovy Powerhouse Kjørbo a Powerhouse Montessori. Komplex Powerhouse Telemark je odpovědí na varování Kjetila Trædala Thorsena, že se architekti „musejí připravit na katastrofické situace“, s nímž se pojí závazek, že studio bude nadále projektovat jen uhlíkově negativní budovy. To znamená, že tyto stavby vygenerují za dobu své životnosti více energie, než stihnou spotřebovat. „Následujících 10 let se studio Snøhetta hodlá soustředit na budování uhlíkově neutrálního produktového portfolia. Do dvaceti let dosáhneme uhlíkové neutrality u všech projektů.“

[StavbaWEB, 26. 8. 2021, kráceno a upraveno redakcí U&ÚR]

Hotel Svart se nachází v severním Norsku přímo nad polárním kruhem

Zdroj: Snøhetta, www.snohetta.com

Vláda ČR schválila 13. září aktualizaci Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR a Národního akčního plánu adaptace na změnu klimatu. Jedná se o první aktualizaci dokumentů schválených vládou v roce 2015 (strategie) a 2017 (akční plán) a podílelo se na ní více než 170 odborníků z veřejných, vědeckých a neziskových institucí. Materiály se opírají zejména o odborné podklady zpracované resortními organizacemi MŽP (ČHMÚ a CENIA) a s podporou Akademie věd ČR (zejména CZECHGLOBE – Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.) a řady dalších výzkumných organizací. Oba dokumenty jsou v souladu s Adaptační strategií EU a jejich cílem je prostřednictvím navrhovaných opatření a úkolů zvýšit připravenost České republiky na změnu klimatu – snížit zranitelnost a zvýšit odolnost společnosti a ekosystémů vůči změně klimatu a omezit tak její negativní dopady. Adaptační strategie je cílena na řešení všech významných projevů změny klimatu v ČR, tj. dlouhodobé sucho, povodně a přívalové povodně, vydatné srážky, zvyšování teplot, extrémně vysoké teploty, extrémní vítr a požáry vegetace.

„Česká republika se staví ke změně klimatu zodpovědně. Na jednu stranu se spolu s celou Evropou snažíme o její zmírnění skrze snižování emisí skleníkových plynů napříč všemi sektory, současně ale maximálně rozvíjíme adaptační opatření napříč celou společností, abychom nevyhnutelným následkům klimatické změny dokázali čelit. Změna klimatu se totiž dotýká nás všech, nejen hospodářství, kterému přináší velké ztráty, ale také lidského zdraví a kvality života. Aktualizace adaptační strategie a akčního plánu nám přináší širší a hlubší znalosti o dopadech změny klimatu v České republice a nové směry v plánování a posuzování klimatických rizik proto, abychom urychlili realizaci adaptačních opatření,“ říká ministr životního prostředí Richard Brabec.

Aktualizace adaptační strategie reflektuje pokrok ve vědomostní základně a formuluje cíle k roku 2030 s vizí do

roku 2050. Oproti původnímu dokumentu z roku 2015 došlo mj. k aktualizaci trendů a dopadů změny klimatu, nebo k podrobnější analýze finančních nákladů a ekonomických nástrojů. Akční plán pokrývá období do roku 2025 a rozpracovává specifické cíle strategie a rámec 108 adaptačních opatření do více než 320 konkrétních úkolů uložených věcně příslušným ministerstvům, kterým přiřazuje termíny plnění, relevanci opatření k jednotlivým projevům změny klimatu, zdroje financování a předpokládané náklady do roku 2025. Ve srovnání s předchozí verzí akčního plánu došlo ke snížení celkového počtu opatření a úkolů, a to navzdory skutečnosti, že na základě potřeb bylo navrženo nebo nově definováno přes 60 úkolů.

Z nedávno schválené Evropské adaptační strategie vyplývá, že na úrovni Evropské unie již nyní přesahují ekonomické ztráty v důsledku změny klimatu 12 mld. eur ročně. Konzervativní odhady však předpokládají, že vystavení dnešní ekonomiky EU očekávanému globálnímu oteplení o 3 °C nad předindustriální úroveň by mělo za následek roční ztráty 170 mld. eur ročně.

Celkový odhadovaný objem finančních prostředků na zajištění opatření Národního akčního plánu adaptace na změnu klimatu pro období 2021–2025 představuje 139 mld. Kč, z toho tvoří téměř 40 % (52 mld. Kč) zdroje financování EU. Národní zdroje na tento pětiletý plán v celkové výši 86,5 mld. Kč jsou již ze 46 % pro daná opatření alokovány, požadavky na nové národní zdroje tvoří celkem 46 mld. Kč, především pro resort zemědělství.

Mezi nové úkoly akčního plánu, které jsou potřebné pro adaptaci na změnu klimatu v nejbližších letech, patří například novela zákona o ochraně zemědělského půdního fondu, která by měla nastavit podmínky pro ponechání a tvorbu vybraných krajinných prvků sloužících k ochraně půdy v zemědělském půdním fondu bez nutnosti odnímání, dále podpora navýšení podílu krajinných prvků s vysokou rozmanitostí na zemědělských plochách a vytvoření podmínek pro uplatnění agrolesnictví jako způsobu využití zemědělské půdy zlepšujícího přirozené

funkce zemědělské krajiny. V oblasti lesnictví akční plán počítá se změnou lesnické legislativy s cílem vytvořit rovnoprávné podmínky pro uplatnění nepasečných způsobů hospodaření jako předpokladu pro zvýšení druhové a prostorové pestrosti lesů. Počítá i s přeměnou lesů v majetku státu – směrem ke správcům musí stát jasně formulovat zadání reagovat na přijatá adaptační opatření a oproti ostatním vlastníkům lesů stanovit přísnější podmínky pro obhospodařování lesů s důrazem na celospolečenskou poptávku po naplnění veřejných zájmů a na kvalitě životního prostředí. Nezbytností budoucí lesnické praxe je také zvyšovat biodiverzitu a ekologickou stabilitu lesních ekosystémů při zachování produkční funkce ponecháváním lesních těžebních zbytků (nehroubí) k zetlení v lesních porostech – ponecháváním stromů na dožití a objemu mrtvého dřeva stanoveného podílem z prováděných hospodářských zásahů.

Hlavními oblastmi dopadů změny klimatu v ČR, na které se strategie i akční plán zaměřují, jsou kromě lesního hospodářství a zemědělství i vodní režim v krajině a vodní hospodářství, biodiverzita a ekosystémové služby, zdraví a hygiena, urbanizovaná krajina, cestovní ruch, průmysl a energetika, doprava, kulturní dědictví a bezpečné prostředí.

Oba dokumenty budou v nejbližší době umístěny na webu MŽP v rubrice věnované adaptaci na změnu klimatu v ČR a v databázi strategických dokumentů.

[MŽP, 13. 9. 2021]

Superbloky.

Vídeň jako Barcelona či Berlín

Vídeň po vzoru Barcelony či Berlína plánuje svůj první superblok. Při výběru lokality sehrála významnou roli i analýza českého start-upu. Radnice chce do přípravy zapojit i místní obyvatele a zohlednit strategické cíle města.

Koncept takzvaných superbloků, které získaly světovou pozornost zejména díky Barceloně, se již brzy rozšíří i do

Vídň. Městská sociálně-liberální kolicie představila plány prvního pilotního projektu, který vznikne jižně od hlavního nádraží ve čtvrti Favoriten, v ohraničení ulic Gudrunstraße–Leebgasse–Quellenstraße–Neulreichgasse. Za hlavní cíl si magistrát stanovil zvýšení atraktivity veřejného prostoru, ochlazující a ozeleňující opatření a zklidnění dopravy.

První superblok ve Vídni

Z Barcelony do celého světa a do Vídně

Vedení města našlo inspiraci především v Barceloně, ale například také v Berlíně, kde se pro vznikající superbloky vžil název Kiezblocks. V podání Vídně se bude jednat o Supergrätzl. Základní koncept ale zůstává nezměněn. Jedná se o jasně definované, ohraničené oblasti ve městě, které zpravidla sestávají z několika uličních bloků. Vnitřní ulice čeká dopravní zklidnění, průjezd motorových vozidel bývá omezen, přednost naopak získají chodci nebo cyklisté. Volný prostor je upraven do atraktivní podoby, nejčastěji novým mobiliářem a zelení, ale také novými povrchy či předzahrádkami. Vídeňský Supergrätzl bude zároveň odrážet strategické cíle vídeňského městského plánování, mezi které patří zaměření na sociální soužití, podporu místních komunit, více zeleně nebo chladících prvků v boji proti změně klimatu.

Česká stopa

O umístění prvního vídeňského superbloku rozhodla řada kritérií a významnou roli sehrála i analýza českého start-upu Ecoten. Ten už v roce 2019 zpracoval teplotní mapu Vídně, podle níž právě vybraná oblast patří mezi místa nejvíce postižená letním horkem – opatření ke zchlazení jsou zde proto velmi žádoucí. Zároveň se jedná o hustě zastavěnou a osídlenou oblast, proměna v superblok a zklidnění dopravy

proto přinese i znatelné snížení hluku či prašnosti. V Supergrätzlu se zároveň nachází několik mateřských škol a jedna střední škola, místní děti a žáci budou tedy moci bezpečně chodit nejen do škol. Vjezdy do domů či garáží zůstanou pro místní obyvatele i podniky zachovány, stejně jako průjezd pro záchranná vozidla nebo popeláře.

Podobně jako v případě jiných proměn veřejného prostoru chtějí představitelé města do plánování zapojit i místní obyvatele či podniky. Magistrát společně s radnicí desátého obvodu na podzim chystá první informační setkání. Součástí příprav bude i testovací fáze, na kterou od roku 2022 naváže příprava skutečné realizace.

[StavbaWEB, 1. 9. 2021]

Začíná průzkum zaměřený na dopravní chování Brňanů

Město Brno prostřednictvím Kanceláře architekta města zahajuje sociologický průzkum zaměřený na dopravní chování obyvatel. Průzkum realizuje společnost STEM/MARK a účastní se ho až 2 500 domácností z brněnské metropolitní oblasti.

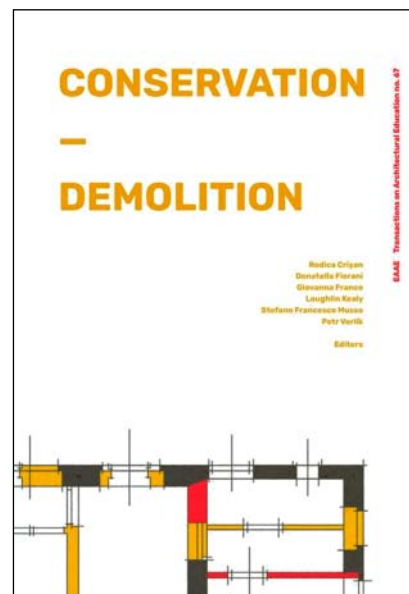
Průzkum začal 13. září 2021 a probíhá po dobu zhruba 2 měsíců. Informace přímo od obyvatel Brna a okolí umožní lépe zohledňovat reálné dopravní potřeby cestujících v plánovací praxi. Získaná anonymizovaná data budou použita v rámci studie proveditelnosti severojižního kolejeového diametru a souvisejícího procesu tvorby dopravního modelu města Brna. Zároveň se stanou cenným podkladem pro přípravu městských strategií a územního plánu.

[Kancelář architekta města, Brno, 13. 9. 2021]

Vychází nová kniha CONSERVATION – DEMOLITION

U příležitosti evropské konference Nové dimenze, která se na Fakultě architektury ČVUT v Praze konala ve dnech 25.–27. srpna, vychází objemná

publikace Conservation – Demolition plná výstupů stejnojmenného mezinárodního workshopu ze září 2019. Pro účastníky konference byla kniha připravena v tištěné podobě, ostatní si ji mohou stáhnout elektronicky.

Tento workshop, stejně jako konference Nové dimenze, se konal pod záštitou a ve spolupráci s Evropskou asociací pro architektonické vzdělávání (EAAE). Zúčastnilo se jej přes 51 odborníků z Belgie, České republiky, Irska, Itálie, Portugalska, Rumunska, Španělska, Turecka a Velké Británie, 34 z nich v ní mapuje témata spjatá s problematikou zanikajícího architektonického dědictví Evropy.

Texty v publikaci jsou členěny do čtyř částí:

1. Cesta k současnému hybridnímu městu a kulturní komplexitě
2. Síla každodennosti
3. Současné versus tradiční technologie a přístupy
4. Měřítka nových zásahů versus paměť

Kniha vychází v anglickém jazyce, ke stažení je na stránkách Fakulty architektury ČVUT: eaae-conservation-demolition.pdf (cvut.cz).

[FA ČVUT on-line, 24. 8. 2021]

Integrované nástroje v IROP bourají hranice mezi velkými městy a obcemi

Česko má v integrovaných nástrojích, které jsou další součástí dotačních příležitostí Integrovaného regionálního operačního programu (IROP), k dispozici 20 miliard korun určených pro městské oblasti. Mezi 930 projektů je už rozděleno 17,6 miliardy korun, z toho v integrovaných územních investicích (ITI) bylo rozděleno 13,5 miliardy korun na 669 projektů a na 261 projektů integrovaných plánů rozvoje území (IPRÚ) připadlo 4,1 miliardy korun.

„Kromě „tradičních“ dotací pomáhají rozvoji specifických typů území integrované nástroje, které představují inovativnější formu využívání unijních finančních prostředků. Zkušenosti z praxe ukazují, že skutečně pomáhají integrovat zapojené obce a přemýšlet o investicích v širších souvislostech,“ říká ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

V Židlochovicích po čtyřiceti letech zastavují vlaky

Jedním z ukázkových projektů propojení metropole a obce je vybudování přestupního terminálu na železniční trati v městě Židlochovice u Brna. Velká část místních obyvatel dojíždí za prací, do škol i za službami a nákupy do jihomoravské metropole, a přestože tudy vede železniční trať, posledních čtyřicet let tam vlaky nezastavovaly. Lidé tak do Brna museli po silnici, což trvá ve špičce i víc než hodinu. Od konce roku 2019 je to minulost. Dnes tady staví téměř 60 osobních vlaků a cestu do jihomoravské metropole lidé zvládnou za třicet minut. Díky ITI a podpoře IROP ve výši téměř 73 milionů korun byl v Židlochovicích vybudován nový přestupní terminál, který propojuje vlakovou, autobusovou, individuální automobilovou, cyklistickou i pěší dopravu. Cestující mohou zdarma využít i parkoviště P+R nebo umístit kola do stojanů.

Na Pardubicku se nemůžou dočkat obnovy Winternitzových mlýnů

Dalším vzorovým příkladem integrovaného řešení území jsou projekty v areálu automatických Winternitzových mlýnů, kde jsou realizovány investice hned tří subjektů – Pardubického kraje, města Pardubice a Nadace Automatické mlýny manželů Smetanových. Vznikne zde galerie výtvarného umění nadnárodního významu (investor Pardubický kraj, dotace IROP 127 milionů korun), městská galerie soudobého umění a prostor pro prezentaci rozvojových projektů města, dále Centrální polytechnické dílny, které budou excelentním centrem technického a přírodovědného vzdělávání především pro žáky pardubických základních škol (investorem obou projektů je město Pardubice). Posledním projektem v areálu je obnova budovy síla na výstavní prostory a revitalizace parteru (investorem je nadace Automatické mlýny manželů Smetanových, dotace IROP 70 milionů korun). Všechny projekty by měly být dokončeny nejpozději na začátku roku 2023.

Jde o hodně sledovanou stavbu. *„Přeměna areálu Automatických mlýnů je veřejností velmi kladně hodnocená. Jsou v samém centru města, dlouho chátraly a občanská iniciativa usilovala o jejich opětovné oživení. Na znovuotevření jsou obyvatelé města a okolí velmi natěšení,“* říká Filip Hoffman, manažer ITI hradecko-pardubické aglomerace z pardubického magistrátu.

Královéhradečtí investují do poznávání

Finančně největším projektem ITI hradecko-pardubické aglomerace je SMARTmuzeum, které vzniká rekonstrukcí a přístavbou Muzea východních Čech v objektu Gayerových kasáren v Hradci Králové. Rekonstrukce bude podpořena z IROP částkou 200 milionů korun.

Stav budovy před rekonstrukcí byl velmi nedůstojný: padající fasáda ohrožovala chodce, střechou v havarijním stavu zatékala voda do depozitářů, netěsnící okna a špatně regulovatelné radiátory znesnadňovaly udržování stabilních klimatických podmínek potřebných pro uchovávání sbírky. Bu-

dova tak byla veřejnosti přístupná jen částečně a depozitáře vůbec.

„Po realizaci projektu dojde ke zpřístupnění sbírkových předmětů prostřednictvím otevřených depozitářů, které budou prezentovat dosud nevystavené předměty veřejnosti a současně budou ukázkou muzeologické práce, ale také pomohou pochopit význam a zařazení předmětů v širším kontextu,“ říká Jana Štěrbová, projektová manažerka z královéhradeckého Centra investic, rozvoje a inovací. V přízemí nové přístavby muzea navíc vznikne studovna a přednášková místnost, která umožní lepší zpřístupnění sbírek a prezentaci výsledků práce muzea veřejnosti, v prvním patře vznikne badatelna a depozitář s pracovním režimem pro archeologické oddělení.

Podpora integrovaných nástrojů z IROP bude pokračovat i v letech 2021–2027

Zatímco jsou postupně dokončovány jednotlivé projekty, připravují pracovníci IROP nové dotační možnosti na období 2021–2027, a to i pro integrované nástroje. V následujících letech se pro ně počítá přibližně s částkou 34,5 miliardy korun. Novinkou je převedení měst z kategorie IPRÚ do ITI, tedy celkem 13 ITI aglomerací, které budou moci čerpat podporu z IROP letích 2021–2027, stejně jako místní akční skupiny. Možnost čerpat podporu prostřednictvím integrovaných nástrojů je vázána na schválení integrovaných strategií měst či místních akčních skupin, a proto se předpokládá spuštění v roce 2022.

[MMR, 27. 8. 2021]

MMR bude se Svazem měst a obcí ČR společně komunikovat územní pracoviště krajských stavebních úřadů podle nového stavebního zákona

Dne 23. srpna proběhlo na Ministerstvu pro místní rozvoj setkání ministryně Kláry Dostálové a jejích náměstků s vedením Svazu měst a obcí ČR, a to s předsedou Františkem Luklem a místopředsedy Miroslavem Žbáňkem a Pavlem Drahovzalem. Hlavní-

mi tématy jednání byl další postup ve věci stavebního zákona po jeho schválení, Národní plán obnovy, budoucí programové období pro čerpání fondů EU a další témata.

„Svaz měst a obcí je klíčovým partnerem Ministerstva pro místní rozvoj, s nímž budeme nyní intenzivně spolupracovat kvůli zavádění změn po schválení nového stavebního zákona. Ten bude nabývat účinnosti postupně, plně účinnosti nabude 1. července 2023,“ komentovala setkání ministryně Klára Dostálová. V souvislosti se schválením nového stavebního zákona se na jednání řešil přesun úředníků, pronájem prostor nebo nové rozmístění stavebních úřadů.

„Zákon byl schválen, a tak je teď nutné se dívat dopředu a začít podnikat potřebné kroky, aby přechod úředníků i ostatní kroky, které souvisí s nabýváním účinnosti nového stavebního zákona, proběhly co nejlépe. Deklarovali jsme paní ministryni naši připravenost se na procesu podílet a pomůžeme ministerstvu jednotlivé kroky komunikovat mezi naše primátory a starosty,“ uvedl předseda SMO ČR František Lukl. Diskuse se dotkla i územního plánování v samostatné působnosti. Obě strany si vzájemně potvrdily, že bude i nadále fungovat pracovní skupina pro budoucnost územního plánování 2030 a společně s partnery se pokusí najít způsob, jak legislativně čistě upravit pořizování územně plánovací dokumentace v samostatné působnosti a vyřešit financování územních plánů v samostatné působnosti.

Dalším důležitým tématem bylo nové programové období pro čerpání evropských fondů 2027+. Ministerstvo deklarovalo připravenost předložit nový programový dokument Integrovaného regionálního operačního programu 2027+ do konce září 2021 vládě ke schválení.

Posledním velkým tématem byl Národní plán obnovy. *„Shodli jsme se s kolegy ze Svazu, že Národní plán obnovy je pro investice měst a obcí velká šance. Připomněla jsem představitelům měst a obcí, že finanční prostředky, které plánujeme prostřednictvím našich komponent v NPO využít ve prospěch krajů, měst a obcí, dosahují více než 6 miliard korun a je nutné, aby byly projekty zazávazkovány do roku 2023, což z pohledu projektové přípravy není mnoho času,“* řekla ministryně Klára Dostálová. Obě strany se také shodly na potřebnosti správného nastavení jednotlivých komponent Národního plánu obnovy, které směřují do území k obcím a městům.

„Jsme si vědomi toho, že projekty musí být dobře připravené a musí odpovídat vyjednaným podmínkám, aby se prostředky z NPO čerpaly co nejlépe, proto jsem rád, že jsem za SMO ČR mohl paní ministryni dnes sdělit, že připravenost měst a obcí je v diskutovaných oblastech vysoká,“ uzavírá předseda František Lukl.

[MMR, 23. 8. 2021]

Dostálová: MMR navýší rozpočet na pomoc oblastem postiženým tornádem o 888 mil. Kč

Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) ve spolupráci s Ministerstvem financí (MF) připravilo návrh Strategie obnovy části Jihomoravského kraje postižené v červnu 2021 tornádem. MMR v něm požaduje navýšení svých rozpočtových prostředků o 888 mil. Kč na obnovu majetku obcí a kraje. Předběžný odhad nákladů na obnovu podle přehledu předloženého Jihomoravským krajem dosahuje výše cca 6,89 mld. Kč. Dokument schválila 13. září vláda, která navíc zvýšila kofinancování státu pro kraj do výše 60 procent způsobilých výdajů.

„Díky strategii dojde k poskytnutí kompletní státní pomoci v působnosti ministerstev životního prostředí, zemědělství, průmyslu a obchodu, pro místní rozvoj, kultury a práce a sociálních věcí. Za MMR jsem požádala o navýšení rozpočtových prostředků o 888 mil. Kč, a to kvůli pokrytí nákladů na obnovu majetku obcí a kraje. Vláda zvýšila kofinancování státu pro kraj do výše 60 procent způsobilých výdajů. Cílem je brzké obnovení všech funkcí, které obce i kraj na svém území plní.“ říká ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

V oblasti podpory bydlení poskytujeme pomoc prostřednictvím prostředků Státního fondu podpory investic (SFPI) formou dotace a úvěru na obnovu obydlí. Na financování této podpory je potřeba celkem 1,8 mld. Kč. S ohledem na již uvolněné zdroje ve výši 1,4 mld. Kč je třeba zajistit ještě finanční prostředky ve výši 400 mil. Kč. V případě vyčerpání již uvolněných zdrojů budou SFPI schváleny další finanční zdroje nutné na zabezpečení programu, což bude řešeno dodatečně s ohledem na možnosti státního rozpočtu, a to ve spolupráci MMR, MF a SFPI. Na podporu obnovy majetku obcí a kraje je na MMR k dispozici dotační titul podprogramu „Obnova obecního a krajského majetku po živelních pohromách v roce 2021“.

Pracovníci Státního fondu podpory investic (SFPI) přijali celkem 855 žádostí o podporu z programu Živel. *„Lidem z postižených obcí zaměstnanci SFPI pravidelně pomáhají přímo na místě, aby se nikdo nemusel zdržovat papírováním a obíháním úřadů. K dnešnímu dni uzavřeli 411 smluv o dotaci za částku více než 568 milionů korun. Výplatili jsme už také zálohy ve výši 35 milionů korun na 70 demolíc,“* dodala ministryně pro místní rozvoj Klára Dostálová.

[MMR, 13. 9. 2021]

